

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı

**BÜTÇE AÇIĞININ ENFLASYON ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: 1980 – 2019 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE
ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Mustafa Kerem BÖRÜ

Danışman

Doç. Dr. Deniz ŞİŞMAN

İstanbul – 2022

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Mustafa Kerem BÖRÜ

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Bütçe Açığının Enflasyon Üzerindeki Etkisi: 1980 – 2019 Yılları Arasında Türkiye Örneği

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : Ekonomi ve Finans

Tezin Türü : Doktora

Tezin Tarihi : 24.05.2022

Sayfa Sayısı : 127

Tez : Doç. Dr. Deniz ŞİŞMAN

Danışmanları

Dizin Terimleri : Bütçe dengesi, Enflasyon, Faiz, Krediler, Döviz kuru

Türkçe Özet : Bu çalışmada Türkiye tarafından uygulanan maliye politikalarının sebep olduğu bütçe düzensizliklerinin, iktisadi büyüme, enflasyon, faiz, kredi hacmi gibi bütçe açığı ve enflasyon belirleyicileri olan ekonomik değişkenlerin üzerindeki etkisi ampirik testlerle araştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle Bütçe açığından enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi var olduğu sonucu açıkça ifade edilebilir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

Mustafa Kerem BÖRÜ

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı

**BÜTÇE AÇIĞININ ENFLASYON ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: 1980 – 2019 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE
ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Mustafa Kerem BÖRÜ

Danışman

Doç. Dr. Deniz ŞİŞMAN

İstanbul – 2022

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Mustafa Kerem BÖRÜ

.../.../2022

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mustafa Kerem BÖRÜ'nün Bütçe Açığının Enflasyon Üzerindeki Etkisi: 1980 – 2019 Yılları Arasında Türkiye Örneği adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Ekonomi ve Finans anabilim dalı, Ekonomi ve Finans bilim dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan

Doç. Dr. Deniz ŞİŞMAN

(Danışman)

İmza

Üye

Doç. Dr. Kemal ERKİŞİ

İmza

Üye

Doç. Dr. Onur ÖZDEMİR

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Emre ERGÜVEN

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hülya YILMAZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 20..

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada, bütçe açığının, enflasyon ile ilişkisi teorik ve ampirik olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin 1980 – 2019 yılları arasındaki Bütçe dengesi, enflasyon oranları, faiz, GSYİH, kredi hacmi gibi makroekonomik göstergeler ekonometrik testler yardımı ile araştırılmıştır. Çalışmada, Kamu maliyesi bütçe açığı, GSYİH, reel efektif döviz kuru, kredi hacmi ve faiz oranının enflasyon üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Literatürde sahte regresyon olarak adlandırılan problemle karşılaşılmasında için ampirik analizin ilk aşamasında, incelenen altı değişkenin (enflasyon, bütçe dengesi, GSYİH, faiz oranı, reel efektif döviz kuru, kredi hacmi) birim kök ve durağanlık analizleri yapılmıştır. Birim kök ve durağanlık analizi için ise teorik temelleri birbirinden farklı üç birim kök testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar bir arada değerlendirilmiştir. Tüm değişkenler için farklı önem seviyelerinde, birim kök varlığını ifade eden temel hipotezin reddedildiği anlaşılmıştır. Bu durumda çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacı ile Phillips-Perron Birim Kök Testi (Düzye Değerler) ile birinci farkları alınarak çalışma genişletilmiştir. ADF ve PP birim kök testlerinin her ikisi de yapısal kırılmaların dikkate alınmadığı geleneksel birim kök testlerindedir. Veri setine uygulanan Koşullu Hata Düzeltme Modeli / Conditional Error Correction Regression (CEC), F ve T sınır testleri, Eşbütünleşme Modeli / Uzun Dönem Katsayı Tahmini, Hata Düzeltme Modeli / Kısa Dönem Modeli Tahmini, VAR Granger Nedensellik analizi sonucunda çalışmaya konu edilen Bütçe açığı – enflasyon belirleyicilerinden olan değişkenlerin birçoğunun birbirini tek yönlü veya çift yönlü etkiledikleri anlaşılmıştır.

Elde edilen deneysel sonuçlardan hareketle, Bütçe açığından enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi var olduğu sonucu ifade edilmektedir. Türkiye'nin enflasyon oranını azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmesi, maliye politikası ve para politikasını eşgüdümlü hareket edecek hale getirmesi ve yapısal reformlara ağırlık verilmesi gereksinimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bütçe dengesi, Enflasyon, Faiz, Krediler, Döviz kuru

SUMMARY

In this study, the relationship between budget deficit and inflation has been examined theoretically and empirically. In this context, macroeconomic indicators such as Turkey's budget balance, inflation rates, interest rates, GDP and credit volume between 1980-2019 were analyzed with the help of econometric tests. In the study, the effects of public finance budget deficit, GDP, real exchange rate, loan volume and interest rate on inflation were analyzed. In order not to encounter the problem called spurious regression in the literature, unit root and stationarity analyses of six variables (inflation, budget balance, GDP, interest rate, real effective exchange rate, credit volume) were made in the first stage of the empirical study. analysis. For unit root and stationarity analysis, three-unit root tests with different theoretical foundations were applied and the results were evaluated together. It was understood that the basic hypothesis expressing the existence of a unit root for all variables with different significance levels was rejected. In this case, in order to increase the reliability of the study, the study was expanded by taking the first differences with the Phillips-Perron Unit Root Test (Level Values). ADF and PP unit root tests are traditional unit root tests that do not take into account structural breaks. Conditional Error Correction Model / Conditional Error Correction Regression (CEC), F and T bounds tests applied to the data set, Cointegration Model / Long-Run Coefficient Estimation, Error Correction Model / Short-Run Model Estimate, VAR Granger Many variables that are determinants of inflation can be interconnected in one direction or another. affects it bidirectionally.

Based on the empirical results obtained, it is stated that there is a one-way causality relationship between the budget deficit and inflation. There is a need for Turkey to develop policies to reduce inflation, coordinate fiscal and monetary policies, and focus on structural reforms.

Key Words: Budget balance, Inflation, Interest, Credits, Exchange rate

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
ÖN SÖZ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Bütçe Tanımı, Bütçe Açığı ve Fazlası Kavramı.....	3
1.1.1. Bütçe Açıklarının Yapısal Nedenleri.....	7
1.1.2. Bütçe Açıklarının Ekonomik Nedenleri	8
1.1.3. Bütçe Açıklarının Makroekonomik Göstergeler ile ilişkisi.....	10
1.1.4. Bütçe Açıklarının Belirleyicileri.....	11
1.1.5. Geleneksel Bütçe Açığı ve Borçlanma Gereği Oluşumu	11
1.1.6. Konsolide Bütçe Açığı.....	12
1.1.7. Bütçe Harcamaları ve Sınıflandırılması.....	13
1.2. Bütçe Açığının Finansmanı.....	19
1.2.1. Vergiler	20
1.2.2. Borçlanma Mekanizması	21
1.2.3. Monetizasyon.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU MALİYESİ VE ENFLASYON

2.1. Maliye Politikasına İlişkin Teorik Yaklaşımlar	28
2.1.1. Merkantilist Yaklaşım.....	29
2.1.2. Klasik Yaklaşım.....	30
2.1.3. Keynesyen Yaklaşım	31

2.1.4. Monetarist Yaklaşım.....	33
2.1.5. Post Keynesyen Yaklaşım	34
2.1.6. Yapısalcı Yaklaşım.....	34
2.1.7. Yeni Klasik Yaklaşım.....	35
2.1.8. Yeni Keynesyen Yaklaşım	36
2.1.9. Vergi Oranları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki; Laffer Eğrisi.....	36
2.2. Enflasyon ve Kuramları	38
2.2.1 Enflasyon belirleyicileri	39
2.2.2. Phillips Eğrisi	40
2.2.3. Talep Enflasyonu (İstem Enflasyonu)	41
2.2.4. Maliyet Enflasyonu (Sunum Enflasyonu).....	43
2.2.5. Yapısal Enflasyon.....	44
2.2.6. Klasik Okulun Enflasyon Görüşü.....	45
2.2.7. Keynes'in Enflasyon Görüşü	46
2.2.8. Monetarist İktisadın Enflasyon Görüşü, Modern Miktar Teorisi, Monetarist Philips Eğrisi ve Cambridge Miktar Teorisi	51
2.2.9. Yapısalcı Görüş	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

3.1. Türkiye İçin Yapılmış Çalışmalar.....	57
3.2. Dünya'da Yapılmış Çalışmalar	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Veri Seti ve Analiz	72
4.1.1. ADF Birim Kök Testi	75
4.1.2. Phillips-Perron Birim Kök Testi.....	76
4.1.3. ARDL Modelinin Tahmini	78
4.1.4. Koşullu Hata Düzeltme Modeli / Conditional Error Correction Regression (CEC)	83

4.1.5. F ve t Sınır Testleri	84
4.1.6. Eşbütünleşme Modeli / Uzun Dönem Katsayı Tahmini	86
4.1.7. Hata Düzeltme Modeli / Kısa Dönem Modeli Tahmini	86
4.1.8. t Sınır Testi	88
4.1.9. VAR Granger Nedensellik (Kısa Dönem) Analizi	88
4.2. Ampirik Bulguların Değerlendirilmesi	90
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	92
KAYNAKÇA	98
EKLER.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	109

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Augmented Dickey Fuller Birim Kök Testi
ARDL	: Autoregressive Distributed Lag (Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif)
CIPS	: Common Im Pesaran Shin Birim Kök Testi
CUSUM	: Cumulative Sum (Biririmli Toplam)
CUSUMSQ	: Cumulative Sum Squares (Biririmli Kareler Toplamı)
DOLS	: Dynamic Ordinary Least Squares (Dinamik En Küçük Kareler Yöntemi)
ECB	: Europe Central Bank (Avrupa Birliği Merkez Bankası)
ECT	: Error Correctio Term (Hata Düzeltme Terimi)
EVDS	: Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
FED	: Federal Reserve (ABD Merkez Bankası)
FMOLS	: Fully Modified Ordinary Least Squares (Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi)
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GDP	: Gross Domestic Price (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla)
IO	: İşsizlik Oranı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPS	: Im, Pesaran, Shin Birim Kök Testi
IS	: Investment-Savings (Yatırım-Tasarruf Dengesi)
KH	: Bankacılık Sektörü Toplam Yurtiçi Kredi Hacmi
LLC	: Levin, Lin, Chu Birim Kök Testi
LM	: Liquid Money (Para Piyasası Dengesi)
MENA	: Midle East and North Africa (Orta Doğu ve Kuzey Afrika)
MG	: Mean Group (Grup Etkisi)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PMG	: Pooled Mean Group (Havuzlanmış Ortak Grup Etkisi)
SSR	: Sum Squares of Residual (Hata Terimlerinin Kareleri Toplamı)
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TGE : Tüketici Güven Endeksi
UE : İmalat Sanayi Saat Başına Ücret Endeksi

TGE : Türk Lirası
\$: Amerikan Doları
TÜFE : Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE : Üretici Fiyat Endeksi
S : Savings (Tasarruflar)
I : Investment (Yatırımlar)
T : Taxes (Vergiler)
G : Government (Kamu Kesimi Harcamaları)
X : Export (İhracat)
M : Import (İthalat)

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Konsolide Bütçe Açığı	12
Tablo 2. Enflasyon Türleri	38
Tablo 3. Enflasyonist – Deflasyonist Açık.....	49
Tablo 4. Enflasyon, Bütçe Dengesi, REDK, GSYİH, Kredi Hacmi, Faiz Verileri... 72	
Tablo 5. Makroekonomik Değişkenlerin Tanıtımı	74
Tablo 6. Tanımlayıcı İstatistikler	74
Tablo 7. ADF Birim Kök Testi (Düzey Değerler)	75
Tablo 8. ADF Birim Kök Testi (Birinci Farklar)	76
Tablo 9. Phillips-Perron Birim Kök Testi (Düzey Değerler)	76
Tablo 10. Phillips-Perron Birim Kök Testi (Birinci Farklar)	77
Tablo 11. ARDL Modelinin Tahmini.....	78
Tablo 12 . Temel ARDL Modelinin Tanı Testleri	80
Tablo 13. Koşullu Hata Düzeltme Modeli / Conditional Error Correction Regression (CEC)	83
Tablo 14. F ve t Sınır Testleri.....	84
Tablo 15. Eşbütünleşme Modeli / Uzun Dönem Katsayı Tahmini	86
Tablo 16. Hata Düzeltme Modeli / Kısa Dönem Modeli Tahmini.....	86
Tablo 17. t Sınır Testi (Hata Düzeltme Modeli İçin)	88
Tablo 18. Kısa Dönem Nedensellik Analizi (VAR Granger)	89

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. IS-LM-BP Modeli / Genişletici Para Politikası.....	6
Grafik 2. Brüt İç Borç Stoğu (1984 – 2002)	22
Grafik 3. Brüt İç Borç Stoğu (2009 – 2017)	23
Grafik 4. Laffer Eğrisi.....	37
Grafik 5. Phillips Eğrisi	41
Grafik 6. Talep Enflasyonu	42
Grafik 7. Arz Enflasyonu	43
Grafik 8. Likitide Tuzağı	47
Grafik 9. Enflasyonist Açık	49
Grafik 10. Deflasyonist Açık	50
Grafik 11. Monetarist Philips Eğrisi	54
Grafik 12. CUSUM Grafiği	82
Grafik 13. CUSUMQ Grafiği.....	82

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. ARDL Modelinin Grafiği	88
Şekil 2. Veriler Arasındaki İlişki	91
Şekil 3. Karakteristik Kökler	108

ÖN SÖZ

BÜTÇE AÇIĞININ ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: 1980 – 2019 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE ÖRNEĞİ isimli tezimin yazım aşamasında baştan sonra bilgisini ve tecrübesini hiç esirgemeyen, güler yüzü ve yardımseverliği ile çalışmama hep destek olan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Deniz ŞİŞMAN'a, sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mustafa Kerem BÖRÜ

İstanbul, 2022

GİRİŞ

Bütçe açığının basit anlamda tanımı bütçenin giderlerinin, gelirlerinden daha fazla olması durumudur. Bütçe açığı yaşayan bir ekonomide ‘açık’ durumunun fiyatlar genel seviyesine etkisi son yıllarda pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Genel tanımı ile bütçe dengesi, ekonomik büyüme, finansal istikrar, düşük faiz oranı ve döviz kuru oranları gibi kavramlar fiyat istikrarının sağlanması ile elde edilir. Geçmiş yıllar içerisinde hükümetlerin izlemiş oldukları iktisadi politikaların neticesinde meydana gelen bütçe açıkları, hazinenin para basarak bütçe açığını finanse etmesi veya iç - dış borçlanmaya gidilerek finansmanının sağlanması durumu ortaya çıkartmıştır. Ancak, para basarak finanse edilme yöntemi, ekonomide enflasyonist sonuçlar doğurmaktadır. Politika belirleyicileri bu durumu göz önünde bulundurarak ekonomik hareketliliği yönlendirmektedir.

Türkiye özelinde analiz edilen 1980 – 2019 yılları arasında ortaya çıkan bütçe açıklarının finanse edilmesi yüklü miktarda iç ve dış borçlanma yolu ile giderilmiştir. Kontrol altına alınamayan bütçe açıklarının devamlılığı kaynak arayışına neden olmakta, bu da iç veya dış borç artışına neden olmakta ve kronikleşen bütçe dengesizliği, enflasyon oranında yükselişle hane halkının refahını azaltmakta sonunda da ekonomiyi krize sürüklemektedir. Buna göre; Merkez bankasının temel amacı olarak bilinen fiyat istikrarının sağlanabilmesi için maliye politikası ile para politikası eşgüdümlü hareket ederek, tutarlı politikalardan oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, bütçe disiplini sağlansa bile sıkı uygulanmayan bir para politikası durumunda veya maliye politikası ile koordine bir şekilde yürütülmeyen bir para politikasında, fiyatlar genel seviyesi yüksek seyredebilir. Bu durumda fiyatlar genel seviyesini tekrardan aşağıya çekmek daha maliyetli olabilir.

Bu sebepten dolayı ekonomide kamu giderleriyle kamu gelirlerinin denkliği ve bunun finanse edebilmek için, bankacılık işkolu koordinasyonu ve para politikalarından sorumlu olan kurum yani merkez bankası doğru politikaları ile yönetilmelidir. 2000’li yılların başlarında patlak veren ekonomik çöküntüleri takip eden zamanda uygulanan yapıcı düzenlemeler ile güçlü ekonomiye geçiş programı, sıkı maliye politikası ve enflasyon hedeflemesi, bütçe kontrolü çalışmaları ekonominin

istikrara kavuşmasını desteklemiştir. Bu süreçten sonra, Türkiye'nin bu çalışmalara sıkı bir şekilde devam etmesi gerekir.

Doktora çalışmamın birinci bölümünde bütçe sisteminin önemi, tanımı, çeşitlendirilmesi, bütçe açık ve fazlası kavramları, bütçe açıklarının yapısal ve ekonomik nedenleri, ortaya çıkan açıkların finanse edilme yöntemleri ile ihtiyaç duyulacak diğer temel tanımlamalara ve teorik çerçeveye yer verilmiştir.

İkinci bölümün ilk saç ayağını oluşturan maliye politikasına ilişkin yaklaşımlar yani devletin ekonomideki rolünün, köklü iktisat okulları ve iktisatçılarınca maliye politikasına ilişkin bakış açıları ve düşüncelerine yer verilmiştir. İkinci saç ayağında ise yine önceki bağlamla aynı yapıda ilerleyerek, enflasyon olgusunun tanımlanması, enflasyonun sebepleri, enflasyonun sonuçları, enflasyon ile mücadele politikaları ve teorileri üzerine tarihteki önemli iktisat okullarının düşüncelerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, tezimizin konusu olan 'bütçe açığı ile enflasyon ilişkisinin 1980 ile 2019 yılları arasında hem Türkiye'de hem de Dünyada yapılan çalışmaları araştırılmıştır. İlgili tarih kapsamında literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, 1980 – 2019 yılları arasındaki Bütçe Açıklarının Enflasyon üzerindeki ilişkisi; Ampirik yöntemler yardımı ile incelenmiş, oluşturulan modeller yardımı ile koreleasyon araştırılmıştır. Çalışmanın amacı bu değişkenler arasındaki ilişkiyi farklı model, zaman ve veri seti yardımı ile analiz edilerek, arasındaki ilişkinin var olup- olmadığını, yönünü ve boyutunu ortaya çıkarmak, elde edilen sonuçları yorumlamak ve gelecek dönemde belirlenecek politikalara öneriler sunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Bütçe Tanımı, Bütçe Açığı ve Fazlası Kavramı

Bütçe kelimesi ‘bulga’ kelimesinden türeyen ve anlamı ‘çanta’ veya ‘torba olan’, Latince kökenli bir kelimedir. İngiltere’de 17.YY’da ‘budget’ olarak ifade edilmiş ve literatüre dâhil olmuştur. Bütçe kavramı, Bir firmanın veya devletin yapacağı harcamaları ve bu harcamaların finansmanını ne şekilde planlayacağını tanımlamasıdır. Diğer bir deyişle de önceden ortaya konulan bir amacın ne şekilde gerçekleştirileceğini, hangi politikaların izleneceğini, yöntemlerinin belirlenerek parasal ve sayısal terimler yardımı ile hazırlık aşamasının yapılmasıdır.

Devlet tarafından gerçekleştirilmesi beklenen toplumsal ihtiyaçların, ulaşım, adalet, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi sistemlerin kamu harcamaları yöntemi ile ortaya koyulduğu, bu harcamaların da kamu gelirleri tarafından finanse edildiği günümüzde ‘bütçe’ kavramı son derece önem taşımaktadır. Bütçeye dair esaslar, hazırlık aşaması, yönetilmesi, uygulanması, kısıtları, süresi ve sonuçlandırılması 1050 sayılı ‘Genel Muhasebe Kanunu’nda belirtilmiştir. 26.05.1927 yılında yürürlüğe giren 1050 sayılı kanunun 6.Maddesi uyarınca, ‘*Bütçe, Devlet devair ve müessesatının senevi varidat ve masarifi muhammenatını gösteren ve bunların tatbik ve icrasına mezuniyet veren bir kanundur.*’ olarak tanımlanmıştır. (1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu, 1927)

Bütçenin önemli nüanslarından biri de yürütme organına devlet adına harcama yapma ve kamu gelirlerini toplama yetkisini tanınmasıdır. Tanınan yetki dâhilinde finansman kaynağı olan kamu gelirlerini toplayabilmekte ve harcama yapabilmektedir. Özetle, Yürütme organı bu yetki bağlamında devleti kamu gelirleri açısından alacaklı, giderleri bakımından ise borçlu pozisyona sokabilmektedir. (Pehlivan, 2001)

Bütçenin hazırlanması sürecinde başlıca dört temel ilke göz önünde bulundurulur. Bunlar eski tabirle, Tahmin, Tehdit (belirli bir süre ile sınırlı olma), Tevzin(denklik), Tasdik(onaylama). Literatürde yer alan pek çok çalışmada bu

ilkelerin baş harflerinin hepsinin 'T' olması sebebi ile bu sisteme 'dört T ilkesi' demişlerdir. (Pehlivan, 2001)

Bütçe tasarısında devlet 'in elinde bulundurduğu maliye politikası araçlarını gelecek yılda hangi mal ve hizmetleri satın alacağını, yapılacak transfer harcamalarının tutarını, finansmanın ne şekilde sağlanacağını, kamu borçlanma politikasının durumu gibi fikirler görüşülür. Genel kabul görmüş eşitlikte bütçe harcama planları halktan toplanan vergilerle finanse edilir esas üzerine kurulmuştur. Eğer harcamalar toplanan vergilerden fazla olursa bütçe açığı, az olduğu zaman da bütçe fazlası verilir. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2017)

Bütçe açıkları, 17.YY'dan itibaren iktisatçılar arasında tartışmalara konu olmuş bir durumdur. Yapılan çalışmaların sonucunda maliye politikası uygulanırken devlet tarafından verilen bütçe açıklarının ekonominin içerisinde toplam talebi yönlendirerek devletin hedeflediği tam istihdam ve fiyat istikrarı dengesine ulaşılabildiği ancak faiz oranları, büyüme oranları gibi makroekonomik değişkenler üzerinde bazı olumsuz etkilere sebep olabileceği ileri sürülmüştür. Özellikle yıllar içerisinde hükümetlerin artan bütçe açıkları, kamu kesiminin borçlanma gereksinimini önemli ölçüde arttırmıştır. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2017)

Tarihte de iktisatçıların pek çoğu maliye politikasının uygulamalarının ve etkinliğinin sorgulanması gerektiğini önemle vurgulamıştır. Yapılan ampirik ve teorik çalışmaların bütününde maliye politikasının çarpan ve hızlandırıcı mekanizması ile ekonomik sisteme etkin bir şekilde müdahale yöntemlerinden birisi olduğu gözlemlenmiştir. (Pehlivan, 2001) Bu görüşe zıt olarak bazı iktisatçılar ise uzun vadede etkin çalışan piyasa sisteminin, devletin ekonomiye uyguladığı maliye politikası sonucunda makroekonomik göstergelerde bozulmaya sebep olacağını savunmaktadırlar. Israrla denk bütçe politikasının uygulanmasını savunan klasik görüşe sahip iktisatçılar, devlet bütçesinin açık durumunda piyasada istikrarsızlığa sebep olacağını, bütçe açığının da borçlanma ile finanse edeceğini söylemiştir. Açık durumda zamanla sürekli hale gelen kronik bütçe açıkları – borçlanma ilişkisi sanki borçlanma faaliyetinin normal bir gelir gibi algılanmasına sebep olur. Bunun sonucunda kamu borç stoku ile bütçe içerisindeki faiz ödemeleri artar ve bütçe sisteminin etkinliğinin kaybolması ile ülke itibarı zedelenir. (Ulusoy, Maliye

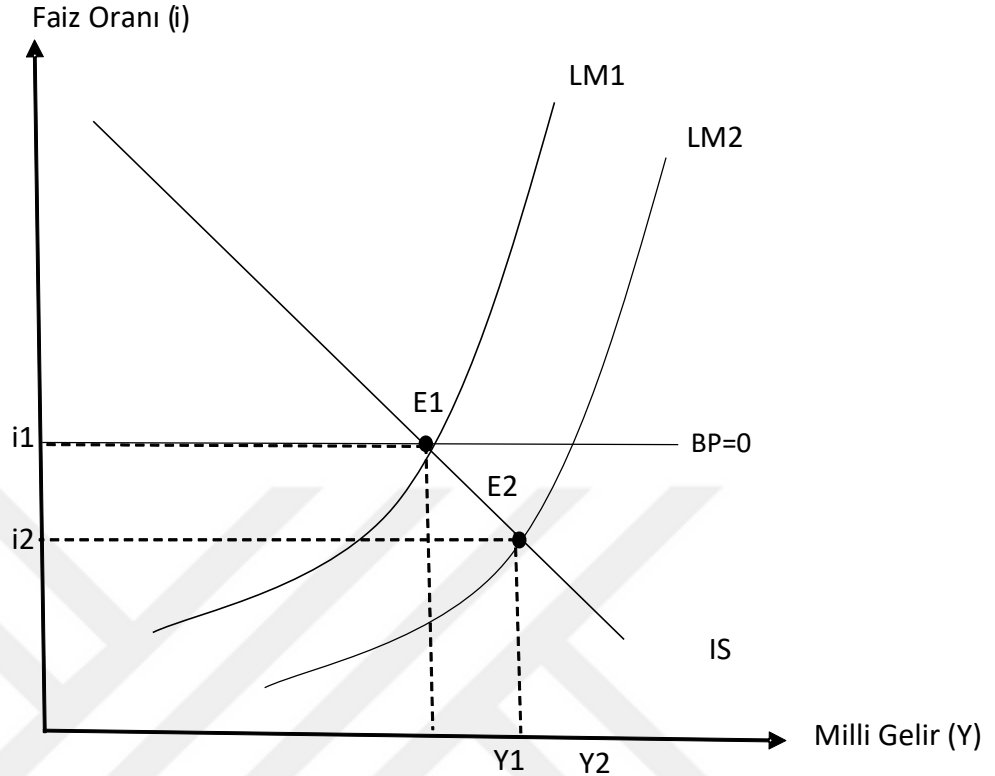
Politikası, 2017) Günümüzde ise denk bütçe politikası çok az rastlanan bir durumdur. Klasik teoride bütçe politikasının etkinliğinin sağlanması için gelirlerin arttığı dönemlerde kamu harcamalarının arttırılmasını, gelirlerin düştüğü dönem de ise kamu harcamalarının kısılmasını savunur. Böylelikle hedeflenen denk bütçe modelinde bütçe politikası işlevini yerine getirmiş olmaktadır. (Türk, 2005)

Bütçe açıklarının kapatılmasında üç yöntem karşımıza çıkmaktadır; Vergiler, Para basılması (emisyon) ve borçlanma.

Kamu harcamalarındaki artışın finansmanı için genel kabul görmüş kural kamu gelirlerinin arttırılarak harcamaların finanse edilmesidir. Klasik iktisat görüşüne sahip iktisatçılara göre en iyi bütçe denk bütçe ve en iyi vergi de negatif vergidir. Bu sebeple kamu giderlerinin dolaysız vergilerle değil de dolaylı vergilerle karşılanması prensibini savunmuşlardır. Yani klasiklere göre iyi bir vergi politikasının iki temel özelliği bulunmaktadır. Kişilerin harcamaları üzerinden alınan dolaylı vergiler ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunmadan temin edilir. Gelir veya servet üzerinden elde edilmez. Böylelikle ekonomik sistemin dinamiği bozulmamış olur. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda klasik iktisatçılar ve maliyeciler vergi gelirlerinin arttırılmasından yana değillerdir çıkarımını yapabiliriz. Günümüzde halk tarafından devlete yüklenmiş rol, yapılması beklenen hizmetlerin günden güne arttırılmasıdır. Böyle bir durumda ise kamu harcamalarının yükselmesi veya kamunun borç stokunun yükselmesi kaçınılmazdır. Sebep ve sonuç ilişkisine bağlı bu ikilikte devlet yeni vergiler getirerek veya olan vergi türlerindeki oranları yükselterek gelir arttırmak isteyecektir. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2017)

Bütçe açığının para basılarak karşılanması, piyasada para arzının artması ile bankaların kredi olarak verilebilecek fon arzının artmasına ve faiz oranlarının düşmesine sebep olur. Artan para arzı piyasa faiz oranlarının düşmesine neden olurken hem şirketlerin hem de hane halkının tüketim harcamalarının artmasına neden olur. Bir başka deyiş ile piyasanın içerisindeki para miktarı bollaşmış, bankalara yatırılan mevduatların karşılığında alınacak faizler azalmıştır. Bu sebepten tüketim harcamaları ve dolayısıyla talep yükselir. Yaşanan parasal genişlemeden dolayı ortaya çıkan talep artışı, piyasadaki mal ve hizmet fiyatların atmasına yol açar ve dolayısıyla enflasyonist

baskı yaratır. (Eğilmez, Kendime Notlar, 2016) Para stoğunun sebep olduğu faiz oranı değişikliği IS-LM eğrisi çerçevesinde incelenmiştir.

Grafik 1 – IS-LM-BP Modeli / Genişletici Para Politikası

Grafik 1'e göre ekonomide para piyasası (LM) ve mal piyasası (IS) E1 noktasında kesişmektedir. Ekonomide Y_1 gelir düzeyi hâkimdir ve ekonomi bu durumda dengededir. Faiz oranları ise i_1 seviyesindedir. Eğer ki para stoğu artarsa LM eğrisi sağa kayacak ve LM2 olacaktır. Faiz oranları ise i_1 düzeyinden i_2 düzeyine inecektir. Para stoğunun artmasından dolayı ekonominin içerisinde dolaşımdaki para miktarı çoğalmıştır. Bundan dolayıdır ki paranın fiyatı olarak da ifade edilen faiz oranları azalma göstermiştir. Faiz oranlarının düştüğü durumlarda yatırım ve tüketim harcamaları da çoğalabilmektedir.

Ülkelerin bütçelerinde gerçekleşen açıkların, merkez bankası tarafından para basarak finanse edilmesi merkez bankasının bağımsızlığı konusunda tartışma yaratır. Liberal ekonomik kuralların ve serbest piyasa ekonomisi kurallarının işlediği piyasalarda merkez bankasının bağımsız olmaması veya bağımsızlığının sadece yasada yazılı olmakla birlikte uygulama aşamasında geçerli olmaması iktidarda olan hükümetin istekleri doğrultusunda hareket etmesi ve Merkez Bankası'nın Hazine'ye

doğrudan ya da dolaylı olarak borç sağlaması gibi durumlar uzun vadede güven ve istikrarı zedelerken makroekonomik göstergelere de zarar verir.

Günümüzde ise liberal ekonomilerde pek çok Merkez Bankasının bağımsızlığı yasalar altında güvenceye alınmıştır ve Hazineye doğrudan borç vermesi yasaklanmıştır. Bu durumda para basarak finansman için geriye kalan tek seçenek; Merkez Bankasının Hazine'nin çıkardığı tahvil ve bonoları satın alarak ona dolaylı yoldan finansman sağlamasıdır. (Eğilmez, Kendime Notlar, 2016)

1.1.1. Bütçe Açıklarının Yapısal Nedenleri

Dünyada üzerindeki ülkeler arasında ekonomik, sosyal, nüfus, gibi gösterge verilerinin birbirlerinden farkının olması muhtemeldir. Gelişmiş ülkelerde kurumsal devlet mekanizması sistemi oturmuş, yapısal dinamikleri ve kontrol dinamikleri sorunsuz çalışan ülkelerde bütçelerin gelirleri ve giderleri sıkı bir gözetimden geçmektedir. Buna ters olarak ise gelişmekte olan ülkelerde kaynak yetersizliği, portföy yatırımlarının cazip olmayışı, özel sektör yatırımlarının eksik kalması veya yapılmaması nedeni ile kamu eliyle büyüme mekanizmasında ortaya çıkan kamu harcamalarındaki sürekli artışların kontrol edilememesi ve harcamalarının büyük boyutlara ulaşması iktisat literatüründe çoğu çalışmada tartışma konusu olmuştur.

Yıllar içerisinde gerçekleşen Ekonomik, sosyal hayat, dış ticaret gibi pek çok makroekonomik göstergede meydana gelen genişleme ile devletinde faaliyet alanları genişlemiştir. Bu düşüncüyü destekleyen Alman iktisatçı Adolph Wagner'in kendi soyadı ile literatüre geçen 'Wagner' Kanununa göre kamu harcamalarının toplam ekonomik faaliyetler içerisindeki payının, yani bir diğer tabir ile milli gelir içerisindeki payının ekonomik genişleme ile birlikte arttığını ileri sürmüştür. (Wagner, 1883) Toplumda sürekli şekilde meydana gelen genişleme devletinde belirlemiş olduğu hedeflere ulaşması için ekonomik faaliyetler içerisindeki hâkimiyetini arttırma isteğini ortaya çıkarır. Bu ve benzeri durumların yaşandığı ülkelerde gerek vergi sisteminin yapısının gerekse finansal sistemin aksak çalıştığı- çalışmadığı ülkelerde sistematik risk ve problemler baş göstermektedir.

1.1.2. Bütçe Açıklarının Ekonomik Nedenleri

Bütçe (Mali) açığın günümüzde halen tartışma konusu olan pek çok nedeni bulunmaktadır. Başlıca nedenlerine değinmek gerekirse, kamu gelirlerinin (borç dışı sermaye gelirlerinin ve toplam vergi tahsilatlarının) hedeflendiği şekilde olmaması yani bir başka deyişle toplam harcamaların vergi ve borç dışı sermaye gelirlerini aştığı durumlar en önemli etken olarak görülebilir. (Dağ & Tüğen, 2018)

Bütçe açıklarının ortaya çıkış sebepleri genellikle ülkeden ülkeye yönetim tarzından yönetim tarzına farklılık göstermektedir. Bütçe açık sebepleri ve türleri, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde farklar göstermektedir. Örnek olarak, gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen asgari yaşam şartlarını oluşturmak için temel kamu hizmetlerine yapılan harcamalar ve yüksek olmayan ekonomik büyüme dolayısı ile bütçe açıkları fazlalaşmaktadır. Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin yaşamış olduğu bu durum, gelişmiş olan ülkelere nazaran daha ağır sonuçlar görünmektedir. Ödemeler dengesi açık vermekte, kişi başına düşen milli gelir oldukça düşük kalmakta ve yüksek enflasyon oluşmaktadır. Orta gelir tuzağında kalmış ve katma değerli ürün üretemeyen ekonomi, sermaye hâsıla katsayısı düşük ekonomik ortam ve kamu harcamalarındaki aşırı artışlar gibi problemlere karşın kamu gelirlerinin istenilen seviyelere gelememesi gibi yapısal faktörler nedeni ile bütçe açıkları zamanla artmakta ve kronikleşmektedir. Özetle böyle bir ekonomide makroekonomik dengeler olumsuz yönde etkilemektedir. (Göktuğ, 2010)

1990 öncesi döneme kabaca bir analiz yapacak olursak, genel ve katma bütçeler birleştirildikten sonra hazine yardımı ve devlet katkılarının düşülmesi yoluyla oluşan bütçe harcamalarının Gayrı Safi Yurt içi Hasıla'ya göre oranı %20'nin altında görülürken 1990 yılından sonra bu oran hızla artış göstererek 2001 yılına gelindiğinde Gayrı Safi Yurt içi Hasıla'nın %45'i seviyesine kadar çıkmıştır. Bu durumun asıl nedeni olarak Türkiye'de Devlet ve diğer kamu kurumlarının bir mal veyahut hizmet alımı olmaksızın tamamen karşılıksız, toplanan vergi ile diğer gelirlerini kişi veya kurumlara dağıtılması şeklinde yaptığı (transfer harcamaları) gider kalemleri içinde var olan iç ve dış borç faiz ödemeleri 1990'lı yıllarda bayağı artmış konsolide bütçe masraf kalemleri içerisinde zamanla fazlalaşan bir tutara ulaşması şeklinde

açıklanabilir. 2003 yılında borçlanma faiz ödemeleri, sübvansiyonlar, yerel yönetim ödemeleri, vergi iadeleri, KİT'lere yapılan transferler, emekli maaşları, yerel yönetim ödemeleri vb. harcamaların konsolide bütçe harcamaları içindeki payı %67,3 toplam borçlanma faizlerinin toplam transfer harcamalarına oranı ise %61,8 gibi oldukça fazla bir orana yükselmiştir. 2002 yılı itibarıyla transfer harcamaları %28,4'lük pay ile yatırım ve cari harcamaları oldukça geçmiştir. Transfer harcamalarının Gayrı Safi Yurt içi Hasıla'ya oranı 2001 yılında %31,8'e ulaşmış, faiz dışı fazla hedeflemesinin yapıldığı 2001 yılından sonraki yıllarda düşmeye başlamış 2005 yılı itibarıyla %20,5'e gerilemiştir. Bütçe harcama kalemleri üzerinden görüleceği üzere kamu harcamaları sürekli ve hızlıca çoğalmıştır. (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Erişim 28.06.2019)

Kamu harcamalarının artmasının en önemli sebepleri;

- Kamu kesiminde fazla eleman çalıştırma politikası ve liyakat' a uygun olmayan ücret ödemeleri ve dengesiz ücret zamları,
- Bilinçsiz ve yanlış müdahalelerle yönlendirilen yüksek maliyetli ve yetersiz çalışan Kamu İktisadi Teşebbüsü sisteminin varlığı,
- Asıl ihtiyaçlara uygun olmayan tarımsal destekler,
- 1982 Anayasasına göre kurulu bulunan il özel idaresi, belediyeler ve köylere yapılan yardımların artması ve mahalli bunların kontrol dışı harcamaları,
- Kamuya ait bankaların israfı,
- Sosyal güvenlik kurumlarının ileriye yönelik öngördüğü stratejik kararların, oluşan konjonktür ile dengesinin bozulması ve sonucunda oluşan görev zararı ve bütçeye olan yükünün artması,
- Kamu hizmetlerinin görülmesi ve kamu harcamalarının yapılabilmesi için uygulanan projelerin artışı ve uygulamalarındaki verimsizlik ve yüksek maliyetler,
- Kaynaklarını bütçe dışından sağlayan fon adedinin ve masraflarının artışı,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının bütçelerinde ortaya çıkan görev zararları başta olmak üzere, hükümetlerce piyasa şartları dışına çıkarak kamu bankaları ve diğer kamu kurumları eliyle yaptırılan harcamalar,

Kamu giderlerinin büyümelerindeki öteki sebepleri; (Kesikoğlu, 2005)

- Bütçe sisteminde bütçe amaçlarının belirlenip geliştirilmesine önem verilmemesi,
- İç ve dış borç ve bunlara ait faiz ödemelerinin devamlı yükselmesi,
- Personel adetlerinin ve masraflarının devamlı yükselmesi,
- Seçim dönemlerinde uygulanan popülist politikalar sonucu kamu harcamalarının arttırılması,
- Savurganlık ve yolsuzluklar,
- Doğal afetler,
- Savunma ve güvenlik harcamalarındaki artışlar
- Kaynakların etkin dağılımının sağlanamaması sayılabilir.

1.1.3. Bütçe Açıklarının Makroekonomik Göstergeler ile ilişkisi

Bütçe açığı, yapılan bütçe harcamaları sonucunda bütçenin gerçekleştirmiş olduğu giderlerin, bütçenin gelir kalemleri ile karşılamaması durumudur. Bir başka deyiş ile bütçe geliri ve giderleri arasındaki negatif fark olarak söylenebilir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki en önemli makroekonomik sorunların başında bütçe açıklarının geldiğini görmekteyiz. Bütçe açık durumunun makroekonomik diğer göstergeler üzerindeki etkilerin saptanması, uygulanacak maliye ve para politikalarının belirlenmesi ve özellikle devamlı tekrar eden bütçe açığı yaşanan bir ekonomide meydana gelecek açıklarının tam ve doğru olarak tahmin edilmesi gelecek ile ilgili tahmin yapabilmek için büyük önem taşır. (Ceyhan & Koç Yıldız, 2017)

Kamu bütçe açıkları değişkenini makroekonomik analizlere dâhil etmek, ekonominin durgunluk dönemlerinde, bütçenin dengede olması gerektiğini düşünmeyen Keynesyen iktisatçılar ile başlamıştır. Aynı zamanda Keynesyen iktisatçılar ekonomik gelişme döneminde bütçe fazlalığının; ekonomik gerileme ve duraklama döneminde ise bütçe açığı olmasının ekonomi için son derece doğal bir süreç olarak görmüş ve bütçedeki konjonktürel dalgalanmalar sonucunda dengenin sağlandığını benimsemişlerdir. Kamu kesimi bütçe açıklarının finansmanı genel hatlarıyla; dış borçlanma, dış kaynak kullanımı, iç borçlanma ve para basma olarak 4 başlıkta ele alınabilir. Dış borçlanma, genellikle tasarruf eksiği yaşanan bir ekonomide kaynağın ithal edilmesi olarak yorumlanır. Diğer bir deyiş ile gerekli olan kaynakların, dışarıdan elde edilmesidir. Gerek hane halkının gerekse kamu kesiminin,

yatırımlarını finanse etmek için dış borç kullanması günümüzde yaygın olarak karşılaşılan bir uygulamadır.

1.1.4. Bütçe Açıklarının Belirleyicileri

Bütçe açığı, iktisat literatürde belirli bir zaman dilimindeki bütçenin gelirleri ile giderlerini karşılayamaması durumunda ortaya çıkan durum olarak nitelendirilir. Devlet bütçesi hazırlık aşamasında denk olarak hazırlanır. Yani gelirler ile giderler birbirini tamamlamaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bütçe politikaları farklı yürütülmektedir. Özel sektör yatırım yetersizliği sonucunda devletin faaliyet alanının gelişmesi, vergi sisteminin zayıf olması veya vergi gelirlerinin beklenen ölçüde elde edilememesi, ekonomideki kayıp-kaçağın fazla olması, mali disiplinin sağlanamaması, borçlanma, devletin teşvik amacı ile uyguladığı sübvansiyonlar, savurganlık ve yolsuzluk gibi durumlar bütçe tahribatına neden olmaktadır.

1.1.5. Geleneksel Bütçe Açığı ve Borçlanma Gereği Oluşumu

Kamu gelir gider dengesi bakımından ulusların konuya bakışını iki farklı perspektifle, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelere ait politikalar şeklinde inceleyebiliriz.

Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin borçlanma nedenleri olarak teknolojilerini geliştirme, sanayileşebilme nedenleriyle gereken para ve kredi gereksiniminin artması, birikim azlığı, dış ödemeler dengesi güçsüzlüğü, ülke savunma masraflarının çoğalması, büyüyen kamu giderlerinin gelirlere göre daha fazla olması durumu, anapara noksanlığı, işletme üretim-maliyet harcamalarının sanayi alt yapısındaki eksikler nedeniyle hammadde, ara mal ve yatırım mallarının ithalat yolu ile karşılanmasından kaynaklanan fiyat yüksekliği vb. sebepler gösterilebilir.

Gelişmekte olan ülkelerin uzun veya kısa vadeli iç ve dış para ve kredi sağlama kaynağı üç şekildedir. Konvansiyonel yabancı piyasalardan sağlanan kaynaklar, belli bir ülkenin diğer ülkelere yaptığı yardımlar ve milletlerarası ticari banka kredileri olarak görülürken; diğer dış para ve kredi gereksinimleri de başka ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırım ve sermaye katkılarını içermektedir. (Evgin, 1994)

1.1.6. Konsolide Bütçe Açığı

Konsolide bütçe: katma ve genel bütçeli idarelerin alt bütçelerinin toplamından hazine yardımlarının ve devlet katkılarının düşülmesi sonucunda ortaya çıkan bütçedir. Cumhurbaşkanlığı başta olmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlıklar, Genel Kurmay Başkanlığı, Yüksek Yargı Kurumları, Hazine, Türkiye İstatistik Kurumu ve Dış Ticaret Müsteşarlığı gibi kuruluşlar konsolide bütçenin içerisinde yer almaktadır. Konsolide bütçe açığı (consolidated budget deficit), Mali yılbaşında tahmini genel bütçe gelirleri (vergi gelirleri, Vergi Dışı Gelirler; Özel Gelirler ve Fonlar) ile tahmini katma bütçe gelirlerinin (ayrı bir tüzel kişilik ve özel gelirleri olan kurumlar olarak üniversiteler, bankalar, Karayolları Genel Müdürlüğü vb.) toplamından yukarıda sayılan idarelerin yıl boyunca yapacakları tahmini harcamaları karşılayamaması harcamaların fazla olması durumudur. Başka bir anlatımla tüm bütçe gelirleri ile bütçe giderleri arasındaki farkı ölçmektedir. Seymen Oskay, C. (2003).

Tablo 1. Konsolide Bütçe Açığı

Konsolide Bütçe Gelirleri (A+B)	Konsolide Bütçe Harcamaları (C+D+E)
A.Genel Bütçe Gelirleri - Vergi gelirleri - Vergi dışı normal gelirler - Özel gelirler ve fonlar B. Katma Bütçe Gelirleri	C. Cari Harcamalar - Personel - Diğer cariler D. Yatırım Harcamaları E. Transfer Harcamaları - İç ve dış borç faiz ödemeleri - KİT'lere yapılan transferler - Sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler - Vergi iadeleri - Diğer transferler

Tablo 1.'de konsolide bütçe gelirleri ve konsolide bütçe harcamaları gösterilmiştir.

Tablo 1.'e göre $A+B < C+D+E$ olmak koşulu ile:

$$\text{Konsolide Bütçe Açığı} = (A+B) - (C+D+E)$$

5018 sayılı kanununun ekli (ı), (ii) ve (iii) sayılı cetvellerinde var olan kamu idarelerinin konsolide edilmiş bütçeleri olarak merkezi yönetim bütçesi adıyla yeniden tanımlaması yapılmıştır. 2003 yılında yayınlanan bu kanun ile kamu harcamalarının daha kolay sınıflandırılması ve tüm analizlere uyumlu bütçe kodlama sistemiyle kolaylıklar getirilmiştir.

1.1.7. Bütçe Harcamaları ve Sınıflandırılması

Bütçe sınıflandırması devlet faaliyetlerinin kurumsal, fonksiyonel, ekonomik, ölçütlere göre sınıflandırılmasıdır. Kurumsal sınıflandırma için, bütçe sistemindeki yönetim yapısı esas kabul edilmiştir. Fonksiyonel ve ekonomik sınıflandırmada, GFS (Government Finance Statistics) standartları kabul edilmiştir. Finansman tipi sınıflandırma Türkiye mali mevzuatına uygun hale getirilmiştir. Türkiye’de 2004 yılından itibaren uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanmış analitik bütçe sınıflandırması kullanılmaktadır. Seymen Oskay, C. (2003).

1.1.7.1. Analitik Sınıflandırma

Fonksiyonel sınıflandırma özelliği olan uluslararası standartlarda rasyonel bütçe yapabilme amacıyla 2004 yılından beri Türkiye’de kullanılan bütçe sınıflandırma şeklidir. Kamu giderlerinin iktisadi faaliyetler üzerindeki etkilerini inceleme ve uluslararası kıyaslamalar yapmak için analitik bütçe sınıflandırma sistemi tercih edilmiştir. Analitik bütçe sınıflandırma yapısı kurumsal sınıflandırma, fonksiyonel sınıflandırma, finansman tipi sınıflandırma ve ekonomik sınıflandırma olarak ayrılır. Cura, S. (2003)

1.1.7.2. Kurumsal Sınıflandırma

Siyasal ve kamusal anlamda idari yetki kıstas kabul edilmiş, kurumsal sınıflama ile siyasal ve yönetsel olarak yükümlülüğün tayini ve performans sorumlularının belirlenmesi amaçlanarak, dört seviyeli bir kod biçiminden teşekkül etmektedir. Sınıflamanın ilk seviyesinde, bakanlıklar ve benzer kurumlar belirtmektedir. 24 kurum ve Yüksek Öğretim kurumları Mali programları itibariyle birinci sınıflamayı oluşturmaktadır. İkinci seviye kodlar, birinci seviyede tanımlanmış yöneticilere

doğrudan sorumlu birimler,(müsteşar vb.), üçüncü seviye kodlar, asıl hizmet birimleri benzeri ikinci seviyeye bağlı ve birimlerden(Özel kalem, Personel, Danışma ve Denetim Birimler) oluşmaktadır. Dördüncü seviyede ise, politikaları uygulayanların verdiği hizmetten faydalanan kitle ile direkt temas halinde olan birimler içerisinde yer alan destek ve lojistik birimlerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla 3.ve 4. seviyede kurumlara ait kuruluş kanununa ve kuruluş şekillerine özgü sınıflanan yönetim kademeleri yer almakta olup bu yönetim kademeleri, harcama yapma yetkilisini belirleyecektir. Kurumlarla ilgili sınıflamada teşkilat yasaları temel olup, zorunlu haller dışında teşkilat kanunlarında bulunmayan birimler kodlamadan istisnadır. Cura, S. (2003)

1.1.7.3. Fonksiyonel (İşlevsel) Sınıflandırma

Devlet faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan harcamaların ve hizmetlerin sınıflarına göre ayırımıdır. Bu tip Fonksiyonel çeşitliliklerin tespit edilmesinden amaçlanan, devletçe verilen hizmetler için yapılan harcamaların değerini belirlemektir. Devletin alışılmış, sosyal ve ekonomik vasıftaki görevleri dikkate alınmakta, bu hizmetler için yapılan harcamalar ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Aynı işlev, birden çok devlet kurumu aracılığı ile veriliyorsa; her kurum yerine getirdiği görevleri ile ilgili yapılan harcamaları toplamakta ve bunun sonucunda verilen her hizmetin karşılığında toplam harcamalar belirlenmektedir.

Toplam olarak farklı devlet hizmetlerine ait harcama değerlerini belirlemek, bu gider kalemlerine ait kıyaslamalar yapmak ve dolaylı olarak bu işlevlerin çok daha kazançlı olmasına olanak tanıyan bu ayırmayla, çoğunlukla toplumla ilgili kaliteli faaliyetlerin etkin hale getirilmesi, harcama değerlerinin tespiti veyahut incelemelerinin sağlanması açısından oldukça faydalı olacaktır.

Devlet faaliyetlerinin türlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- 1.Genel kamu hizmetleri
- 2.Savunma hizmetleri
- 3.Kamu düzeni ve güvenlik hizmetleri
- 4.Ekonomik isler ve hizmetler
- 5.Çevre koruma hizmetleri

6. İskân ve toplum refahı hizmetleri
7. Sağlık hizmetleri
8. Dinlenme, kültür ve din hizmetleri
9. Eğitim hizmetleri
10. Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri

1.1.7.3.1. Finansman Tipi Sınıflandırma

Kamuya ilişkin hizmetleri ifade eden tüm kurumları takip etmek için düzenlenmiş, giderlerin hangi gelirlerle finanse edildiğini belirten özel ve genel bütçeli idareler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, sosyal güvenlik kurumları, mahalli idareler, özel ödenekler, dış proje kredileri ile şartlı bağış ve yardımları takip eden tek haneli koddan oluşan sınıflandırmadır. Kamu kurumlarının yaptığı hizmetler için gereken para; kendi kaynakları ile karşılanıyorsa “5-Mahalli İdareler”, dış proje kredileri ile sağlanıyorsa “7- Dış Proje Kredileri”, bağış ve yardımlardan sağlanıyorsa “8-Bağış ve Yardımlar” kodu ile kodlanır. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 27.05.2016 Resmî Gazete Sayısı: 29724 Mükerrer.)

1.1.7.3.2. Ekonomik Sınıflandırma

Ekonomik etkinliklerin sınıflama yöntemidir. Devletin anayasada belirtilen görevlerini ve faaliyetlerini yapabilmek için kamu harcamalarını iktisadi sonuçlarına göre ayrılarak sınıflandırılmasıdır. Değişik ekonomik sınıflandırmalar olmakla beraber yaygın anlamda kullanılan ekonomik sınıflandırma; reel harcamalar, transfer harcamaları, cari harcamalar ve yatırım harcamaları kalemlerinden oluşmaktadır. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 27.05.2016 Resmî Gazete Sayısı: 29724 Mükerrer.)

1.1.7.3.2.1. Reel Harcamalar

Devlet üretim faktörlerini satın almak amacıyla yapılan harcamalardır. Kamu harcamalarının tasnifinde, üretim faaliyetlerinin kapasitelerini arttırmak amacıyla yapılan reel harcamaların bir başka adı da gelir oluşturan harcamalardır. Devletin

Üretim faktörünü kullanması, tabiat unsurları, işgücü ve kamuda sermayeye iş vermeyi gerektirici harcamaların tamamını kapsamaktadır. Bu nedendir ki üretim faktörü kullanımını gerektiren kamu harcamaları olarak adlandırılmaktadır. Bu nitelemedendir ki gelir oluşturan fonksiyonu bulunmayan transfer harcamalarından farklı ve bir manada transfer harcamalarının karşıtını teşkil etmektedir. Devlet harcamalarının üretim faktörü kullanımına sebebiyeti iki Şekilde olmaktadır. (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 27.05.2016 Resmî Gazete Sayısı: 29724 Mükerrer.)

1) Kamu retim faktörünü (işçi-memur istihdam etmek, arazi satın almak, sermaye kiralaması vb.) doğrudan satın alabilir.

2) Kamu, piyasadan satın aldığı mal ve hizmetlerin içerisinde bulunmakla onları dolaylı olarak elinde bulundurmaktadır. Birinci faktörün kullanımı durumunda, piyasa konusu işkolu faktörlerinin kullanılması mümkün değildir; zira aynı üretim etkenleri hem devlet hem de pazarda birlikte aynı zamanda kullanılması olanaksızdır. Endirekt retim faktörünün kullanılması durumunda, sözü edilen üretim elemanlarını, piyasa sektörü kullanarak mal ve hizmet haline getirmektedir.

1.1.7.3.2.2. Transfer Harcamaları

Literatüre Pigou (1947) tarafından kazandırılan transfer harcamaları terimi, devletin üretim faaliyetlerine katılmadan bazı kişi ve topluluklara kazanç amaçlı olmaksızın ödenen paralar olarak açıklanabilir. Gerçek anlamda karşılığı olmayan ve Gayrı Safi Milli Hâsıla üstünde endirekt etkileri olan giderlerdir. Böyle giderler, ülkenin gelirinin dağıtılması aşamasında devletin uyguladığı ekonomik bir olaydır. Transfer harcamalarına örnek vermek gerekirse sosyal yardımlar, sosyal güvenlik ödemeleri, vergi iadeleri, sübvansiyonlar, borç faizi ödemeleri, yerel yönetimlere verilen demeler, Kamu Teşebbüslerine verilen ödemeleri sayılabilir. Gelir Aktarılan Kamu Harcamaları mali, sosyal ve iktisadi olarak adlandırılabilir.

1.1.7.3.2.3. Parasal yardımlar

Halkın genel ve ortak gereksinimlerinin karşılanması ve hizmetleri gerçekleştirebilmesi için yerel yönetimlerin yetersiz olduğu zamanlarda Merkezi yönetimin yerel yönetimlere maddi destek sağlaması durumudur. Genel bütçeden yapılan bu yardımlar, mahalli yönetimlerce mal ve hizmet alımları için harcansa dahi, merkezi yönetime herhangi bir menfaat sağlamadığından dolaydır ki transfer harcaması adı altında değerlendirilmektedir.

1.1.7.3.2.4. Faiz Ödemeleri

Devlet çeşitli nedenlerle, ülke içinde ve dışında başka ülkeler ve kuruluşlara müracaat ederek borçlanabilir ve borçlanma karşılığı sözleşmeler gereği vadesi geldiğinde faiz ödeme zorunluluğu vardır. Kamu borcu karşılığında yapılan faiz ödemeleri ile mal veyahut hizmet alımı yapılmadığı için bu şekilde faiz ödemeleri transfer harcaması olarak değerlendirilen iktisadi transferlerdir.

1.1.7.3.2.5. Sosyal Amaçlı Aktarılan Kamu Harcamaları

Tüm Sosyal hizmetler ve yardımlar, Vergi iadeler, ihracatı özendirme amaçlı devlet sübvansiyonları, emekli, gazi, dul ve yetim aylıkları, öğrenci bursları vb. belli başlı masraf kalemleridir. Toplumsal amaçlarla üretim faaliyetlerinde bulunanlara milli gelirden adil dağıtılan paylar transfer harcaması olarak birer örnektir.

1.1.7.3.2.6. İktisadi ve Mali Amaçlı Gelir Aktarılan Kamu Harcamaları

Bütçeden Kamu İktisadi Teşebbüslerine aktarılan ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin zararlarını karşılamak üzere yapılan ödemeler İktisadi amaçlı transfer harcamalarına örnektir. Kendi özel gelirleri olan Özel bütçeli kuruluşlara yapılan yardımlarda mali transfer harcamalarına örnektir. Tüm dolaylı veya dolaysız gelir aktarılan kamu harcamaları farklı sınıflandırmalar ile kendi içerisinde ayrılabilir.

1.1.7.3.2.7. Dolaylı ve Dolaysız Harcamalar

Bireylerin gelirlerini direkt yardımlarla gerçek anlamda yükseltmeyi amaçlayan giderlerdir. Örnek olarak, emekli, dul, malul ve yetim aylıkları, fakirlere yapılan yiyecek-yakacak yardımları ve devlet borçları faiz ödemeler vb. Dolaylı aktarılan kamu harcamalarına örnek olarak sübvansiyonları verebiliriz.

1.1.7.3.2.8. Gelir ve Sermaye Transferleri

Gelir transferleri, gelirlerin toplumun bir sosyal grubundan diğerlerine devredilmesine sebep olan harcamalardır. Savaşlar sonunda ödenen savaş tazminatları veyahut dış borç faizleri gibi kaynakların ulusal sınırlar dışına aktarılması sonucunu oluşturan harcamalara gelir transfer olarak adlandırılır. Sermaye türü harcamaların finansmanı amacıyla(inşaat ve bina yapım işleri, makine tesis, demirbaş, ulaşım araçları vb.) gibi sermaye niteliğinde olan harcamaların finansmanı için kurum veya kişilere bütçeden yapılan karşılıksız ödemelere de sermaye transferi denir.

1.1.7.3.2.9. Üretken ve Üretken Olmayan Gelir aktarılan Kamu Harcamaları

Bu tanımlamada iktisadi ve mali nitelikli gelir aktarılan kamu harcamaları üretken kamu harcamaları, sosyal amaçlı kamu harcamaları ile devlet borçlanma faizlerine ait ödemeler ise üretken olmayan kamu harcamaları olarak nitelendirilebilir.

1.1.7.3.2.10. Yatırım Harcamaları

Bu harcamalarla, kamunun üretim kapasitesini artırmayı amaçlanmaktadır, Üretkenliği pozitif olarak etkileyen, kaynakların optimum kullanılmasını sağlayıcı, üretim faktörlerini rantabl hale getiren, büyük bölümü dayanıklı mallar vasfında, kullanımı ve faydalı ömrü birden çok yıllarda kullanılabilen mallara yapılan giderlerdir. Yapılan Yatırım giderlerinin faydası uzun dönemli olmaktadır. Barajlar, kamu tesisleri, büyük onarımlar, yollar, yapılar, kamulaştırma harcamaları vb. bu kapsamda kabul edilmektedir. Hükümetlerce Enflasyonu düşürmek amaçlı bir gider politikası düşünüldüğünde, kamu masrafları azaltılır, bu durumda en fazla etkilenen yatırım harcamalarıdır. Zira dönem bütçesinde yatırım masraflarında kısıtlama yapmak zorunluluk olarak görülmektedir. Kısa vadede benzer zamanlarda yatırım için yapılan masrafların ihtiyacı düşüren sonuçları görülse bile, uzun dönemde üretimi

fazlaştıran sonuçları görülmektedir. Bu sebeptendir ki yatırım harcamalarını azaltmak zamanla uyumlu hale gelmektedir.

1.1.7.3.2.11. Cari Harcamalar

Direk üretim artışına ait olmayan sonuçları kalıcı ve sürekli olmayan ve bir yıl içerisinde tek seferde tüketilebilecek mallar ile hizmetlere harcanan giderlerdir. Yatırım ve üretim maliyetine katılmadan, kamu faaliyetlerinin idame ettirilmesi için personele ödenen maaşlar ile diğer cari giderlerin olduğu masraflardır.

Sağlık ve Eğitime yapılan harcamalar toplum üzerinde ileriki yıllarda geçerli ve sürekli sonuçlarından dolayı, kamu hesaplamalarında cari harcamalar olarak değerlendirilir. Hükümetler bazı seçim dönemlerinde, cari harcamaları politik olarak kullanarak seçmen oyları üzerinde etkileyici olabilirler. Kamu kesiminde çalışan İşçi ve Memurların maaşlarının arttırılması, bunlara prim vb. adlar altında nakdi yardımlar yapılması politik yaklaşımlara örnektir.

Bütçe sistemimizde cari harcamalar, personel maaş, ücret, sigorta, sosyal yardımlar, tazminatlar vb. ile devlet dairelerinin ısınma, elektrik, kırtasiye vb. cari harcama kalemlerinden oluşmaktadır.

1.2. Bütçe Açığının Finansmanı

Bütçe açıkları; devletlerin gelirleri ile finanse edemediği harcamalarıdır. Bu harcamaları kontrollü bir şekilde finanse edebilmek için kamu tasarrufları sağlanarak ve iç borçlanma ve dış borçlanma yoluyla borçlanarak kaynak sağlanması gerekmektedir. Bütçe açıklarının finansman metotları incelendiğinde, Türkiye'nin de içerisinde olduğu gelişmekte olan ülkeler de sorun olarak ortaya çıkan ve devamlılık gösteren ülkelerin bütçe açıklarını, ülke içerisinde veya yurt dışı kaynaklardan borçlanabilme ile monetizasyon yöntemi ile de kaynak sağlayarak finanse etme yoluna gittiği görülmektedir. Bütçe açıklarının finansmanı; bütçe ihtiyatları, vergiler, borçlanma, monetizasyon ve para emisyonu şeklinde olmaktadır. (Göktuğ, 2010)

1.2.1. Vergiler

Vergi, kamu hizmetlerine harcanmak üzere devletin ve yahut yerel yönetimlerin yasalar çerçevesinde direkt ve yahut dolaylı olarak hizmetlerin, maddelerin fiyatları üstüne ilave ederek dolaylı yollardan vatandaşlardan karşılıksız olarak tahsil ettiği paradır.

Fritz Neumark, vergiyi, ticari değere sahip olanların, siyasi baskı altında devlete veyahut idari yetkiye sahip devletin diğer görevlilerine karşılıksız olarak yapılan transfer olarak nitelendirmiş ve ilave olarak vergi ile alakalı diğer bazı özelliklere de vurgu yapmıştır. Vergi olarak devletin tüzel ve gerçek kişilerden topladığı ödemelerin türü, şartları, zamanı, ölçüsü ve sebepleri kamu makamlarınca kanunlarla belirleneceğini ifade etmiştir.

Vergiler işlevsel olarak mal ve hizmet üretilebilmesi için devletin kaynak sağlaması olarak açıklanabilir. Fakat Keynesyen iktisada göre kamu politikaları tam istihdam ve fiyat istikrarını sağlamayı amaçlamaktadır. Keynes'in teorisinin temel prensibi devlet müdahalesinin ekonomiyi istikrara kavuşturması olarak değerlendirilebilir. Bunun içinde fonksiyonel maliye gündeme gelmiştir. Gerçek ve tüzel kişilerden toplanan vergilerde bu politikaların bir aracı olarak belirlenmiştir. Vergiler ekonomik ve sosyal amaçlar için kullanılmasında Amerika'da 1929 dan 1941 yılına kadar süren ekonomik buhranın etkisi olmuştur. Fonksiyonel Maliye politikalarına ulaşmak için vergi miktarları ve fonksiyonlarında yapılan düzenlemeler vergi politikaları olarak adlandırılabilir.

Vergiler; Parasal değerler olarak Özel veya tüzel kişilerin gönüllü olarak ve istediği tutarda kamuya yaptığı karşılıksız katkı değil, devletin topladığı karşılıksız parasal gelirdir. Devletin, hakkı ve gücü, sonsuz ve sınırsız değildir. ‘‘Karşılıksız parasal gelir’ devletin doğrudan vergi veren kişi ve kişilere peşinen bir karşılık veyahut taahhütte bulunmadığı anlamındadır. Anayasanın 73. maddesi; vergiler, "kamu giderlerini karşılamak üzere" toplanır ve vergiler ancak, "kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır" denilmektedir. Böylece öngörülebilirlik ilkesi sayesinde vergilendirmede keyfilik engellenmiş olur. Devlet vergi toplanmak için, mükelleflere karşı hukuk dışı bir tutum geliştiremez. Bütçe hakkının gelişiminin en önemli adımı,

vergilere ilişkin düzenlemelerin parlamento tarafında yasa ile konulup kaldırılıyor olmasıdır. Fakat Vergi, Resim, Harç ve diğer Mali yükümlülükler ve bunların muaflık, istisna ve indirimleri ile oranları hakkında düzenlemelerinde kanunda belirtilen yükseltme ve indirme, sınırları içerisinde değişiklik yapma yetkisi Cumhurbaşkanındadır.

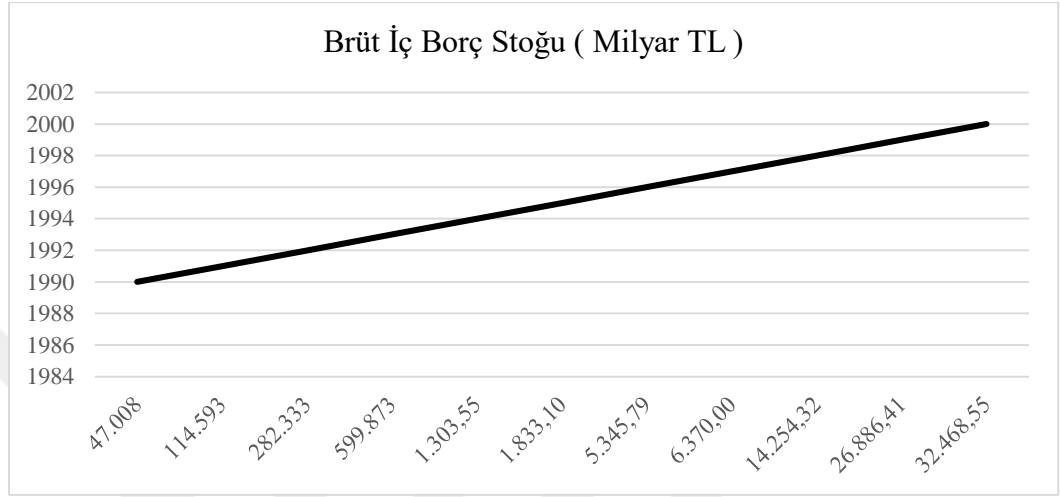
Vergiler, mutlaka kanunlar içerisinde toplanmak ve toplanan bu vergiler vatandaşlara direkt veya endirekt hizmet şeklinde dönmesi, vergilendirmenin temel meşruiyetini oluşturur. Vatandaşların da elde ettikleri kazançlarının vergisini vermek, vatandaş olmanın birinci koşuludur. Devlet egemenlik hakkı ve gücüne göre özel ve tüzel kişilerin vergi ödevlerini yerine getirmeleri konusunda zora başvurur. Koyduğu kuralların uygun bir şekilde yerine getirilmesinin sağlaması, bunları takip etmesi ve bu kapsamda cezalı tarhiyat, gecikme faizi ve hatta cebri takip işlemleri yapması gibi uygulamalar zora başvurmanın göstergeleridir. Vergilendirmenin “ödeme gücü” ilkesine göre yapılması Anayasamızda olmasına rağmen pek çok vergide ve özellikle de dolaylı vergilerde bu görülmemektedir. Dolayısı ile ödeme gücüne göre vergi alma her ne kadar Anayasamızda bir ilke olarak kabul edilse bile uygulaması bu şekilde olmamaktadır. Vergilerin kişisel karşılığı yoktur. Özel ve tüzel kişiler ödedikleri vergiler nedeniyle doğrudan bir karşılık alamazlar. Ödenen vergiler kamu harcamaları için kullanılmaktadır. Kamu harcamaları sonucu oluşan toplumsal fayda ile Özel ve tüzel kişilerin ödedikleri vergiler arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Kamusal hizmet ödenen verginin azlığı ve çokluğuna göre ve bir hizmetin karşılığı olarak verilmemektedir.

1.2.2. Borçlanma Mekanizması

1.2.2.1. İç Borçlanma

Türkiye’de 1980 li yılların sonlarında başlayarak kamu bütçesindeki hizmetlerin ve bütçe açıklarının finansmanı için yurt içi kaynaklardan sağlanan milli para birimi ile sık kullanılan borçlanma biçimidir. Bu dönemlerde bütçe açıklarının finansmanı için borçlanılmasının nedeni; kolay elde edilmesi ve geri ödemelerinin belli bir dönemden sonra olmasındandır. 1980 yılından sonraki dönemlerde kamunun yaptığı borçlanmalar önceden yapılmış olan borçlanmalar için yeni ve daha avantajlı koşullara sahip borçlanmalar ile eski borçlanmanın kapatılması için kullanılmıştır. 1989 yılında

yayınlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında 32 sayılı karar ile kısa vadeli sermaye hareketlerini bütçe açıklarının finansmanında kullanmak durumu daha kötü hale getirmiş, iç borçlanmaların ödeme vadeleri yaklaştıkça, anapara ve faiz miktarları arttıkça zamanla ekonomi için ağır bir yük oluşturarak döviz-faiz-iç borç döngüsü krizlere sebebiyet vermiştir. (Kırcı Çevik & Cural, 2013)

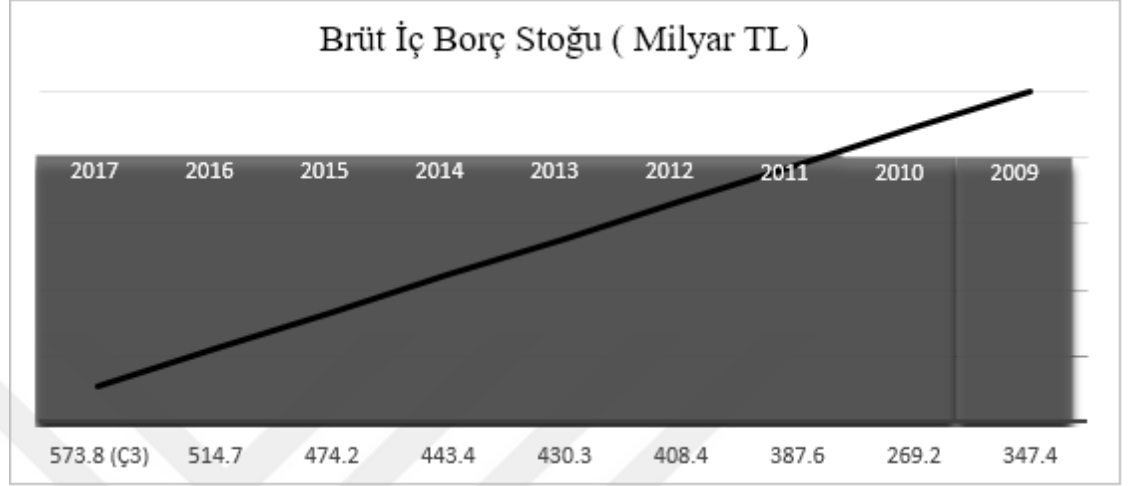

Grafik 2 – Brüt İç Borç Stoğu (1984 – 2002)

Yıllar içerisinde bütçe dengesi durumu yerini büyük bütçe açıklarına bırakmıştır. Bu durum maliye politikasında finansman ihtiyacını doğurmuştur. Borçlardan kurtulmak için çareyi monetizasyon, yani para basarak iç borçların ödenmesi yöntemi ile iç borçlanma yolu ile finansman sağlayan yöntemler sonucunda kamu borçlanma kâğıtlarının faizleri özellikle 1999-2001 yılları arasında astronomik düzeye yükselmiş sonucunda vadeler kısalmış ve bir sarmala girilmiştir. Sonucunda aşırı yüksek faizlere bağlı olarak ülkede yatırımlar etkilenmiş, ülke portföy yatırımları yani sıcak para transferi için çok cazip hale gelmiş, devamında ekonominin kırılganlığı artmıştır. (Ulusoy & Erdem, İç borçlanma ve Enflasyon Etkileşimi: Türkiye Örneği, 2014)

Kamu giderlerinin en büyük harcama kalemi iç borçlanma ve faizlerini ödeyebilmek için ayrılmıştır. Sürdürülemez hale gelen bu durum, finansal piyasaların ve kamu bankalarının sağlıklı işleyiş yapısının disipline edilebilmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik olarak 2001 yılında “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” (GEGP) olarak adlandırılan istikrar programı, Türkiye’nin uluslararası düzeyde patlak veren güvensizlik ve istikrarsızlığını sonlandırmak ve bir daha geri

dönülmeyecek şekilde kamu yönetimi ve ekonominin yeniden yapılandırılması için altyapının oluşturulması amacıyla ortaya konularak kamu iç borç stokunun azaltılması hedeflenmiştir. (Ulusoy & Erdem, İç borçlanma ve Enflasyon Etkileşimi: Türkiye Örneği, 2014)

Grafik 3 – Brüt İç Borç Stoğu (2009 – 2017)

2008 yılında Amerika’da patlak veren Mortgage Krizi, Gayrimenkul fiyatlarındaki sürekli yükselişin emlak balonu yaratması ve subprime, diğer bir deyişle sorunlu kredilerin sonunda ödenemez hale gelmesi sebebi ile ortaya çıkmış, kısa bir süre içerisinde küresel bir kriz haline gelmiştir. Bu durum kamu harcamalarındaki artışla beraber büyük bütçe açıklarına sebebiyet vermiştir. 2014 yılına kadar iç borç stoğu dönem dönem düşüş trendine girse de 2017 yılına kadar katlanarak devam etmiştir.

1.2.2.2. Dış Borçlanma

İç borçlanma isminden de anlaşıldığı üzere iç kaynaklar vasıtası ile dış borçlanma ise yurtdışı kaynaklardan sağlanmaktadır. Fakat iki borçlanma türü de vergiler ile karşılandığı için benzerdirler. İç borç ile dış borcu ayırmak için çeşitli kriterler kullanılır. Bu kriterlerden bazıları, borcun sağlanan kişilerin uyruğu, borç alınacak piyasanın uyruğu, borç alınan paraların vasfı gibi, özellikler köken açısından dikkat çekmektedir. Satışa çıkarılan borç tahvili, Türkiye’de ikamet eden yabancı uyruklu kimselerce alınırsa dış borç, dış ülkede satışa sunulan borç senedini yabancı ülkelerde ikamet eden Türkler satın alırsa iç borç olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye için dış borçlanmadaki temel amaç ödemeler dengesindeki açığı kapatmak ve eski borçları çevirmek olmuştur. 1980'lerde başlayan dışa açılma hamlelerinin etkisiyle dış borç bulabilme konusunda da belirgin ve etkin bir süreç yakalanmıştır. 1980 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin dış borç miktarı 13 milyar 700 milyon dolar seviyesini bulmuştur. Dış borç bileşeninde 80 li yıllardan sonra borçlanma vadeleri iyice kısalmıştır. 24 Ocak 1980 de yürürlüğe giren ve 24 Ocak kararları olarak adlandırılan ekonomik istikrar programıyla daha önce uygulanan ekonomi programlarından vaz geçilmiş; fiyat istikrarının sağlanması ve diğer taraftan ülkenin içinde bulunduğu döviz sıkıntısı ve dış borç tıkanıklığı sorununu çözmek üzere radikal kararlar alınmıştır. 24 Ocak kararları ile alınan tüm önlemlere rağmen dış ticaret açığı sorunu çözülememiş ve özellikle 1983 yılından sonra dış borç yükü tekrardan yükselmeye başlamıştır. Dış borçlanmada uygulanan değişen faizler sonucunda dış borç miktarı daha da fazlalaşmaya başlamıştır.

Dış borcun artışıdaki nedenlerden bir başkası da Hazine'nin iç borçları sermaye piyasalarından karşılanmaya başlanmasıdır. Türkiye için borç çevrilmenin büyüyen bir sorun haline gelmeye başladığı zamanlarda dış borçlanma sonucu alınan borçların bir kısmının altyapı yatırımlarına harcandığı gibi fazlası ile ödemeler dengesinin iyileştirilmesi ve kamu açıklarının finansmanı için kullanılmıştır. 1980'li yılların 2. yarısı itibarıyla devlet bütçesinde artan açıklar kaynaklı dış ve iç borçlanmalar ekonomik dengenin kurulabilmesi açısından tehlikeli bir hal almıştır. Türkiye'nin dış borçlanma ilgili en önemli değişikliklerinden biri de 1989 yılından itibaren yapılmıştır. 1989 yılından itibaren, hazine dış borçlanmanın dış borç servisiyle sınırlandırılması ilkesini sıkı bir şekilde uygulaması neticesinde, dış borç yükü kademeli olarak azalarak tehlikeli seviyelerden uzaklaşmış ve Dış Borç/Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla oranı düşmeye başlamıştır. 1989 yılında uygulanan liberalizasyon ile hükümetler kamuya ait açıkların finansmanında dış borçlanma olanaklarının fazlalaşması sayesinde daha rahat harcama yapar hale gelmiştir.

2001 yılının başında Hazine'nin yüksek meblağlı borç itfası öncesinde beklenmedik siyasi gerginlikler yaşandı. Akabinde literatürde bankacılık krizi olarak tanımlanan krizin neticesinde ile Türk Lirası devalüe edildi. TL'nin değeri %40 civarında düştü. Devletin borcu 29 katrilyon TL arttı.

Türkiye'nin 2015 yılından bu yana brüt dış borç stoğuna bakacak olursak, 403,1 Milyar \$ 'dan 2018 yılının ilk yarısında 457,9 milyon \$'a yani yaklaşık %13,5 oranında artışla sonuçlanmıştır.

1.2.3. Monetizasyon

Türkiye'de literatüre 24 Ocak kararları olarak geçen uygulamalar ile serbest piyasa ekonomisi reform programları sayesinde Devleti Yönetenlerin Merkez Bankası hazinesine müdahalesi sınırlandırılmıştır. 24 Ocak 1980 kararlarından sonra 80 li yılların ortalarından itibaren kamu açıklarının parasal finansmanı yöntemi değiştirilmiş ve kamu açıklarının iç borçlanma ile karşılanması yöntemine geçilmiştir. Bu yöntem değişikliğinin en önemli sebebi ülkeyi idare edenlerin dolaşımdaki para hacminin büyümesine bağlı olarak mal ve hizmet fiyatlarının artmasından korkması gelmektedir. Fakat hükümet para ve kredi sağlarken TCMB kaynaklarının yerine özel bankalardan sağlanan kaynakları tercih seçmesi sonucunda özel bankaların parasal varlıklarının hacmi yüksek oranda artmıştır.

TCMB kanununda 1983 yılında yapılan düzenlemelerle kamu açıklarının finansmanında para basmak yerine iç borçlanmayla kaynak sağlanması bile sonucu farklılaştırmamış, 1980 ve sonrası dönemde mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesi kaçınılmaz olmuştur. Para politikalarında 1987 yılında değişiklik yapılmıştır. 1987 yılına dek ekonomik sistemde dolaşan para miktarını denetleyen mekanizmaların, kamu ve özel kesimine ait portföy ve harcama yapılarını direkt etkileme şeklinde işlediği görülmüş olup sonucunda para politikaları, kamunun finansman ihtiyacının TCMB kaynakları ile karşılanması sebebiyle gelir gider dengesine bağımlı bir şekilde işlemekte idi. Para politikalarında 1987 yılında yapılan değişiklikler ile para ve kredi arzını, toplam rezervleri kontrol ederek yönlendirmeye başlamıştır. Bu yöntem kamu açıklarının finanse edilmesinin direkt TCMB kaynakları ile karşılanarak finanse edilmesinin önlenmesini gerektirmektedir.

Kamu açıklarının finanse edileceği yeni araçların türetilebilmesi için bir kısım düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda hazine tarafından ihaleli bono ve tahvil satışı başlamış, munzam karşılıkları ve Bankalardaki mevduat ile bu mevduata karşılık bulundurmamak zorunda oldukları nakde çevrilebilecek değerler arasındaki

ilişkiyi ifade eden dispoñibilite uygulamalarında değişikliğe gidilerek APİ (açık piyasa işlemleri) uygulamasına geçilmiştir. Türkiye’ de Para politikaları için önemli kırılma anlarından biri olan Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 32 Sayılı Karar ile 1989 yılında kambiyo rejiminde büyük değişikliklere gidilmiştir. Bu çerçevede sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve konvertibiliteye (çevirgenlik) geçilmiştir.

1980-1989 yılları arasında kamu açıklarının eskiden olduğu gibi TCMB aracılığı ile finanse edilmeye devam edildiği görülmüştür. 1990lı yıllarda Batılı ülkeler kamu açıklarına ve borçlanmaya sınırlamaları arttırırken, aynı yıllar Türkiye’de kamu açıklarının ve borçlanmanın oldukça yükseldiği yıllar olmuştur. Bu yıllarda Türkiye’de enflasyon çok hızlı bir şekilde yükselmiş ve bütçe dengesinin sağlanamamasından dolayı TCMB kaynaklarının kullanılması neticesinde mali baskınlık artmıştır. Kamu harcamaları yükselmiş, TCMB’nin kamuyu oldukça yoğun fonlaması, 1993 senesinde kamunun TCMB’ne olan borçlarının birleştirilmesi, büyüyen cari açık, aşırı değerlenen Türk Parası ve bankacılık sektörünün kırılğan durumu yeni bir ekonomik krizin altyapısını oluşturmuştur.

Mali açıkların finansmanı için iç ve dış borçlanmanın oldukça yükselmesinin sonucunda bir yıl sonra 94 krizi meydana gelmiştir. 94 krizinde dahi krizin nedeni olarak parasal genişlemenin etkisinin olduğu görüşler dile getirilmiştir. 1994 yılından sonra Hazinesin TCMB kaynaklarını kullanması sıkı bir şekilde sınırlandırılarak TCMB’nin bağımsızlığı sağlanmaya çalışılmıştır. TCMB. Kanunu’nda yapılan düzenleme ile Hazine tarafından kullanılan %15 civarındaki kısa vadeli avans kullanım oranları 1996’da %10 a, 1997’de %6 ya ve 1998’de %3 civarına indirilmiştir.

Hazinesin Merkez Bankasından yapacağı yakın vadeli avans yoluyla borçlanma limitinin düşürülmesi, açıkların finansmanında iç borçlanma tutarını fazlaştıran etkisi olmuştur. Türkiye’de kamu açıklarının finansmanı için para basmak çok büyük bir dönem asıl finansman sağlama vasıtası olarak tercih edilmiştir. Ancak sürekli Para basılmadığı ve moneterizasyonun iktisadi çöküntülere sebep olduğu durumlarda uygulanan yeni politikalarla TCMB kaynaklarının kullanılmasına kısıtlamalar getirilmeye çalışılmıştır. Monetizasyonun sonucu olumsuz etkilerin önlenmesi için 1994 yılı ve sonraki yıllarda Merkez Bankası kaynaklarının kullanılmasına yönelik kısıtlamalar genişletilmiştir. 2001 yılına

gelindiğinde ise Türkiye’de patlak veren bankacılık krizinin sonunda alınan tedbirler arasında yer alan yasal düzenlemelerde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının özerkliğinin sağlanması, bağımsızlığının güçlendirilmesi için adımlar atılmıştır. Nisan 2001 tarihinde 1211 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının birincil amacının fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olduğu belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU MALİYESİ VE ENFLASYON

Çalışmanın ikinci bölümünde Maliye Politikası ile Enflasyon konusunda kronolojik sırası ile tarih boyunca geçerliliği kabul görmüş iktisat okullarının düşünce ve görüşleri yer alacaktır. Zamanla yapılan bu çalışmalar hem Ampirik ve Teorik bilgilerin harmanlanmasından ortaya çıkmıştır.

2.1. Maliye Politikasına İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Maliye Politikası kısaca bütçe harcamalarıdır. Siyasi bir organın kamu hizmetlerini yerine getirmek amacı ile topladığı vergiler ve sağlanan diğer kaynaklardan elde edilen birikimdir. (Bulutoğlu, 1977) Maliye politikasının konusu ise, ekonomik dengeyi sağlamak veya oluşan dengesizlikleri gidermek yani diğer bir deyiş ile tam istihdam hedefine ulaşılması için kamu harcamaları, kamu gelirleri, bütçe politikaları ve vergiler vasıtası ile ekonomik sisteme devlet tarafından yapılan müdahalelerdir. Devlet elinde bulunan mali araçları; fiyat istikrarını, tam istihdamı, ekonomik büyüme ve gelişmeyi, adil bir gelir dağılımını sağlamak adına kullanır. Hedeflenen makroekonomik ölçütlerin yakalanması için Maliye politikasının, TCMB tarafından yönetilen Para politikası ile koordineli bir şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Bir başka deyiş ile her iki politikanın birbirini tamamlayıcı etkisi bulunmaktadır.

Devletin ekonomiye müdahalede bulunması düşüncesi, 1929 ekonomik krizi (Büyük buhran) yaşandıktan sonra düzenli olarak dile getirilmiş ve Büyük buhrandan çıkış reçetesinin kamu kesiminin uygulayacağı maliye politikası olduğunu gören John Maynard Keynes öncülüğünde ekonomik politikalar gerçekleştirilmiştir. Devletin kamu harcamalarının finansmanında, para basarak para tabanını genişletmek veya iç borçlanma yoluyla finanse etmesi, piyasada hem fiyat etkisi hem de miktar etkisi doğurur. Bu fiyat etkisi sonucunda piyasa faiz oranlarında artışa sebep olur. Miktar etkisinde ise, iç borçlanma sonucunda özel sektörün yatırım için kullanacağı kaynak azalır. Bu durumda özel sektörün dışlanmasına yol açar. (Acemoğlu, Laibson, & A.List, 2015)

Toplam talebi yönlendirmede kamu harcamalarından yararlanılmaktadır. (Öztürk, 2016) Yapılan harcamalar, Keynes tarafından ortaya atılan Çarpan ve Hızlandırıcı etkisi ile hane halkının tüketimini artırır, bu durum da milli gelir ve istihdam seviyesinde genişletici etki yaratmaktadır. Cari harcamalar, Yatırım harcamaları, Transfer harcamaları, İç ve Dış borç ve faiz ödemeleri kamu kesimi tarafından yatırım – borçlanma – karşılıksız yani hiçbir karşılık beklemez şekilde yapılan harcamaların da Çarpan ve Hızlandırıcı etkisi ile hükümetin tam istihdamı yakalama hedefine pozitif etki yaratmaktadır.

Ekonomi biliminin ortaya çıkışından beri devletin ekonomideki rolü iktisatçılar arasında tartışma konusu olmuştur. Bu süreçte pek çok görüş literatürde yer edinmiştir. Çalışmanın bu bölümünde maliye politikası üzerine yaklaşımlar incelenecektir.

2.1.1. Merkantilist Yaklaşım

Merkantilizm 16.YY'da Batı Avrupa ülkelerinde feodalizmin yıkılışı ve modern milli devletlerin kuruluşu ile ortaya çıkan bir ekonomik teoridir. 1500 – 1800 yılları arasında varlığını sürdüren Merkantilizm, Avrupa'ya özgüdür, orada doğmuş ve gelişmiştir. Finansal açıdan sermaye birikiminin sağlandığı ve piyasa ekonomisi temellerini hazırlayan, para faiz, dış ticaret, sömürgecilik, korumacılık ile ilgili görüşler sunan bu yaklaşım, kapitalizmin geliştiği çağ olarak adlandırılır. Merkantilist sisteme katkıda bulunan pek çok iktisatçı vardır. En ünlü merkantilistler, Jean Bodin, Thomas Miles, Thomas Mun, Antonia Serra ve Jean Baptiste Colbert, Montaigne'dir. (Magnusson, Mercantilism: The Shaping of an Economic Language, 1994)

Merkantilistlere göre Ulus devletin oluşum sürecinde devletin korumacı ve müdahaleci bir rol üstlenmesi gerektiğini savunulmuştur. (BALABAN, 2012) Bu dönemde zenginliği sağlayan doğada az bulunan değerli metallerdir. Hâkim düşünce, Altın ve Gümüş'ü ülkeye ne kadar çok sokarsanız ülke o kadar zengin olur felsefesidir. O halde *“Devletin gücü, devlet hazinesinde bulunan para ve servet ile ölçülmektedir.”* (Öztürk, 2016) İhracata yani bir başka deyiş ile arz yönüne ağırlık vererek dış ticaret fazlası oluşturulması gerektiğini, devlet hazinesinin ise olabildiğince değerli metaller ve para ile dolu olması gerektiğini öne sürer.

Bu felsefede, Diğer Avrupa'daki ülkelerin de bu değerli madenlere sahip olma istekleri bulunmaktadır. Bu nedenle, ülkenin korumacı yapısı ile bağdaşır şekilde kuvvetli bir orduya ve donanmaya ihtiyacı vardır.

16.YY'da Bölgesel çıkarların korunması amacı ile ticaret ve sanayi sınırlandırılır. İthalata uygulanan sınırlandırıcı politikalar çerçevesinde birçok malın ülkeye girişi yasaklanmış veya yüksek vergi oranları uygulayarak ithalatı sınırlandırmıştır.

Merkantilist düşünce, paraya dayalı ticaret anlayışını savunmaktadır. Para bolluğu zenginliğin göstergesidir ve ticari işlerin finansmanını kolaylaştırmaktadır. Piyasada bol olan para, faiz oranlarının düşmesine ve yatırımların artmasını teşvik eder. Bu öğretiye karşılık, Altın- gümüşün bol miktarda girişi ve para bolluğu enflasyonun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (Magnusson, The Political Economy of Mercantilism, 2015)

2.1.2. Klasik Yaklaşım

18.YY sonları ile 19.YY başlarında ortaya çıkan Klasik İktisadi düşünce, liberal iktisadi sistem görüşünü benimseyen, serbest piyasa ekonomisinin hâkim olması savunan bir görüştür. Başlıca temsilcileri, Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus, Jean Baptiste Say, John Stuart Mill gibi bilim adamları olmuştur. Klasik İktisadi düşüncede, kendinden önce popüler olan Merkantilist akıma zıt olarak ulusların zenginliğinin kaynağı altın ve gümüşe sahip olmak değil, üretim ve mübadele ile sağlanabileceğini belirtmektedir. Yine fizyokratların (dönemin liberal görüşlü iktisatçıları) bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler düşüncesi de Klasik iktisat'ın temelini oluşturmuştur. Bu sebeple, devletin ekonomik faaliyetlerde ticareti engelleyici kararlar alması ülkelerin üretim kabiliyetine zarar verdiğini söylemektedir.

Smith'e göre, Devlet ekonomik hayatta hakem görevi görmelidir, düzenleyicidir. Liberal devlet yapısı gereği tarafsızdır ve Devletin ekonomik hayata müdahale etmesine gerek yoktur. Hatta yapılan müdahalelerin piyasalarda olan doğal dengeyi bozacağından devletin harcama finansmanını uzun vadede vergilerin artması ile sağlayacağını belirtmektedir. Ekonominin her zaman tam istihdamda olduğunu

savunan klasiklere göre bu müdahaleler kendi kendine işleyen piyasa ekonomisini bozmaktadır. (Ahiakpor, 2003) Devlet, temel görevlerini yerine getirmeli, iç ve dış güvenliği sağlamalı, adalet, eğitim, altyapı yatırımları gibi sorumluluklarını yerine getirmelidir. Özel sektör için uygun yatırım ortamını oluşturmalıdır. (Smith, 1776)

Bütçenin denk bütçe ve verginin ise negatif olması gerektiğini savunmaktadırlar. Klasik anlayışa göre, devlet bütçesi ile aile bütçesi arasında fark yoktur. Geliri daima giderine denk olmalıdır. Aksi takdirde açık veren devlet bütçesi borçlanma yolu ile finanse edilmektedir. Borçlanan bütçe, anapara + faiz olarak borcunu ödeyeceğinden kamu maliyesini sıkıntıya sokmaktadır. (Smith, 1776) Buna ek olarak ise bütçe açıklarının doğal dengeyi bozmasından paranın satın alma gücünü düşüreceğini de öne sürmektedir.

Ekonomide her zaman tam istihdamda dengede olduğundan, tüm üretim faktörleri aktif rol oynamaktadır. Say kanunu gereğince Klasik iktisat arz yönlüdür. Temel kanunda, her arz kendi talebini yaratır düşüncesi hâkimdir. Piyasaya ürün sunan her üretici bu ürünleri diğer ürünler ile mübadele etmektedir. Üretici arz eden olduğu gibi bir başka ürünleri talep eden pozisyonundadır. (Kennedy, 2011) Böylelikle aktif piyasalarda dışarıdan bir etki olmaksızın arz ve talep, denge fiyatı ve miktarında buluşarak kendilerini temizler. Makro düzeyde bir üretim fazlası veya talep kıtlığı olmadığından işsizlik ise söz konusu olmamaktadır.

2.1.3. Keynesyen Yaklaşım

1929 yılında başlayan Büyük Burhan'a gelene kadar maliye politikası yaklaşımları bütçe dengesini bir ilke olarak kabul eden, devlet müdahalesinden uzak, özgürlükçü anlayışlı klasik görüş olarak nitelendirilebilir. Krizin ortaya çıkarttığı büyük depresyon ve kitlesel işsizliği döneme hâkim olan klasik iktisat düşüncesinin krizin çözümünde yetersiz kalması klasik iktisatçıların politikaların sorgulanmasına neden olmuştur. (Akman, 2011)

John Maynard Keynes'in 1936 yılında yayınlanan 'İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi' kitabı ekonomik düşünceye farklı bir bakış açısı sağladı. Keynes'e göre devletin ulusal ekonomi içerisindeki rolünün ve işlevlerinin artması gerekmektedir. Bu

başka bir deyiş ile dönemde yaşanan küresel krizin reçetesinin devletin ekonomide aktif rol oynamasından geçmekte olduğunu savunmaktadır. (Keynes, 1936)

Yaşanan ekonomik durgunluğun talep yetersizliğinden kaynaklandığını savunan Keynes'e göre bozulan ekonomik dinamiklerin klasiklerin düşündüğü gibi kendiliğinden tam istihdam dengesini sağlayamayacağını, devletin maliye politikası araçlarını kullanarak, ekonomi politikasında yapacağı hamleler ile toplam talebi uyandırıcı etkinin ekonomiyi durgunluktan çıkarabileceğini savunur. Bu yaklaşıma göre devlet ekonomik durgunluk dönemlerinde harcamalarını artırıp vergileri azaltarak ya da "genişleyici maliye politikası" uygulamalıdır. Yani kamu bütçesi bilinçli olarak açık verebilir. Ya da gerekli durumlarda tam tersi politika ile borçlanarak, harcamaları azaltarak veya vergileri arttırarak "daraltıcı maliye politikası" uygulayabilir. (Keynes, 1936)

Modern maliye politikalarının temellerini atan Keynes, çarpan ve hızlandıran mekanizması ile devletin uygulamış olduğu genişletici maliye politikasının etkisinin yapmış olduğu harcamalardan daha büyük etki verdiğini savunmuştur. (Öztürk, 2016) Kamu harcamalarının artışı, vergilerin azalışı ile doğrudan bireylerin satın alım gücünün arttığını, bu şekilde artan tüketim talebi üretimi uyandırarak içerisinde bulunduğu deflasyonist ortamdan çıkılabileceğini açıklamıştır. (Akman, 2011)

Keynes, genişletici para politikası uygulayarak para arzı arttırılırsa tam istihdam düzeyinde olan ekonomide parasal şişkinliğe sebep olacağını, genişleyen piyasanın ihtiyaçlarını karşılamakta para politikasının yetersiz kaldığını ve maliye politikasının aktif rol oynadığını savunmaktadır. Klasik iktisatçıların savunmuş olduğu Miktar kuramı, para miktarı ile fiyatlar genel seviyesinin ilişkisinin eksik istihdamın yaşandığı durumlarda geçersiz olduğunu savunmaktadır. Devletin toplumsal eşitsizlikleri yok etmek için ekonomide almış olduğu aktif rol dönemde hâkim olan liberalizm ve kapitalist sistemin sorgulanmasına neden olmuş, yeni bir müdahaleci devlet anlayışının doğmasına neden olmuştur. (Aksoy Ş. , 1998)

2.1.4. Monetarist Yaklaşım

1973 yılında ortaya çıkan Petrol krizinin neden olduğu Stagflasyon durumu; işsizlik, enflasyon, ekonomik büyümenin yavaşlaması gibi sorunlar dönemin popüler düşüncesi olan Keynesyen iktisadın reçetelerinin sorgulanmasına ve itibarının kaybolmasına sebep olmuştur. Monetarist iktisat başta Milton Friedman olmak üzere Philip Cagan, Richard Selden, Anna Shwartz, David Meilsman, Goeorge Stigle, Allen Wallis ve Karl Brunner gibi iktisatçıların yardımı ile içinde buldukları Stagflasyon probleminde çıkış için düşüncelerini belirtmişlerdir. Düşünce yapısı olarak yeniden liberal düşünceyi ön plana çıkartan ve serbest piyasa mekanizmasının çalışma sistemine ters olan her türlü Maliye Politikası müdahalesini reddederler. Piyasa sistemine devlet müdahalesinin kaynak dağılımını ve gelir bölüşümünü bozduğunu ileri sürmüşlerdir. Devlet, kısa dönemde maliye politikası ile vergiler, kamu harcamaları ve para arzı gibi araçları kullanarak, üretim, istihdam, fiyat istikrarı gibi ekonomik değişkenler üzerinde kalıcı etki yaratamaz. Bu nedenle ekonomik karar alma mekanizmasının istikrarlı politikaları kullanması gerektiğini savunur. (Friedman M. , 2002)

Etkin olan iktisat politikasının Para Politikası olduğunu savunan Milton Friedman, 1976 yılında Paranın Miktar teorisi üzerine çalışmalar (Study In the Quantity Theory of Money) başlıklı kitabını yayınladı. Böylelikle, Para politikasının etkinliğine inandıklarından dolayı literatürde ‘Parasalıcılar’ olarak adlandırılırlar. (Friedman M. , 2002)

Parasalıcılar, piyasadaki oyuncuların bütün verilere ve bilgilere kolaylıkla ulaşabildiği durumda hâkim politika uygulayıcılarının sahip olduğu bilgilerin iktisadi ajanlar tarafından da bilineceğini ve eğer politika uygulayıcısı piyasayı etkileyecek karar aldığı anda, iktisadi ajanların bu kararın piyasadaki yaratacağı etkiyi önceden tahmin edeceğini ve ona göre davranacağını söylemektedirler. Bu durumda uygulanan karar istenilen etkiyi sağlamaz çünkü piyasadaki oyuncular rasyonel davranır, bilgiye rahatlıkla ulaşabildiklerinden de hata yapmaları söz konusu olmaz. Bu teoriye ‘Rasyonel Beklentiler Teorisi’ adını vermişlerdir. (Pehlivan, 2001)

Friedman'a göre, Enflasyon her yerde parasal bir olgudur ve bir ekonomide yaşanan istikrarsızlığın sebebi yanlış uygulanan para politikalarıdır. Piyasadaki para miktarı ile milli gelir ve fiyatlar arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. Ekonomide elde edilen toplam büyüme oranında piyasadaki oyuncuların para talep ettiği ve para otoritesinin büyüme yüzdesi oranınca para arzının arttırılması gerektiğini savunur. (Pehlivan, 2001) Bu durumu 'yüzde oranı' kanunu olarak adlandırır. 1973 Petrol krizinin temel problemini ise para arzının gerektiğinden fazla artmasına bağlamaktadırlar.

Klasik iktisatçıların savunduğunun aksine ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde dengede olmadığını, insanların daha iyi bir iş arama veya işsizlik yardımından yararlanmaları neticesinde belirli bir süre işsiz kalabileceklerini bu nedenle piyasada doğal işsizlik oranının varlığını öne sürmüşlerdir. (Aktan, 2000) Parasalcılar birkaç farklı düşünce haricinde esasen Klasik iktisatçıların görüşlerine örtüşür bir politika izlemişlerdir.

2.1.5. Post Keynesyen Yaklaşım

1973 yılında ortaya çıkan Stagflasyon durumu karşısında neo-klasik düşüncelerin tekrar hâkim olmaya başlamasına tepki olarak ortaya çıksa da genel olarak John Maynard Keynes'in izinden giden görüş sergilemişlerdir. Akımı savunan iktisatçılar J. Robinson, M. Kalecki, R. Harrod, P. Davidson ve S. Weintraub olmuştur.

İşsizlik ve Adaletsiz gelir dağılımının yaratmış olduğu sorunları ortadan kaldırmak için başta kamu harcamaları olmak üzere maliye politikası araçlarının kullanılması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Düşünörlere göre, ekonomide yaşanan enflasyon durumu para arzı ile açıklanamayacak kadar karışık bir durumu ifade etmektedir. Post keynesyen düşüncesini savunan iktisatçıların temelinde, devletin elindeki enstrümanları kullanması gerektiğidir. (Paya M. , 2013)

2.1.6. Yapısalcı Yaklaşım

1950'li yıllarda R. Prebisch öncülüğünde, Latin Amerika ölkelerinin içerisinde bulunmuş olduğu ekonomik istikrarsızlık ve bunalımın dönemin popüler iktisadi düşüncelerinden farklı bir yaklaşım ile problemi ele almıştır. Yapısalcı yaklaşımda

ekonomik problemler için gelişmiş ülkelerin kullanmış olduğu politikaların ve yöntemlerin, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler üzerinde kullanıldığında aynı sonucu vermeyeceğini, bu sebeple güncel ekonomik modellerin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki iktisadi büyüme ve yapısal örgütlenme sürecini açıklamadığını ifade etmişlerdir. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2006)

Bir başka deyiş ile yapısalci yaklaşım ekonomik politikalar ve iktisadi modelleme belirlenir iken, söz konusu ülkelerin yapısal özelliklerini göz önünde bulundurularak ilerlenmesinin önemli olduğu savunan bir düşüncedir. Devlet müdahalesinin gerekli olduğunu, sanayileşmenin ve toprak reformu, vergi reformu gibi yapısal değişimlerin yapılmasının devlet tarafından gerçekleştirilmesinin önem arz ettiğini savunmaktadır. Maliye politikası yürütülürken; bütçe içerisindeki en büyük gelir kalemi olan vergi gelirlerinin artırılması hedeflendiğinde dolaylı vergi oranlarını yükseltmek yerine, dolaysız vergilere yani yüksek gelir grubuna sahip kişilerin daha fazla vergi ödemesini hedeflemiştir. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2006)

Bu sebeple, sanayileşme sürecinde Türkiye'nin de Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmış olduğu gibi devletçilik politikası ile sanayileşme modelinin yürütülmesi, daha sonra da ithal ikameci sanayileşme hareketinin modellenmesi gerekliliğini savunurlar. Gelişmekte olan ve tam sermaye hareketliliği aktif olan ülkeler, serbest dış ticarete ülkelerindeki döviz miktarının azlığı dezavantaj olarak görülmektedir. İthalat ve İhracat dengesizlikleri, ödemeler bilançosunun yıllar boyunca açık vermesine ve gelişmekte olan ülkelerin paralarını devalüe etmesi ile sonuçlanmıştır.

2.1.7. Yeni Klasik Yaklaşım

Parasal düşüncenin içerisinde bulunan yeni klasik iktisatçılar, savundukları görüşlerle parasalcı görüşe karşı pek çok eleştiride bulunmuşlardır. 1970 yıllarında Keynesyen modelin yetersiz kalması karşısında ortaya çıkan bir diğer teoridir. Modelin önde gelen isimleri R. Lucas, J. Muth, T. Sargent, R. Barro, N. Wallace ve J. Miller'dir. Yeni klasik akım üç temel görüş üzerine inşa edilmiştir. Yeni klasikçiler, 'Piyasaların görünmez el tarafından dengeye geleceği' düşüncüyü kabul etmişlerdir. (Paya M. , 2013) Teoriye göre bireyler ve firmalar, rasyonel davranır ve devletin piyasada kullandığı maliye politikası araçları ortaya çıkan ekonomik dengesizlikleri

düzeltecektir. Devlet yalnızca, sağlık, adalet, eğitim gibi temel görevlerini yerine getirmeli, çok zorunlu kalmadıkça ekonomiye müdahaleden kaçınmalıdır.

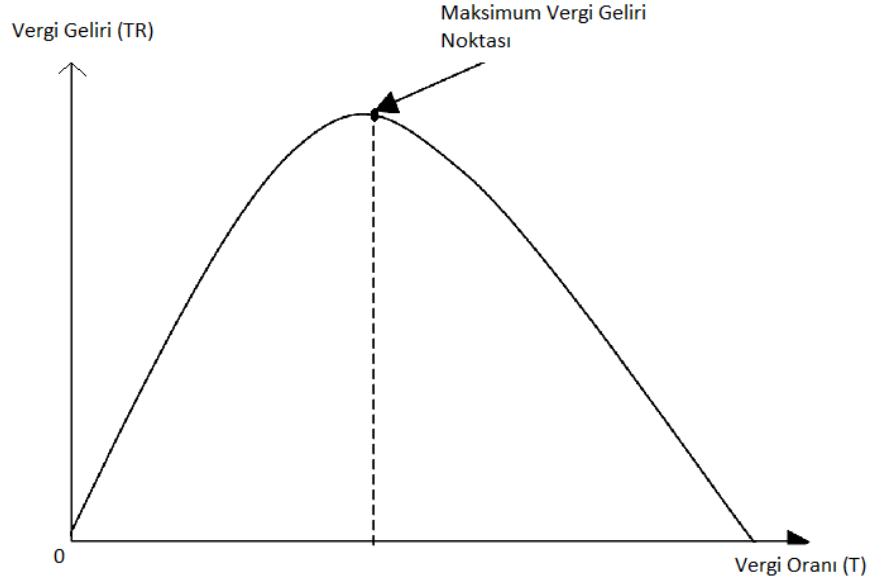
2.1.8. Yeni Keynesyen Yaklaşım

1980'li yıllarda J. Stiglitz, G. Mankiw, A.Blinder, S. Fischer, D. Romer, J. Taylor isimleri tarafından klasik ve monetarist iktisadi düşünceye tepki olarak ortaya çıkmıştır. Yeni keynesyen yaklaşımın hedefi, Keynesyen iktisat düşüncesinin sistemsel hatalarına çözüm getirmektir.

Bu sebeple Keynesyen modelde eksik gördükleri mikro ekonomik incelemeyi yapmışlardır. Maliye politikası uygulamalarının piyasaya uzun süreçte etki edeceğini savunan iktisatçılar, Ücret, fiyat ve işsizlik oranı gibi konularda çalışmış, beklenen ve beklenmeyen iktisat politikalarının kısa vadede reel etkiler yarattığını öne sürmüştür. (Stiglitz, 2000)

2.1.9. Vergi Oranları ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki; Laffer Eğrisi

Arz yönlü iktisat savunucularından Arthur Laffer tarafından geliştirilen eğri basit anlamda vergi gelirleri ile vergi oranları arasındaki dengeyi tasvir etmektedir. 1973 yılında yaşanan petrol krizi küresel bir ekonomik belirsizliğe neden olmuştur. Amerikalı iktisatçı Arthur Laffer yaşanan enflasyonun sebebinin kamu harcamalarının yüksekliği olduğunu söylemiştir. Yaşanan resesyon durumunu ise vergi oranlarının yüksekliğine bağlamıştır. Eğer ki, arz miktarını etkileyen vergi oranları azaltılırsa, arz miktarı artacak ve piyasadaki fiyatlar genel seviyesi düşecektir. (Pehlivan, 2001)

Grafik 4 – Laffer Eğrisi

Bu görüşü savunan iktisatçılara göre, vergilerin artırılması durumunda ekonomik sistem içerisindeki oyuncular vergi ödemekten kaçınma eğilimlerini arttırırlar. Buna bağlı olarak üretim oranı düşecek ve devletin vergi geliri de azalacaktır. Arz yanlı iktisat düşüncesi, ABD'nin 1980'li yıllarda uyguladığı iktisat politikalarına temel oluşturmuştur.

2.2. Enflasyon ve Kuramları

Enflasyon; Latince "şişme" anlamına gelen bir kelimedir ve bir ekonomide mal ve hizmet fiyatları yaygın seviyesindeki oluşan daimi yükselmeyi belirtir. Para biriminin satın alma gücünü azaltan enflasyon, tüketiciler için geçim maliyetlerini arttırır. Enflasyonist ortam, ekonomik sistem içerisinde bulunan bireylerin gelir ve kaynak dağılımını bozmaktadır. Makro ölçütte ise ekonomik büyüme ve iktisadi kalkınma hedeflerinin tutturulamamasına sebep olduğundan fiyat istikrarının sağlanması pek çok ülkenin ilk hedefi olmaktadır. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2006) Enflasyon hız ve şiddet derecelerine göre üç şekilde ele alınabilir; (Cagan, 1979)

Tablo 2. Enflasyon Türleri

<p>İlmlü enflasyon- Sürünen enflasyon olarak da adlandırılır. Enflasyon oranının tek haneli olması durumudur. Gelişmiş ülkeler için sınır %3 enflasyon olarak kabul edilir. Gelişmekte olan ülkeler için sınır %6 enflasyon olarak kabul edilir.</p>
<p>Aşırı enflasyon- Yüksek enflasyon olarak bilinir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygındır. Aylık fiyat artış eğiliminin %5, %10 ve hatta %20 seviyesine eriştiği bu ekonomilerde bireyler ellerindeki paranın alım gücünün azalmasını önlemek ve yüksek enflasyondan korunmak adına adeta savaşır. Fiyatlar genel seviyesinin yüksek olduğu bu durumda yaşanan ekonomiyi zarara uğratan, piyasaların düzenini bozan, gelir dağılımını dengesizleştiren, yatırımların azalmasına sebep olan ve gelecek hakkındaki belirsizliği artıran enflasyon çeşididir. (Dinler, 2005)</p>
<p>Hiperenflasyon- Mal ve hizmet fiyatlarının genel düzeyinde son derece hızlı bir yükseliştir. Aylık %50'yi aşan ve paranın bütün fonksiyonunu yitirdiği, bir başka deyiş ile ulusal para sisteminin çöktüğü çok yüksek oranlı yaşanan enflasyondur. Hiperenflasyon durumunun hâkim olduğu ekonomilerde ülkenin her türlü kaynakları yabancılara yok pahasına satılması durumu yaşanır. Piyasada bireyler tarafından yabancı para kullanımı artar, insanlar ürünlerin fiyatlarını yabancı bir ülkenin para birimi üzerinden belirtirler. Bu durum yerli para biriminin iktisadi para sisteminin içerisinde tamamen yıkılması demektir. (Köklü, 1988)</p>

Genellikle enflasyon olgusu, toplumun içerisindeki bireylerin adil gelir dağılımını bozduğundan politika uygulayıcıları açısından istenilmeyen bir durumdur. Çünkü fiyatların sürekli artışı büyük bir kitleye tesir etmektedir. Piyasada fiyatlar git gide artış eğiliminde olduğundan ve bireylerin gelirleri ise sabit kaldığından tüketiciler ihtiyaçlarını belirler iken bazılarında feragat etmek durumunda kalırlar. Bu duruda açıkça şunu söyleyebiliriz ki paranın nominal değer olarak sabit kalmasına rağmen reel değerinin kaybolması bireylerin temel geçim malzemelerine bile ulaşımını eskiye nazaran güçleştirmektedir. Bunun ile enflasyon sadece gelir dağılımını değil, faiz,

işsizlik, devlet tarafından toplanan verginin reel değeri gibi pek çok makroekonomik dengeyi de beraberinde bozmaktadır.

Enflasyon, dünya üzerinde ortaya çıkışından itibaren uzun bir geçmişe sahiptir. Geçmişteki dönemlere baktığımızda özellikle ekonomik istikrarsızlığın sebebinin savaşlar olduğu görülmektedir. I.Dünya savaşının ardından Almanya, Para arzını gerektiğinden fazla arttırarak hiperenflasyona neden olmuştur. Bu dönem de ülkedeki enflasyon oranı %1000'lerde seyretmiştir.

Fiyatlar genel seviyesinin neredeyse her saat başı yükselmesi ulusal parayı değersiz bir kâğıt parçası haline getirmiştir. (Frisch, 1984) Enflasyon birçok sebebe bağlı olarak ortaya çıkabilir. Gelişim süreci açısından ele alındığında, Talep ve Maliyet enflasyonu olmak üzere iki şekilde nitelendirilir.

2.2.1 Enflasyon belirleyicileri

Enflasyon, iktisat literatüründe belirli bir zaman dilimindeki mal ve hizmet fiyatları üzerinde meydana gelen sürekli artış olarak tanımlanır. Ekonomik hayat içerisinde pek çok açıdan olumsuz sonuçlar doğuran enflasyon olgusu, fiyatlar genel seviyesindeki yükseliş ile paranın satın alma gücünü reel olarak düşürdüğünden ekonomik birimlerin refahını azaltmaktadır. Benzer şekilde gelir dağılımındaki adaletin bozulmasına neden olan fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artış durumu, yıllık sözleşme ile emek piyasasında sabit ücretli çalışan hane halkı için ekonomik anlamda daralmaya sebep olmaktadır. Şunu diyebiliriz ki; ekonomik birimlerin borç ve yatırım yönetimi paranın değerindeki değişimleri gözetmeksizin gerçekleşemez. Bu sebeple, Türkiye ekonomisinde enflasyon olgusunu ortaya çıkartan unsur veya unsularının belirlenmesi bir hayli önem taşımaktadır.

Türkiye’de son tüketicinin veya bir başka deyiş ile nihai tüketicinin talep ettiği belirli bir hizmet veya ürün grubunun fiyat değişimlerini gösteren ölçüt ‘‘Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)’’, arz safhasında yer alan üreticilerin maliyet değişimlerini içeren göstergeye ise ‘‘Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE)’’ adı verilir.

Enflasyonun hem makro hem de mikro ölçüde olumsuzlarını tüm tarihi boyunca sınayan Türkiye ekonomisinde, 2001 yılında yaşanan krizle beraber enflasyonla mücadele politikaları uygulanmaya başlamıştır. Temelde 2001 krizi öncesi uygulanan döviz çıpası yani bir başka deyiş ile döviz kuru hedeflemesi yerine enflasyon hedeflemesi politikası benimsenmiştir. Bu kapsamda atılan adımlar neticesinde merkez bankası bağımsızlığı sağlanması, yapısal reformlar, bankacılık içerisindeki denetleyici ve düzenleyici yapının sağlanması, maliye politikasında bütçenin faiz dışı fazla verme hedeflemesi, enflasyonla mücadelede güçlü hamleler olmuştur.

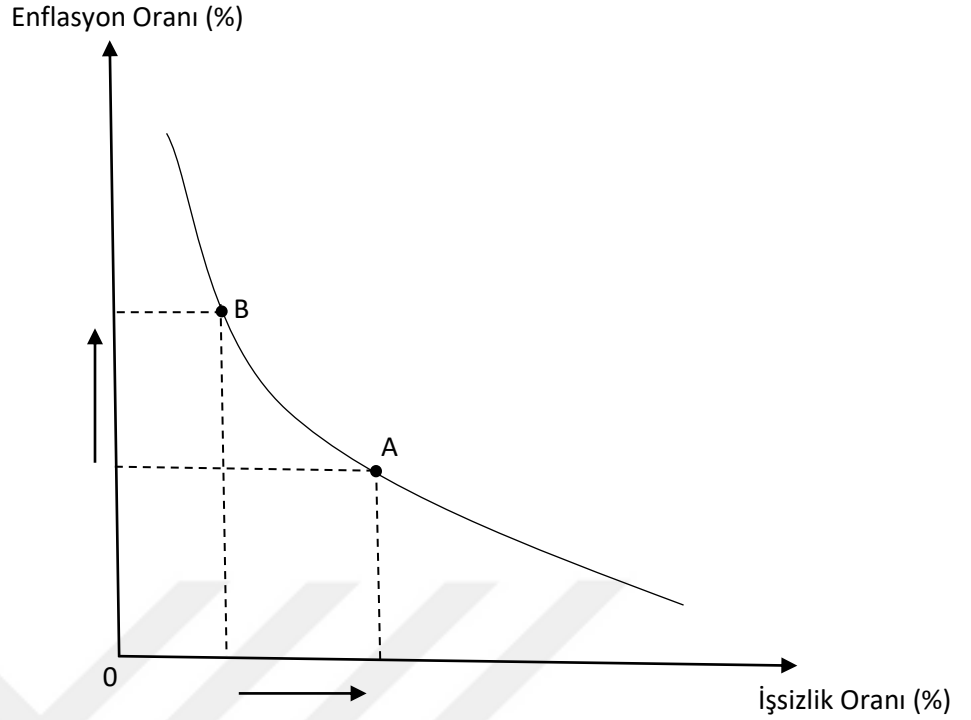
İktisadi literatürde enflasyonun belirleyicileri ile ilgili pek çok araştırma ve argüman bulunmaktadır. Döviz kuru, para arzı, kredi kanalı, faiz oranı, gayri safi yurtiçi hâsıla, bütçe açığı göstergeleri doğrudan enflasyon ile ilişkilendirilmiştir.

Döviz kuru, üretimin büyük oranda ithal girdilere bağlı olduğu ülkeler açısından büyük önem taşıyor. Gelişmekte olan ülkelerdeki sanayileşme adımları hem enerji hem de hammadde ihtiyacını arttırmaktadır. Bu durumda ilgili üretim faktörlerinin ithalatında dışa bağımlı ülkelerde döviz kurunun fiyatlar genel seviyesi üzerindeki baskısı yüksektir. (ARAT, 2003) Tam tersi durumda yani bir ülkenin yerel para biriminin yabancı para birimlerinin karşısında nispi oranda değer kazanması ithalat maliyetlerini düşüreceğinden cari açık – dış ticaret açığı eğilimini arttırmaktadır.

Bütün bu ihtimaller göz önünde bulundurularak temel hedefi fiyat istikrarı olan Merkez Bankalarının döviz kuru hedeflemesi- planlaması belirlerken optimum döviz kuru rejimi seçimi ve döviz kurlarından fiyatlar genel seviyesine geçiş etkisinin incelenmesi önem arz etmektedir. (ARAT, 2003)

2.2.2. Phillips Eğrisi

Phillips eğrisi, 1958 yılında William Phillips tarafından geliştirilmiştir. Temelde teori, enflasyon ve işsizlik arasındaki ters ilişkiyi göstermektedir.

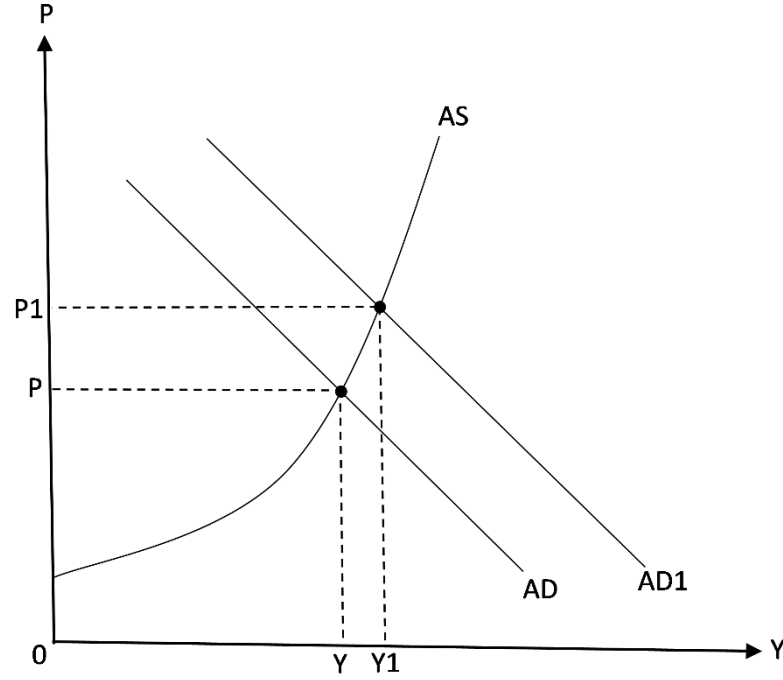

Grafik 5 – Phillips Eğrisi

Politika yapıcıları eğer ki ekonomide bir miktar işsizliği azaltmak istiyorsa bir miktar enflasyona, bir miktar enflasyonu azaltmak istiyorsa bir miktar da işsizliğe katlanmak zorundadır. (Ünsal, 2013)

2.2.3. Talep Enflasyonu (İstem Enflasyonu)

Talep enflasyonu, üretilen mal ve hizmetlerin toplam talebi karşılayamadığı durumda meydana gelir. Toplam talep eğrisinin, denge noktasından yukarı yönde kaymasıyla toplam talep miktarı ekonominin içerisindeki toplam arz miktarını aşar ve fiyatlar genel seviyesini daha yüksek bir denge fiyatında oluşturur. (Eski, 2007) Talep enflasyonu, Merkez bankalarının para arz politikaları, nüfus vb. gibi pek çok sebep ile karşımıza çıkar. Para arzı artışları reel üretim seviyesini aştığında enflasyon görülmektedir.

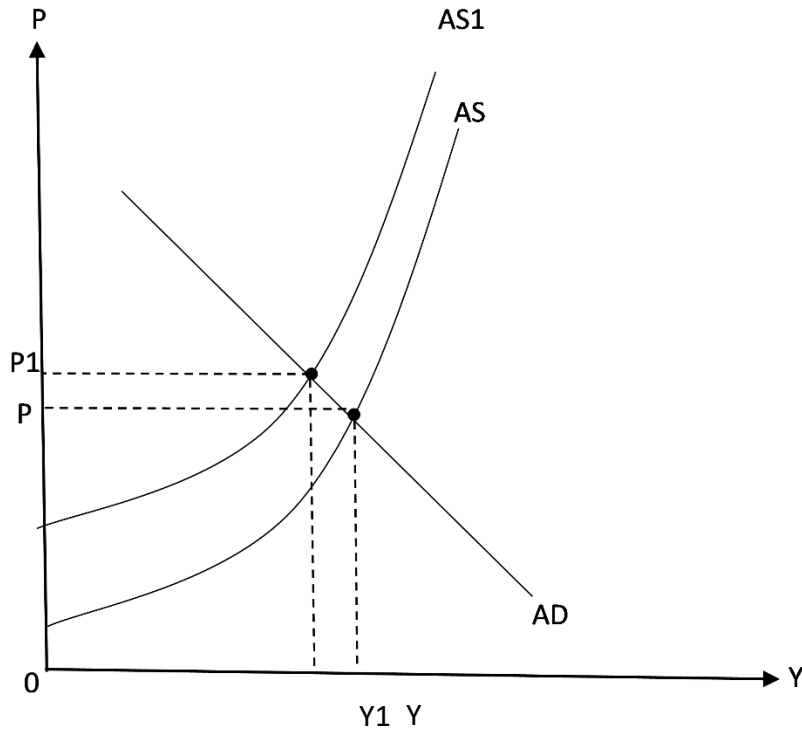
Grafik 6 – Talep Enflasyonu

Grafik 6' de, parasal genişleme sonucunda ortaya çıkan talep enflasyonunu ele alalım. Uygulanan para politikası sonucunda piyasadaki para bolluğu artmıştır, bu da faiz oranının düşmesine neden olur. Ekonomilerde düşen faiz oranı yatırımları ve tüketim harcamalarını arttırmasını beklenir. İlk durumda Ekonomi, Y gelir ve P fiyat düzeyi hâkimdir, ekonomi bu durumda dengededir. Düşen faiz oranı sonucunda tüketim harcamaları artması sebebiyle, fiyat düzeyi P den P1 'e yükselir. Bu döngü devam ettikçe AD eğrisi sağa kayar ve yeni denge noktasında yani P1 fiyat düzeyince ve Y1 hasıla oranında piyasa dengesi sağlanır. Talep enflasyonunu önlemenin başlıca yöntemlerinden bir tanesi faiz artırımını gibi toplam talebi azaltıcı politikalar uygulamaktır.

Bu durumu şöyle bir örnek ile açıklayabiliriz, bir ekonomide bir dönem boyunca üretilen mal ve hizmet miktarı 1000 kalem ve kalemin fiyatının da 1 TL olduğunu, bütün kalemlerin tüketildiğini varsayalım. İleriki dönemde piyasada 1100 tane kalem talep edilsin ancak talep miktarı kadar ürün üretilmemiş olsun. Bu durumda kalem talep eden kişiler 1 TL yerine kaleme 1,50 TL fiyat teklif edeceklerdir. Dolayısı ile fiyatlar genel seviyesini yükseltecektir. Eğer ki bir sonraki dönem de toplam arz oranı toplam talep oranından düşük kalırsa fiyat yükselmeye devam edecektir.

2.2.4. Maliyet Enflasyonu (Sunum Enflasyonu)

Maliyet enflasyonu olarak da adlandırılan arz enflasyonu, üretim faktörlerinden bir veya birkaçında meydana gelen fiyat yükselmelerinin, fiyatlar genel düzeyini yükselttiği enflasyon çeşididir. Arz enflasyonunda, toplam arz eğrisi sola doğru kayarak sabit talep durumunda fiyatlar genel düzeyini yükseltmektedir. (Türk, 2005)

Grafik 7 – Arz Enflasyonu

Grafik 7’de ortaya çıkan arz enflasyonunu ele alalım. Grafikte yer alan toplam arz eğrisi mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesi nedeniyle AS’den AS1’e doğru kaymıştır. Bunun sonucunda toplam gelir düzeyi, tam istihdam gelir düzeyini ifade eden Y’den Y1’e doğru azalmıştır.

Talep enflasyonunun aksine maliyet enflasyonu arz, yani üretim boyutu ile ilgilidir. Üretim ve hizmetlerin maliyetinden kaynaklanan enflasyonun birçok sebebi olabilmektedir. Petrol veya gıda ürünleri gibi toplumda yaygın olarak kullanılan ve tüketilen malların bedellerinin yükselmesi maliyet enflasyonuna sebep olmaktadır. (Saunders, 2000) Aynı şekilde devlet tarafından piyasa içerisinde yapılan düzenlemeler, örneğin üretim faktörlerinden birisi olan emek ücretlerinde bir artış

oluştduğunda o ürünlerin üretimi için harcanan bedel fazlalaşacak ve karlılık oranları düşecektir. Böylece üreticiler de artan maliyetlere karşı daha az mal ve hizmet üretmek isteyecek, toplam arz oranındaki bu düşüş fiyatların artmasına sebep olacaktır. Aynı şekilde üretici fiyat endeksinde meydana gelen bu maliyeti, son kullanıcı olan tüketicilere yüklemek isteyeceklerdir. Genellikle üretim girdileri hammadde ithalatına bağlı olan ülkelerde döviz oranlarında yaşanacak bir devalüasyon durumunda maliyet enflasyonu sıkça ortaya çıkmaktadır.

2.2.5. Yapısal Enflasyon

Ekonomide fiyatlar genellikle serbest piyasa koşullarına göre belirlenir. Ancak devletin uyguladığı sübvansiyonlar ve politikalar neticesinde bazı malların fiyatları arz – talep dengesine göre belirlenmez. Bu durum ekonominin yapısal sorunlarından kaynaklanan enflasyondur ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde sıkça rastlanmaktadır. (Eker, Altay, & Sakal, 2000) Mesela, buğday, pancar, çay, pamuk, pancar gibi ürünlerin fiyatları piyasa kurallarına göre belirlenmemektedir. Bunun sebebi politik hedefler neticesinde uygulanan sübvansiyonlardır. Bu noktadan çıkarımla, devlet bu ve bunun gibi malları piyasa fiyatının üzerinde bir tutara üreticilerden satın almaktadır (Türk, 2005). Oluşan bu suni fiyat artışları, pazardaki fiyatların anormal yüksek bir seviyede belirlenmesi ile fiyatlar genel düzeyinin yükselmesine sebep olur.

İmalatçılar çoğunlukla faaliyet sektörlerindeki diğer üreticilerle beraber, üretilen malların fiyatlarını aralarında anlaşarak belirlemektedir. Bu durum aksak rekabet piyasasındaki örgütlenmemiş tüketicilerin, isteksizce üreticilerin belirlediği fiyatları kabul etmesi ve malların hakiki piyasa değerlerinden ziyade monopolcü firmaların fiyatları belirlemeleri vasıtası ile üreticilerin daha fazla kar etmesi ile sonuçlanmaktadır. Yani diğer bir deyiş ile bu fiyat belirlemeleri yapısal enflasyona sebep olmaktadır. (Düger, 1998)

Özetle, Yapısal enflasyon, mal ve hizmet piyasalarında ve ekonominin tüm sektörlerinde görülebilecek bir ekonomik hastalıktır. Aksak rekabet koşulları, organize olamamış tüketiciler, kamu kesiminde mali disiplinin olmaması sonucunda meydana gelen kronik bütçe açıkları ve kamu açıklarının parasal genişleme ile karşılanması,

devlet eli ile bazı sektörlere yapılan müdahaleler ve sübvansiyonlar yapısal enflasyonun nedenlerinin başında yer almaktadır. Bundan çıkarımla, yapısal enflasyona sebep olan ekonominin içerisindeki bozukluklar giderilmedikçe, gerekli reformlar yapılmadıkça ve eksiklikler giderilmedikçe, genişleyen para arzı, para otoritesinin üzerindeki baskıyı arttıracak ve uzun vadede fiyat istikrarını bozacaktır. (Türk, 2005)

2.2.6. Klasik Okulun Enflasyon Görüşü

Klasik görüşe sahip iktisatçılar, enflasyonu paranın miktar teorisi ile açıklamaktadır. Teoride, para arzı ile fiyatlar genel seviyesi arasında ilişki bulunmaktadır. Klasik iktisatçılara göre ekonomi her zaman tam istihdam seviyesinde olduğundan elde edilen çıktı yani hâsıla(Y) sabittir. Paranın dolaşım hızı(V) sabittir. Para talebi; sadece mübadele amacı gütmektedir, değişim aracıdır (Paya M. , 2013), faiz oranları ile arasında bir korelasyon bulunmaz. Yani bir başka deyiş ile para talebi faize duyarlıdır.

$$M \times V = P \times T \text{ (Dwivedi D.N., 2005)}$$

M= Para Miktarı (Para Arzı)

V= Belirli bir zaman aralığında paranın dolaşım hızı

P= Malların Ortalama Fiyatı

T= Belirli bir zaman aralığındaki iş hacmi

Miktar Teorisine göre, piyasadaki para miktarı yani para arzı artarsa mal-hizmetlerin üretim miktarları sabit kaldığı takdirde fiyatları artar. Dolayısı ile paranın alım gücü düşmüş olur. Para arzındaki artış oranı, fiyatlardaki artış oranına eşittir. (Paya M. , 2013) Para arzı, belirli bir dönem içerisindeki piyasada bulunan para stokudur. Denklem sol tarafı ekonomideki toplam para talebini sağ tarafı ise toplam arzı ifade etmektedir.

Birkaç farklı yöntem vasıtası ile ölçülebilen ve 'M' harfi ile tanımlanan para arzı, literatürde geniş ve dar para arzı olmak üzere açıklanır ve formülüzasyonu aşağıdaki gibidir;

M0: Dolaşımdaki para – Banka Kasalarındaki Para

M1: M0 + TL ve YP Vadesiz Mevduat

M2: M1 + TL ve YP Vadeli Mevduat

M3: M2 + Repo ve Para Piyasası Fonları + Bankalarca İhraç Edilen Menkul Kıymetler

Dar anlamlı para arzı piyasanın içerisinde dolaşımda bulunan nakit para miktarı ile vadesiz banka mevduatlarının toplamını kapsarken, geniş anlamlı para arzı ise dar anlamlı para arzına ek olarak vadeli mevduatları da kapsamaktadır.

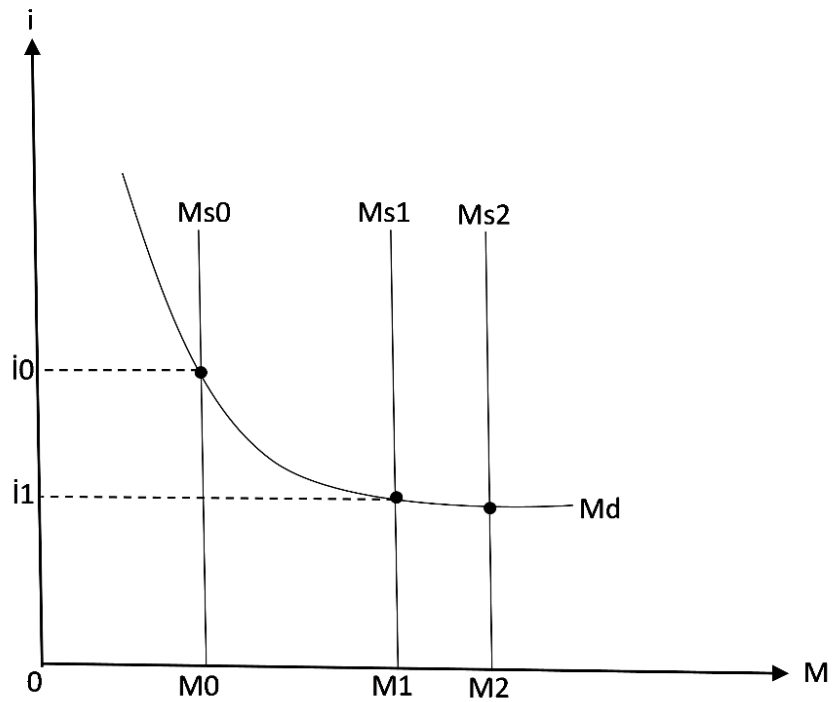
2.2.7. Keynes'in Enflasyon Görüşü

Keynesyen düşüncenin hâkim olduğu 1929 yılında yaşanan büyük buhran dönemindeki ekonomik durgunluğun reçetesinin para politikası vasıtası ile tek başına çözüm getiremeyeceğini, devletin ekonomiye müdahalesi ile yani maliye politikası araçları ile olabileceğini savunmuştur. (Keynes, 1936) Keynesyen yaklaşımda yer alan likidite tercihi teorisinde iktisadi karar birimlerinin ne amaçlarla para talep ettiklerinin sebeplerini incelemiştir. Paranın 'nötr' bir değişken olmadığını, klasik iktisat akımının savunduğu, ekonominin dengede olduğu tam istihdam düzeyinin var olmadığını aksine ekonominin eksik istihdam da olduğunu, paranın dolanım hızının sabit olmadığını ve 'klasik dikatomi' gibi para talebinin sadece mübadele güdüsü ile değil de ihtiyat ve spekülasyon güdüsü ile talep edildiğini savunur. (Keynes, 1936)

Mübadele amacı ile para talep eden iktisadi karar birimleri günlük ihtiyaçlarını gidermek amacı ile yanlarında para bulundurmak isterler. Bir nevi, tüketim birimlerinin giderlerini, üretenlerin ise üretim masraflarını ödeyebilmek amacıyla ellerinde bulundurdukları para tutarıdır. Fiyatlar genel seviyesi arttığında ise insanların reel gelirleri düşeceğinden iktisadi karar birimleri harcamalarını karşılamak için yanlarında daha fazla nakit tutmak isteyecektir. Dolayısı ile işlem amacı ile para talebi artmış olur. İhtiyat güdüsü ile para talep eden iktisadi karar birimleri beklenmeyen, öngörülemeyen, zor zamanlar diye tabir edebileceğimiz dönemler için güvence amacı ile para talep etmektedirler.

Keynes'e göre İhtiyat ve işlem amacıyla para talepleri ile faiz oranları arasında bir bağ yok iken, spekülâtif para talebi faizden etkilenmektedir. Yani bir başka deyiş ile spekülâtif para talebi faiz oranlarıyla ters ilişkilidir. Spekülâtif güdü ile para talep eden birimler, tahvil, senet, bono, hisse senedi gibi kıymetlerin değerlerinin düşmesini beklerlerken ellerinde bir miktar nakit bulunmasını isteyeceklerdir. (Klein, 1947) Bireyler buralarda meydana gelebilecek değişimlerden para kazanmak istemektedir. Keynes bu ilişkiyi tahvil fiyatları aracılığı ile açıklamaktadır. (Keynes, 1936)

Teoriye göre para arzını arttırarak faiz oranını düşürebilecek minimum bir seviye mevcuttur. Bu seviyeden sonra para stokundaki çoğalma ile ekonomiye enjekte edilen para faiz oranlarını düşürmeyecek ve faiz oranları düşük olduğundan dolayı tahvillerin kazancı az, fiyatları yüksek olacaktır. Böyle durumlarda ekonomik karar vericiler tahvil almak yerine parayı ellerinde nakit olarak bulundurlar. Sonuç olarak para otoritesi tarafından hedeflenen ekonomik büyüme sağlanmayacak, yatırımlar ve milli gelir artmayacaktır. Böylece para talebinin faiz esnekliği sonsuz olacaktır. Likidite tuzağı teorisi Keynes ve Hicks tarafından üretilmiştir. Bu şekilde sadece nominal faiz oranları pozitif olduğunda geçerli olmaktadır. Nominal faiz oranları sıfırın altına düşürülemediğinde, toplam ihtiyacı genişletici para politikası uygulayarak canlandırmaya çalışmanın etkisi olmayacaktır. (Klein, 1947)

Grafik 8 – Likidite Tuzağı

Grafik 8’de Likidite tuzağı grafik yardımı ile ifade edilmiştir. Grafik içerisindeki i faiz oranını, M_s para stokunu, M_d para ihtiyacını tasvir etmektedir. (Keynes, 1936) Para stoku dışsal bir etken olarak tanımlandığından dolayı grafikte dik şekilde gösterilmektedir. Para piyasasındaki denge ilk olarak para stoku ve kişi veyahut kurumlara ait kasa veya bankada harcanabilir para adedi (Para talebi) kesiştiği nokta i_0 ve m_0 noktasında sağlanmaktadır. Daha sonra ekonomide uygulanan genişletici para politikası vesilesi ile para stoku artırıldığında M_{s0} eğrisi sağa kayacak ve M_{s1} olacaktır. (Klein, 1947) Ekonomideki yeni denge noktası ise i_0 ve M_0 noktasından i_1 ve M_1 noktasına doğru ilerlemiş olacaktır. Sağlanan yeni denge noktasındaki faiz oranı ise i_0 ’dan i_1 ’e doğru düşecektir. Yeni faiz oranı en düşük faiz oranını simgelemektedir. Ekonomide artık bu noktadan sonra para stoku yeniden artırılırsa M_{s1} ’den M_{s2} ’e geçilir ve ekonomide likidite tuzağı görülür.

Grafik 8’de görüldüğü üzere artık para stoku artmış olsa dahi faiz oranı düşmemiştir. Bu durumda şu çıkarımı yapabiliriz, eğer ki ekonomide likidite tuzağı koşulları bulunuyor ise para politikası etkisiz kalmaktadır. Keynes, Politika uygulayıcılarının likidite tuzağından kurtulmasının çözümünün kamu harcaması yoluyla piyasaya para sürerek olabileceğini savunmuştur.

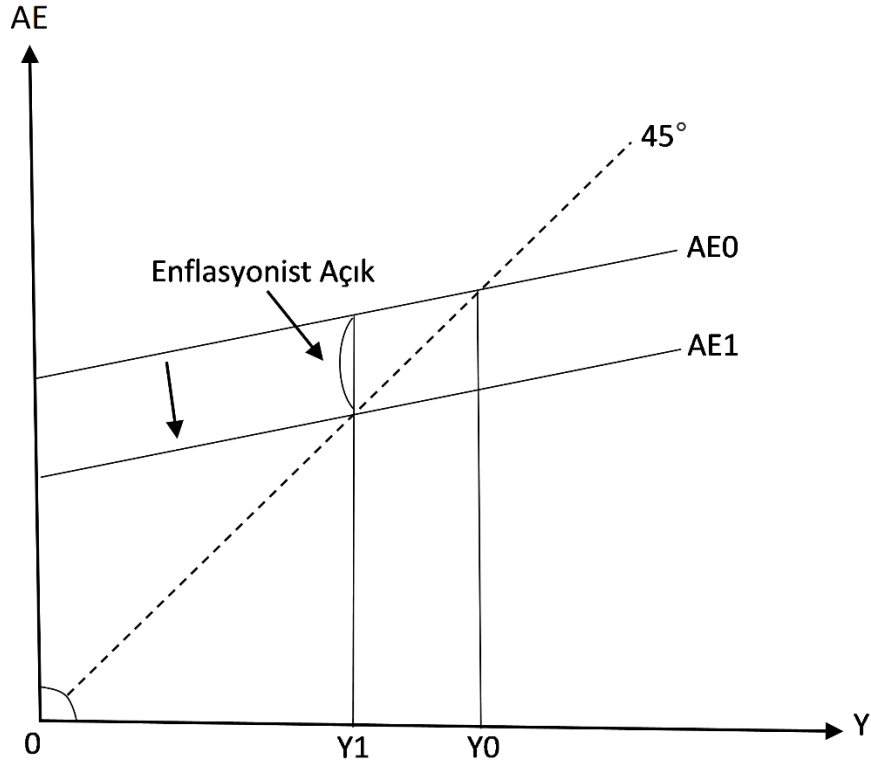
Keynes’e göre, Enflasyon ve İşsizlik durumu Philips Eğrisi ile tasvir edebilir. Bu iki durum birbirinin alternatifi olarak görülmektedir. Bir nevi arasında değiş – tokuş ilişkisi vardır. Gerçekleşen enflasyon durumunda, daraltıcı maliye politikası, işsizlik oranının artışında ise genişletici maliye politikası uygulanmaktadır. Bu politika uygulandığında ise, kamu harcamaları azaldığında çarpan etkisi azalacağından fiyatlar genel seviyesini düşürecek ve ekonomi tekrardan tam istihdam düzeyinde dengesini sağlayacaktır. (Keynes, 1936)

Keynes’in önermeleri ağırlıklı olarak toplam talebi uyarıcı etkide olmuştur. Makroekonomik dengenin toplam arz ile toplam talebin eşit olduğu noktada sağlandığını öne sürmüştür. Ve eğer ki tam istihdam dengesi sağlanamadığında piyasalarda harcama eksikliği yani deflasyonist açık veya harcama fazlalığı yani enflasyonist açık oluşur. (Keynes, 1936)

Tablo 3. Enflasyonist – Deflasyonist Açık

Enflasyonist Açık	Deflasyonist Açık
<p>Çözüm; Daraltıcı Maliye Politikası ($G\downarrow, TR\downarrow, T\uparrow$)</p> <ul style="list-style-type: none">• Transfer Harcamaları Düşürülür,• Vergi Oranları Yükseltir,• Kamu Harcamaları düşürülür.	<p>Çözüm; Genişletici Maliye Politikası ($G\uparrow, TR\uparrow, T\downarrow$)</p> <ul style="list-style-type: none">• Transfer Harcamaları Arttırılır,• Vergi Oranları Düşürülür,• Kamu Harcamaları Arttırılır.

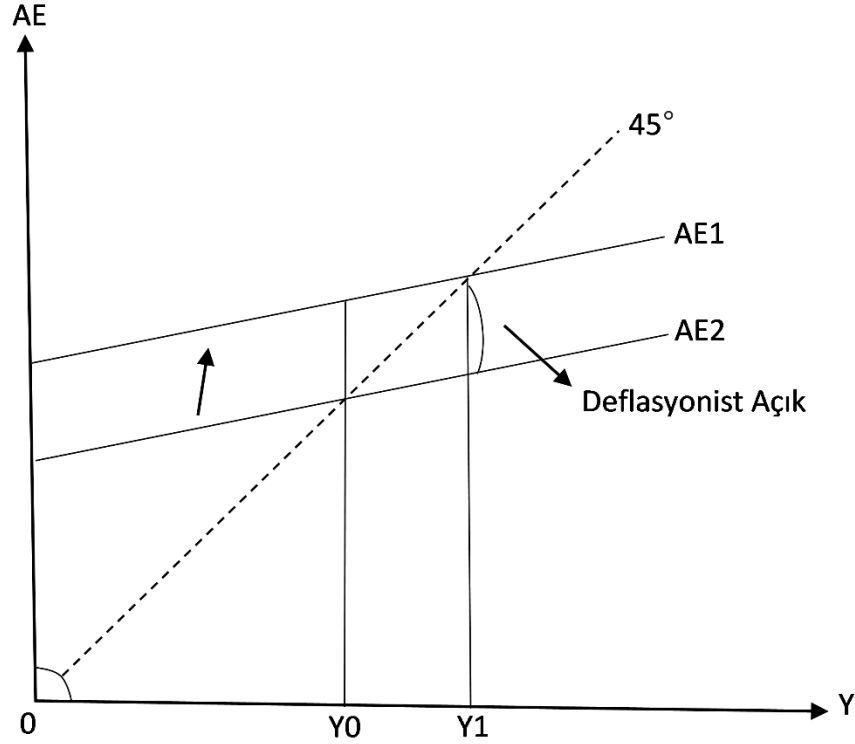
Enflasyonist açık durumunda; Makroekonomik denge, tam istihdam gelir düzeyinin üstünde bir noktada oluşmuştur. Bir başka deyiş ile bu durumun yaşandığı ekonomide ‘harcama fazlalığı’ vardır. Keynes, ortaya çıkan harcama fazlalığını daraltıcı maliye politikası uygulayarak ($G\downarrow, TR\downarrow, T\uparrow$), Toplam Harcamayı azaltacağını ve ekonominin tam istihdam düzeyine dönmesi ile sonuçlanacağını öne sürmüştür. (Keynes, 1936)

Grafik 9 – Enflasyonist Açık

Deflasyonist açık kavramı toplam talep ve toplam arz dengesizliğinin arz lehine olması, yani enflasyonun tersi olarak yaşanması durumudur. (Ulusoy, Maliye Politikası, 2017) Bir başka deyiş ile piyasa dengesi, tam istihdam düzeyi milli gelir

düzeşinin altında bir noktada piyasa dengesinin sağlanması durumunda ortaya çıkan 'harcama eksikliği' olarak da nitelendirilir. (Keynes, 1936)

Grafik 10 – Deflasyonist Açık

Deflasyonun yaşandığı bir ekonomide üretilen mallar talep eksikliği nedeniyle alıcı bulamamakta, bu durumda üreticiler ise, üretim kapasitelerini azaltmakta ve maliyetlerini kısma yöntemini tercih etmektedir. (Keynes, 1936) Sonuç olarak, fiyatların genel seviyesi düşmesine karşın firmaların gelecek beklentileri negatif yönde olduğundan yatırımlarını iptal ederler veya ileriki bir tarihe ertelerler, üretim azalır, işsizlik artar, milli gelir düşer, fakirlik yaygınlaşır. Keynes deflasyonist açık durumunda, Genişletici Maliye Politikası ($G\uparrow$, $TR\uparrow$, $T\downarrow$) uygulayarak ekonominin tekrardan tam istihdam düzeyinde denge noktasına geleceğini savunmuştur. (Keynes, 1936)

2.2.8. Monetarist İktisadın Enflasyon Görüşü, Modern Miktar Teorisi, Monetarist Philips Eğrisi ve Cambridge Miktar Teorisi

1929 Yılında Amerika’da başlayan ‘Büyük Buhran’ dan sonra dünyayı etkisi altına alan ve 1973’lü yıllara kadar izlenen ekonomi politikalarının temel düşüncesi olarak varlığını sürdüren Keynesyen iktisat düşüncesi, piyasanın talep yönünü uyandırma merkezli ön görüler içeriyor, maliye politikalarını temel alıyor ve para politikasının işlevsiz olduğunu düşünüyordu.

1973 yılında dünyada yaşanan petrol krizi, Stagflasyon durumunun yaşanmasına yani işsizlik ve enflasyonun aynı anda ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dönemin hâkim düşüncesi olan Keynesyen iktisat akımının görüşleri enflasyon durumunu ‘Philips Eğrisi’ ile yorumlamış, Enflasyon ile İşsizlik oranlarının arasında bir deyiş tokuş olduğunu savunuyordu. Temelde Keynesyen model, Arz şoklarını ön görememişti. Bu sebeple, Stagflasyon durumunun yaşanmasına açıklık getiremiyordu. (Friedman, M. : “The Role of Monetary Policy”, American Economic Review, Vol.58, No: 1, March, s. 1-17., 1968)

Stagflasyon durumunu takip eden yıllarda Milton Friedman, dönemin müdahaleci devlet anlayışı olan Keynesyen görüşü eleştirmiştir ve Klasik iktisat teorisinin benimsemiş olduğu miktar teorisini temel alarak “modern miktar teorisi”ni geliştirmiştir. Monetaristlerin yeniden yorumlamış olduğu modern miktar teorisini klasik miktar teorisinden ayıran en önemli fark para arzına değil de para talebine dikkat edilmesidir.

Cambridge ekolü iktisatçılara ait bir görüş olan Cambridge formülü miktar teorisi $M/P=kY$ biçiminde kullanıldığında denklemin sol tarafı (M/P) gerçek para stokunu belirtirken, sağ tarafı da (kY) gerçek para adedini belirtecektir. Friedman’a göre para ihtiyacı yaşam boyu kazancı (W), insanların çalışarak kazandığı maaşların toplamından oluşan insani servet miktarına (w), varlıktan beklenen kazanç (r) ve enflasyonist beklentiler (E) ile ilişkili bulunmaktadır. Bundan dolayı Cambridge formülü $M/P=f(W,w,r,E)$ biçiminde anlatılmaktadır. Değişkenler ve para ihtiyacı arasındaki bağlantı Friedman’a göre; Fertler önceki zaman, şimdiki zaman ve ileriki zaman gelirleri dikkate alarak kişisel olarak yaklaşık gelir saptamaktadır. Buna sürekli gelir kuramı (W) denilmektedir. Milton Friedman daimî gelirleri olan, bunu bilen

kişilerin para ihtiyacı ekonomik hayatın iniş çıkışlı dalgalı hareketlerinin aşırı etkisi altında kalmamaktadır. İnsanların çalışarak kazandıkları maaşlarının toplamı olan servet (w), her zaman gelire dönüştürülemeyen ve zayıf bir likiditeye sahip olan servettir. Örnek olarak insana yapılan yatırım insani zenginliktir. Milton Friedman'a göre toplumun insani zenginliği arttıkça para ihtiyacı de artmaktadır. Varlıktan olası kazanç (r) ile Nakdi değeri olan, belli bir tutarı kapsayan, ortaklık veya alacaklılık sağlayan, orta-uzun vadeli getiri sağlayan kıymetli evraklar ile taşınamayan değerler tanımlanmaktadır. Milton Friedman'a göre kıymetli evraklar ile para ihtiyacı arasında tersine bağlantı görülmektedir. Kıymetli evrakların kazancı çoğaldıkça para ihtiyacı düşmektedir. Enflasyona dair beklentilerini (E) ise şu şekilde ifade etmektedir; şayet ekonomide enflasyonun yükseleceği, paranın satın alma gücünün azalması ve yaşam maliyetinin artması beklentisi ağır basıyorsa elde tutulan para tutarı düşecektir. Parasalcılar bu anlamda para ihtiyacına odaklanmışlar ve klasik iktisatçıların aksine dolaşımda bulunan para miktarı, kısa ve uzun vadeli mevduatlarda oluşan değişimlerin enflasyona benzer yönde ancak daha tesirli olacağını belirtmektedirler. Bu görüşün esas sebebi ekonomik ve ticari işlemlerin gerçekleştirilmesi için paranın el değiştirmesinin kısa vadede düzensiz seyrettiği ve para ihtiyacının piyasadaki fiyatları yükselttiğini kabullenmektedirler. (Friedman M. , 1966) Bunun dışında para stokundaki yükselme faiz oranlarını, ulusal gelir ve iş alanı gibi toplam ekonomik indikatörler üstünde gücünü araştırmış, paranın el değiştirme hızı para stokunda oluşan değişkenliklerle beraber değişebileceğini de belirtmişlerdir.

$$M=k.PY$$

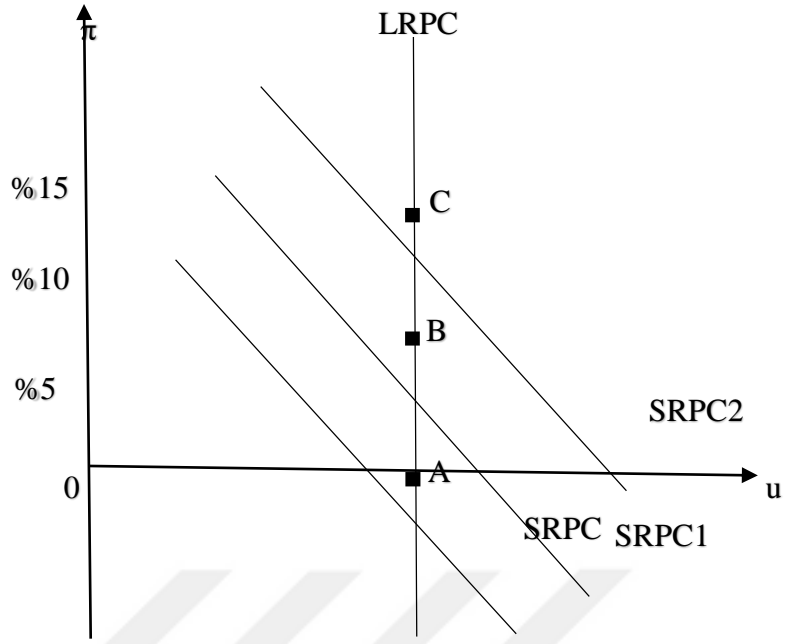
M (Nominal Para arzı) $k=1/V$ şeklinde ifade edilen Cambridge denkleminde v (parasal sirkülasyon) çoğaldığında), k (fiilen tutulacak olan paranın toplamının nominal milli gelirlerdeki tutarı) azalmaktadır. Dolaşımdaki paranın hacminde bir artma olduğu zamanlarda Y (Milli Hâsıla) değişmez, k azalmaktadır. Bu durumda eşitliğin devam etmesi için enflasyon oranının yükselmesi gerekmektedir.

Kısaca, Parasalcı Yaklaşımı (monetarizmi) savunanlar da klasikler iktisat okulunu savunan iktisatçılar gibi fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinin asıl sebebi olarak para arzındaki yükselişleri kabul etmektedirler. Fiyatlar genel seviyesini denetlemek ve yükselişini engellemek amacıyla para politikaları bir araç olarak kullanılmaktadır. Kontrollü olarak arttırılan para arzı fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine sebep

olmaz. (Friedman M. , 1966) Fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinin nedeni parasal politikaları yönetenlerin sıkça ve serbestçe piyasadaki para miktarını arttırmalarıdır.

Başta Milton Friedman ve monetarist düşünceyi destekleyen pek çok iktisatçıya göre uzun dönemde fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi ile halkın işsiz kalması arasında müşterek münasebet bulunmamaktadır. Bu sebeple ‘Orijinal Philips Eğrisinin’ açıklamasının yetersiz olduğunu bir ifade etmişlerdir. Rasyonel beklentilerin de dâhil edildiği Monetarist Phillips Eğrisinin de emek piyasasında arz edenlerin gerçekleşen enflasyon yani fiyat düzeylerinde eksik bilgi sahibi olduklarından dolayı muhtemel fiyatlar üzerinden iş bulup çalışmaktadırlar. (Friedman, M.: “Nobel Lecture : Inflation and Unemployment”, Journal of Political Economy, Vol. 85, No : 3, June, s. 451-472., 1977)

Monetarist iktisadın savunduğu bir diğer düşünce ise Milton Friedman tarafından ortaya atılan Doğal İşsizlik Oran’ıdır. Bu işsizlik türü, bir nevi “friksiyonel işsizlik” olarak da algılanabilir. Bu teorik görüşte piyasa ekonomisi bu konjonktürel nitelikteki işsizliği kendi dinamikleri ile tasfiye edecek durumdadır. Bunun için para politikasına gerek yoktur. Doğal işsizlik oranı ise kısa vadede geriletebilmekte ancak uzun vadede eski seviyesine geri dönmektedir. Paracıları bu sonuca ulaştıran tahlil, “beklentiler ile genişletilmiş Phillips ilişkisi” olarak bilinmektedir. Friedman, Keynesçilerin geliştirdiği “Phillips ilişkisini” işçi ve işverenlerin beklentilerini dikkate alarak yeniden yorumlamıştır. Şu iddia edilmiştir. Enflasyon seviyesinde bir yükselmenin göze alınması durumunda, aktif para politikasının doğal işsizlik oranını geriletebilmesi ancak kısa vadede mümkündür. (Parasız, 1991)

Grafik 11 – Monetarist Philips Eğrisi

Yukarıdaki Grafik 9’da Monetarist Philips Eğrisi gösterilmektedir. Monetarist görüşü savunanların fikrinde uzun dönemli fiyatlar genel seviyesinin yükselmesini benimseyerek işsizlik oranını düşürmek olanaklı değildir. Bunun sebebi uyumlu beklenti kuramıdır. Yükselen kamu giderleri fiyatlara etki ederek yükselmesini sağlayacak, bunun sonucunda satın alma gücü düşecektir. Üreticilerde bu durum karşısında çalışan sayısını çoğaltmak isterler, çalışanlar da satın alma gücünün azaldığının farkına geç varacaklarından dolayı emek sunumunu sürdürürler. Çalışanlar satın alma gücünün azaldığının farkına vardıkları anda, maaşlarına zam yapılması için istekler oluşur ve emek sunumunu da azaltmaktadır. Satın alma gücü yeniden yükseldiğinde üreticiler için yeni görevlendirmenin çekiciliği kalmayacağı için yeni görevlendirmeler azalır, işsiz kalanların sayısı eski düzeyine ulaşır. Uzun zaman periyodunda oluşan sadece fiyat artışları yani enflasyon olur. (Parasız, 1991)

2.2.9. Yapısalcı Görüş

Yapısalcı yaklaşım temelde enflasyon ortamında bulunan ülkelerde monetarist iktisadın önerdiği reçeteleri uygulanmasına rağmen yüksek enflasyon yaşamaya devam etme durumunu özellikle gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan makroekonomik istikrarsızlıkları, toplumun temelini oluşturan kurumsal yapılarda

(ekonomik, sosyal, kurumsal) aramaktadır. Sıklıkla gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan servet dağılımı adaletsizliği, vergi adaletsizliği, vergi tahsilat eksikliği, cari açık, yanlış uygulanan dış ticaret regülasyonları gibi esaslı problemler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreçlerinde ve çalışmalarında sıkıntılar oluşturmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde genellikle birikim eksikliği söz konusu olup dış kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır. Yurt dışından kaynak arayışı belli bir zamandan sonra faizleri arttıracak, dolayısı ile kaynak bulmanın maliyetlerini arttıracaktır. Bu durum enflasyonun yükselmesine, çalışanların alım güçlerinin düşmesine, talep daralmasına ve büyüme oranlarının düşürmesine sebep olacaktır. Bu yüzden enflasyonla sıkı mücadele için ekonomideki yapısal eksiklikler ile ilgili sorunların çözülmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle Yapısalcı yaklaşım, bir ekonomide sürdürülebilir büyümenin ve fiyat istikrarının sağlanabilmesi için ekonomik kalkınmayı içeren politikalar uygulamak için çalışılmalı ve bu uygulamadan da iyi sonuçlar elde edilmelidir. Kısa vadede gerçekleşen makroekonomik göstergelerdeki iyileşmeden ziyade uzun süreli fiyat istikrarını sağlamak tamamıyla yapısal eksikliklerin giderilmesi ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanmasıyla olabilecektir.

Yapısalcı yaklaşımda enflasyon nedenleri; aslında gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin tarıma dayalı olması, katma değerli ürün üretiminin olmaması, teknolojilerinin kısıtlı olması, yoğun nüfus artışı, düzensiz kentleşme, vergilerin bütünü ile ilgili hukuk sistemindeki aksaklıklar ve adaletsizlikler, (External Dependency) üretim için gerekli olan hammadde, yarı mamuller ve yatırım mallarının ithalat yolu ile temin edilmesi, dış ticaret performansının ithalat lehine ağır basması ve adaletsiz gelir dağılımı sayılmaktadır (Balat, 2010)

Yapısalcı görüşte, enflasyon maliyet itişli yani birim maliyetleri ve kar marjlarını etkileyen arz yanlı bir vakadır. Bu görüşü benimseyenler için enflasyon ülkelere göre yapısal faktörlere bağlı bir sorundur. Enflasyonla mücadele için yapısal faktörlerin düzeltilmesi ve iyileştirilmesi oldukça önemlidir. Yapısalcı görüşü savunanlar (strüktüralist) yapısal bozuklukların çaresi olarak düşünülen, ülkelerin iktisadi faaliyetlerini tertipleyen araçlar olan para ve maliye politikaları yalnızca gelişmiş ülkelerde sonuç verebilir. Ancak Gelişmekte olan gelişmemiş ülkelerde sonuç

vermez. Zira Enflasyon olayı gelişme meselesiyle direkt alakalıdır. İktisadi gelişmişlik ve esaslı değişim ekonominin kendi kendine gelişmesini sağlayacak seviye ve şekilde olmadığı sürece enflasyonun önüne geçilemez. (Çiftçi, 2015) Kısaca kalkınmanın olmadığı sürece fiyat dengesi devamlılık göstermez.

Yapısalcı görüşte, ekonomide herhangi bir zamanda atıl kapasiteli ve ürününe ihtiyaç duyulmayan işkolları ile ürünlerine ihtiyaç duyulan ve talep doğrultusunda devamlı fiyatları yükselen sektörler birliktedir. Anlaşılır ve şeffaf olmayan yönetim anlayışı, hatalı yönetimler, düşük sermaye yapısı, arzı düşüren başkaca sebeplerle ekonomik çalkantıyı yatıştırmak için fiyat dengesizliği görülecektir. İhtiyaç duyulan sektörlerle ait ürünlere yapılan zamlar, fiyatların düşme yönünde katı olmasından dolayı, arz fazlası olan sektörlerin düşen fiyatları tarafından denetlenemeyecek ve fiyatlar genel düzeyinde sürekli bir artış ortaya çıkacaktır. Özetle yapısalcı görüşte olanlar daraltıcı para politikası araçlarının büyümeyi yavaşlatarak fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine sebep olacağı bakışı ile asıl sebebinin ekonomik yapıda süregelen sorunlar olduğunu ifade etmekte ve parasal genişlemenin fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinin nedeni olmadığını, bunun aksine parasal büyüklüklerin fiyatlar genel seviyesine ait baskılara uyum göstermesinin bir sonucu olduğunu savunmaktadırlar. (Çiftçi, 2015)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Kamu giderlerinin fazla ve kamu gelirlerinin az olmasından kaynaklanan bütçe açıkları ile enflasyon; yani fiyatlar genel seviyesi arasındaki ilişki yıllar boyunca iktisatçılar arasında yapılan çalışmalarda ve yayınlanan makalelerde oldukça sık işlenen konu olmuştur. Çoğu ekonomistçe birçok değişik ülkede, farklı dönemde, ekonometrik modeller ve değişkenler incelenerek araştırılmıştır. Dolayısıyla daima yükselen fiyatlar genel seviyesi ve gider gelir uyumsuzluğunun ve bunlar arasında bağlantının yönünü araştıran çalışmaların neticesinde çeşitli iktisadi tartışma ve sonuçlar ortaya çıkmıştır. Söz konusu ilişkiyi test eden hem yerel ulusal hem de uluslararası olarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar ilk olarak Türkiye için, sonrada öteki ülkeler için olmak üzere araştırılmış aşağıda gösterilmiştir.

3.1. Türkiye İçin Yapılmış Çalışmalar

Batavia ve Lash (1983), Türkiye'nin 1950-1985 yılları arasındaki dönemi kapsayan çalışmasında uygulamış olduğu regresyon analizine dayanarak yıllar boyunca yüksek enflasyon oranları ile karşılaşılan Türkiye'de, enflasyon olgusunun kendini sürekli besleyen bir yapıda seyrettiği, buna paralel olarak gerçekleşen hükümet tarafından yaratılan sürekli bütçe açıklarının enflasyonun oluşmasında destekçi olduğunu, bu nedenle bu iki makroekonomik gösterge arasında çift yönlü güçlü bir korelasyonun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye'de 1948–1994 devresinde senelik ve 1987:1–1995:4 devresinde üçer aylık dataları ile bütçe gelirlerinin giderleri karşılamaması durumu, para arzının artması ve fiyatlar genel seviyesi ile uzun süreli bağlantıyı Johansen eş bütünleşme testi ile araştıran Akçay, Alper ve Özmucur (1996), uzun süreli paranın yansızlığı kuramı altındaki açıkların yüksek fiyatlar genel seviyesi üstünde kayda değer bir tesiri olduğunu belirlemişlerdir. Sözü edilen devrelerde bütçe açıklarındaki 1 birimlik artışın enflasyonu 1.59 birim arttırdığını belirlemişlerdir.

Gürbüzer (1997), kuramsal anlamda bütçede oluşan açıkların gerek monetizasyon yoluyla gerek borçlanarak finanse edilmesi fiyatlar genel seviyesine yükseltici etkisi olduğunu belirtmektedir. Ortaya çıkan kamu açıklarını hazine eliyle para basmak yöntemiyle finanse edilmesi para stokunun artmasına, yükselen para stoku da enflasyonist etkiye sebep olmaktadır.

1950-1987 yıllık datalar ile Türkiye’de yüksek fiyatlar genel seviyesi ile bütçe gelirlerinin giderleri karşılayamaması arasındaki uzun süreli bağlantıyı araştıran Metin (1998), Bütçe açıklarının çoğaldığı durumlarda fiyatlar genel seviyesini arttırdığını belirlemiştir.

Türkiye ekonomisinin 1950-1998 dönemlerindeki yıllık makroekonomik verilerini kullanarak çalışan Özgün (2000), bütçe açıklarının ve dolaşımdaki para toplamının fiyatlar genel seviyesi ile olan bağlantısını araştırmıştır. Bütçe açıkları, dolaşımdaki para toplamı ve enflasyon incelemesi sonucunda uzun dönemde değişkenler arasında kesin bir bağ vardır. Ayrıca illiyet incelemesinde bütçe açıkları ile enflasyon oranı arasında çift taraflı illiyet ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Günaydın (2001), Türkiye için 1975-1998 dönemleri arasındaki senelik veriler üzerine yaptığı çalışmada devletin yürüttüğü ekonomik işlere ait gider gelir farkı(bütçenin açık vermesi) ile fiyatlar genel seviyesi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Yürüttüğü çalışmada Granger nedensellik testinin Hsiao versiyonu kullanmıştır. Devlet eliyle yürütülen ekonomik işlerde bütçe açıklarının boyutu olarak kamu sektörü finansman ihtiyacı ve enflasyon değeri olarak da TÜFE kullanılmış olup ulaşılan ampirik neticelerde, gider gelir farkı (giderlerin gelirlerden fazla olması durumu) ile fiyatlar genel seviyesi arasında çift yönlü güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Sonuç olarak, Bir başka deyiş ile Türkiye’de enflasyonun önemli ölçüde düzensiz ve yüksek bütçe açıklarından kaynaklandığı görüşü ortaya çıkmaktadır.

Ejder (2002), Gelir gider dengesizliklerinden kaynaklanan kamu açıklarının finansmanı için uygulanan klasik politikalar hazinenin iç borç dış borç bularak ve para basarak, kamu açıklarının yüksek fiyatlar genel seviyesi ile olan ilişkisinin oluşturduğu direkt ve endirekt etkileri vasıtasıyla belirleyicidir. İç veyahut dış borçlanma; Kamu açıklarını hazinenin borçlanarak finanse etmesi olarak yorumlanması, iktidarın çeşitli

nedenlerden dolayı oluşan kamu açıklarını tahvil satarak veya monetizasyon yolu ile finanse etmesi olarak kabul edilebilir. Bu sebepten dolayı iki finansman şekli de belli şartlar ve bakış açıları çerçevesinde fiyatlar genel seviyesi üstünde değişik sonuçları oluşmaktadır.

Günaydın (2004), Türkiye ekonomisi açısından parasal açıkların enflasyona bağlı olup olmadığını 1971-2002 dönemi verilerini kullanarak Hata Düzeltme Modeli yardımıyla incelemiştir. Yapılan inceleme neticesinde, parasal genişlik, bütçe açığı ve Yönetim ve Ekonomi 23/3 (2016) 639-651 643 TEFE arasındaki ilişkiyi araştırmış. Yapılan inceleme neticesinde bütçe açığı ve enflasyon oranı arasında arttırıcı yönde bir ilişki mevcuttur.

Kesbiç vd. (2005), bütçe açıklarının iç borçlanma vasıtası finanse edilmesinin enflasyonist baskı oluşturup – oluşturmadığı ile ilgili teorik yaklaşımı ortaya koyarak yürüttüğü çalışmada, kısa vadede dolaşımdaki para miktarının fazlalaştığı ve bu nedenle fiyatlar genel seviyesinin artış trendinde olduğunu saptamıştır. Özetle, uzun yıllar boyunca yüksek enflasyon oranları ile boğuşan Türkiye’de enflasyona mâni olabilmek için, ilk olarak kamu finansman probleminin ve diğer ekonomik anormalliklerin ortadan kalkması için uygulanan sıkı maliye politikaları uygulamalarından olumlu sonuç alınmasına bağlıdır görüşü ortaya konmuştur.

Barışık ve Kesikoğlu (2006), Bütçe açıklarında oluşan artış para basarak borç ödemeye (monetizasyon) para stokunun çoğalması da fiyatlar genel seviyesinin yükselmesinin sebebi olarak kabul edilebilir. Fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi de bütçede açıkların yükselmesine sebebiyet vermektedir. Gerçekleştirilen çalışmalarla bütçede oluşan açıklarla fiyatlar genel seviyesi arasında iki taraflı bağlantının bulunduğu saptanmıştır.

Altıntaş vd. (2008), 1992-2006 dönemi bilgilerinden yararlanarak Türkiye ekonomisinde görülen bütçe açıkları, dolaşımdaki para miktarı ve fiyatlar genel seviyesi arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi modeliyle incelemişlerdir. İnceleme neticesinde, parasal genişleme ve fiyatlar genel seviyesi arasında hem kısa zamanlı hem de uzun zamanlı dönemlerde pozitif bir bağlantı bulmuşlardır. Bunun karşısında, fiyatlar genel seviyesi ile bütçe açıkları arasında herhangi bir bağlantıya rastlamamışlardır.

Abdioğlu ve Terzi (2009), gerçekleştirmiş oldukları ‘Enflasyon ve Bütçe açıkları ilişkisini Tanzi ve Patinkin Etkisi’ isimli çalışmalarında Türkiye özelinde 1975- 2005 yılları arasındaki makroekonomik veriler üzerinde Tanzi ve Patinkin etkilerinin geçerliliğini, Enflasyon ile Bütçe açıkları arasındaki uzun dönemli ilişkiyi de Shin ve Smith(2001) sınır testi yaklaşımı ile incelemişlerdir. Gerçekleştirilen ampirik çalışma neticesinde uzun dönemde enflasyon ile bütçe açıkları arasında negatif ilişkinin söz konusu olduğunu, Türkiye’de bütçe dengesizliğinin parasal finansmanının enflasyonist baskı yarattığını ve Patkinin etkisinin Türkiye için Tanzi etkisine oranla daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Oktayer (2010) Türkiye’de 1987-2009 yıllarında bütçe açıkları, para arzı artışı ve enflasyon arasındaki ilişkiyi, Kointegrasyon teknikleri kullanılarak irdelemiştir. Kointegrasyon tekniğinin kullanılabilmesi için serilerin sabit olup olmadıklarının kontrolü gerekmektedir. 1987-2009 yıllarını içerisine alan veriler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının elektronik veri dağıtım sisteminden alınmıştır. Yürütölen çalışmada fiyatlar genel seviyesini belirleyen asıl öğenin para miktarı değil, bütçe kısıntısının önemli ve hayati olduğunu savunmaktadır. Özetle bütçe açıklarından fiyatlar genel seviyesine doğru pozitif ve tek taraflı güçlü bir ilişkinin varlığı sonucu elde edilmiştir.

Aksoy (2010), Türkiye’de 1980-2008 yıllarında bütçenin gelirlerinin giderleri karşılayamadığı durumlarda büyüme, faiz ve enflasyon üstündeki ağırlığını incelemiştir. Yapılan incelemede açıklardan kaynaklanan faiz yönlü kısa ve uzun dönemli illiyet bağı bulunduğu; bütçe açıkları ile enflasyon, büyüme ve para stoku arasında eş bütünleşme bağlantısı bulunamamıştır.

Hayırlı (2012), Türkiye’deki 1987-2009 yılları arasında aylık dataların analizi sonucunda bütçedeki gelir gider dengesizliğinin makroekonomik sonuçlarını ölçmek maksadıyla ile büyüme, faiz oranı ve fiyatlar genel seviyesi üstündeki sonuçlarını incelemiş, inceleme sonunda bütçe giderlerinin gelirlerden az olmasının büyüme ile arasındaki eksi, faiz ve yüksek fiyatlar genel seviyesinde ise olumlu neticeleri olduğunu tespit etmiştir.

Doğru (2014), 1978 – 2002 yılları arasındaki dönemde enflasyonun yüksek ve nispeten sürekli yükseliş seyrinde ilerlediği Türkiye’de ve fiyatlar genel seviyesi ile kamu kesimi bütçe açığı arasında korelasyon olup olmadığı araştırmıştır. Uygulanan ampirik yöntemler Johansen eş bütünlüşme analizi ve hata düzeltilme modeline dayalı Granger nedensellik testidir. Elde edilen bulgularda, bütçe açığı ile enflasyon durumu arasında uzun dönemde pozitif etki mevcuttur. Bu duruma ek olarak, kısa dönem analizinde ise bütçe açığı enflasyonun Granger nedenidir. Ancak enflasyon bütçe açığının Granger nedeni değildir, yani nedensellik tek yönlüdür. Kısa dönemde enflasyonun bütçe açığında meydana gelen yüzde birlik artışa tepkisi yüzde ondan daha büyüktür.

Bedir, S. ve A. Tural (2014), Kamu maliyesi açıklarının likidite yönetimi tarzı, fiyatlar genel seviyesinin yükseldiği sürenin takibinde direkt bir etkiye sahip olduğunu belirtilmiş ve yüksek enflasyonla baş edebilmek için yapılan çalışmaların mali düzenlemeler içermesi gerektiğinin Türkiye içinde geçerli olduğu belirtilmiştir. Bu şartlar altında, özellikle son dönemlerde fiyatlar genel seviyesinin kontrol altına alınmasında salt para politikası yönetim biçimi değil kamu maliyesi düzeninin de etkin olduğu ve bunun devamlılık arz etmesi için koordinasyonlu politikalarla tatbik edilmesi için gereklidir sonucuna ulaşmışlardır.

Akar ve İpek (2016), bütçe açıklarının enflasyonist etkileri Türkiye ekonomisinin 2004:1–2015:2 yıllar arasındaki döneme ilişkin üçer aylık verilerini ampirik analizler yardımıyla araştırmışlardır. Elde edilen bulgularda, Türkiye’de yaşanan kamu gelir giderlerindeki dengesizlik yani bir başka deyişle giderlerin gelirlere göre daha yüksek olması fiyatlar genel seviyesinin artmasına sebebiyet vermektedir. Bu şartlarda yükselmekte olan fiyatlar genel seviyesini düşürebilmek için belirlenen bir dönem sonuna göre uygun enflasyon oranının hedeflenmesi ve o orana ulaşılabilmesi için para politikası araçlarının başarılı bir şekilde kullanılması sağlamak üzere maliye ve para yönetimlerinde düzen sağlanmalı, yapıcı ve esaslı reformlara öncelik verilmelidir. Vergi gelirleri, vergi dışı gelirler ve diğer konsolide gelirlerin çoğaltılması için kamu gelirlerinin tamamına ilişkin hukuki rejimi hızlıca düzenlenmelidir. Vergi gelirleri, vergi dışı gelirler ve diğer konsolide gelirlerin çoğaltılmasına sağlayacak vergi rejiminde verimlilik ve esneme yolları araştırılmalıdır. Sonuç olarak, hazineye intikal etmeyen vergi gelir kalemlerini

azaltmak için vergilerin bütününe ilişkin hukuki rejim ve vergi sistemi olarak yapılacak düzenlemelerle dolaylı vergilerin azaltılması ve direkt vergilerin ağırlığının arttırılması, mükelleflerin vergiye entegrasyonunu teşvik edici programlar uygulanmalıdır. Ayrıca kamu maliyesi açıklarını finanse etmek için yeterli kaynaklar sağlanmalı ve dış ticaret açıklarına ait problemlerin çözüm yolları bulunmalıdır sonucuna ulaşılmıştır.

Öruç (2016), Türkiye’de 1950 – 2014 yılları arasındaki dönemde meydana gelen bütçe açıklarının enflasyonist etkiye sahip olup – olmadığını ampirik analiz vasıtası ile araştırmıştır. Araştırmanın birinci safhasında dönemsel verilerin birim kök analizi uygulanarak durağanlık durumu sorgulanmıştır. İkinci safhada ise, uzun dönemli ekonometrik araştırma Philipis-Oualiris metodu ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgularda, Türkiye’de son zamanlarda düşürülmeye çalışılan kamu maliyesi açıkları ve hayat pahalılığı arasında uzun zamanlı rasyonel bir bağlantının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu kointegrasyon bağlantısı kamu maliyesi açıklarının düşürülmesi için maliye politikalarının gevşetilmekten uygulanması sağlanmalıdır. İlâveten bütçe açıklarındaki %1’lik yükselme fiyatlar genel seviyesini %4-5 oranında yükselttiği görülmüş, hükümetin ilgili dönemlerde yakaladığı düşük bütçe açığının uzun süreli olması halinde fiyatlar genel seviyesi üzerindeki etkisi azalacaktır görüşü ortaya çıkmıştır.

Dağ ve Tügen (2018), araştırmaları sonucunda Türkiye’de kamu giderlerinin gelirlere göre daha az olduğu durumlarda bazen para basarak, kimi zamanlarda ülke içerisinden veyahut ülke dışından borçlanarak kamu giderlerinin finanse edildiği tespit edilmiştir. Para basarak bütçe açıklarının finansmanı yöntemi 24 Ocak kararları sonrası tercih edilmeyen finansman politikası olarak kabul edilmiştir. Devletin borçlanarak elde ettiği kaynak ile bütçe açıklarını finanse etme şekli ise 2000 senesine kadar uygulanan yöntem olup iç borçlanma yolu ile finanse etmenin gelir gider uyumunu iç borç stokundaki artış negatif olarak etkilediği belirlendiğinden, gelir dağılımını iyileştirmek ve sürdürülebilir büyüme ortamı oluşturmak amacıyla 2001 senesinde hazırlanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" sayesinde bütçe açıklarını iç ve dış borçlanma yaparak karşılanması oldukça azaltılmıştır. Bu şekilde kamuda mali disiplin sağlanmış, dış borçlanmada kamu payı azaltılarak toplamda kamu maliyesi açıklarında iç ve dış borç toplamında düşüş kaydedilmiştir. Fakat kamu maliyesi açıklarının daha sonraki yıllarda yeniden yükselmemesi için esaslı

düzenlemeler yapılması gelir ve giderleri tüm detayları ile inceleyerek projeler oluşturulması bu şekli ile tatbik edilmesi kamu maliyesi açıklarının sonlandırılması için oldukça gerekli olmalıdır sonucuna ulaşılmıştır.

Dağ ve Kızılkaya (2019), ortaya koydukları çalışma neticesinde Türkiye’de oluşan kamu maliyesi açıklarının, enflasyon ile ilişkisini kapsamlı teorik ve ampirik literatürler yardımı ile araştırmıştır. Çalışmada, hükümetlerin hayat pahalılığını önleme amaçlı siyaset oluşturmasına ihtiyaç olduğundan maliye ve para politikasının eşgüdümlü hareket edilerek ve esaslı iyileştirmelere önem vermesinin gerekliliği öne çıkmaktadır. Bütçe harcamaları ve gelirlerindeki istikrar açısından gelirlerin arttırılmasına yönelik vergi kanunlarında yapılacak reformlarla vergi gelirlerinin arttırılması, gider kalemlerinde ise masrafların denetlenmesi ve kontrolünü içeren düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ayrıca gelir kalemlerinde vergilerin bütününe ilişkin hukuki rejim ve vergi sistemi olarak. Yapılacak düzenlemelerle dolaylı vergilerin azaltılması ve direkt vergilerin ağırlığının arttırılması, vergi incelemelerinde kontrolün sağlanması, vergi oranlarının uygun hale getirilerek mükelleflerin vergiye entegrasyonunu teşvik edici programlarla kamu maliyesi açıklarının toplanacak vergiler ile finansmanına yardım edecektir. Kamu masrafları tarafında ise masrafların üretmeye, fazla gelir elde etmeye ve katma değer odaklı büyüme sağlayacak türden harcama politikaları sağlanmalıdır. Bütün bunlarla beraber kamu harcamalarında, rasyonellik ve randımanın denetimi ile alakalı sağlıklı işleyiş kamu gelirleri ile harcamaları arasında oluşacak denge bütçe açıklarının azalmasına yardım edecektir. Çünkü kamu harcamalarının fiyatlar genel seviyesi üzerinde arttırılması kamu maliyesinin dengede olması açısından olumsuzluklara sebep olmaktadır. Kaynak oluşturmada verimlilik ile harcamaların kontrolü sayesinde bütçe açıklarının kontrol edilebilecektir. Bu sayede bütçe açıklarının ekonomi üzerinde oluşturduğu enflasyonist baskılar azaltılacak ve ekonomide kararlılık konusunda neticeye varılabilecektir sonucuna ulaşılmıştır.

Maraş ve Dumrul (2019), Türkiye ekonomisinde bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki uzun dönemli ilişkiyi ortaya çıkartmak amacı ile 2006:01-2018:10 dönemi aylık verilerini Augmented Dickey Fuller, Phillips-Perron ve Ng-Perron Birim kök testleri yardımı ile araştırmıştır. Elde edilen sonuçta bütçe açıklarındaki bir artış ile

birlikte fiyatlar genel seviyesi yükseliş trendi göstermekte, bütçe fazlalığındaki bir artış ile de azalış eğilimi meydana gelebilmektedir.

Yalçın (2020), Tanzi ve Patinkin etkisinin incelenmesi için yapılan bu çalışmada 2006Q1 ve 2019Q4 yılları SVAR analizi yapılarak incelenmiştir. Türkiye’de ortaya çıkan fiyatlar genel seviyesindeki yükselme ile incelenen yıllar arasında kamu hizmetlerinin karşılanması için kişi ve kurumlardan toplanan paraların önemli olduğu devlet veya diğer kamu kuruluşlarının elde ettikleri gelirlerinin gerçek kıymetlerini eksiltirken, bununla birlikte giderlerin gerçek değerini de eksiltmiştir. Buna ek olarak kişi ve kurumlardan toplanan paralar ile devlet veya diğer kamu kurum kuruluşlarının giderleri arasındaki ayrımı gösteren bütçe açığı çoğalmamış aksine fiyatlar genel seviyesindeki yükselişle beraber düşmüştür. İncelenen dönemde gecikmeli olarak toplanan vergilerin enflasyon nedeni ile azalmadığı, enflasyonun azaltarak bütçe açığını azalttığı görülmüştür. Çalışma neticesinde maliye politikaları belirlenirken fiyatlar genel seviyesi faktörünün dikkate alınmasının gerektiğini ispatlamıştır. Bununla birlikte maliye ve para politikalarının eşgüdümlü uyumunun enflasyon etkisini düşürebilmesi için geçerli olacağı düşünülmektedir.

Varsak (2020), Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarı gibi amaçlara varabilmek için paranın elde edilebilirlik ve maliyetine tesir eden kararları makroekonomik değişkenler üstündeki gücünü faiz oranları vasıtası ile göstermektedir. Bundan dolayı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın faiz oranları üstünde tayin edici gücünü daraltan tüm siyasi kararlar Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın rahat hareket etmesini engelleyecek ve bütçe açıklarının finansmanını sağlayacak toplam para miktarını arttıran politikaları ekonomi üstünde enflasyonist baskı oluşturacaktır. Kamuda kaynak ayırmada verimlilik, üretime yönelik kamu giderlerinin artması, kamu giderlerinde verimli ve yeterli olmayı denetleyen sistemin sağlanması kamu bütçesinde istikrar oluşturup, bütçe borçlanma gereğini azaltacaktır. Böylece bütçe açıklarının enflasyonist etkisi azalacak olup parasal enstrüman serbestliği fazla, piyasalarda rahat hareket edebilen Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın para politikalarının etkisi büyüyecektir sonucuna ulaşılmıştır.

Atgür (2021), Türkiye örneğinde yürüttüğü çalışmada, değişik makroekonomik dengesizliklerden ötürü 1990 yılı başlarında kamu mali düzeni kopmuş, kamuya ait bütçe açıklarının iç borçlanma yapılarak kısa vadeli finanse edilme uğraşları, makroekonomik dengelerde negatif bir tablonun görülmesine ortam sağladığı görüşüne ulaşmıştır. Yapılan çalışma neticesinde, literatürdeki öteki çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçları kıyaslandığında paralellikler saptanmıştır. Yapılan bu çalışma neticesi ile Türkiye’de kamuya ait bütçe açıkları ve fiyatlar genel seviyesi ile bağlantısına dair yapılan, Akçay vd. (2001), Abdioğlu ve Terzi (2009), Bayrak ve Kanca (2013), İpek ve Akar (2016)’ın yaptığı çalışmaların sonucu bulunan veriler ile benzerlik bulunmaktadır sonucuna ulaşmışlardır. Türkiye’de, kamunun gelir gider dengesizliğinden kaynaklanan açıklar ile fiyatlar genel seviyesini araştıran bu çalışma neticesinde, bilhassa uzun periyotta Türkiye’de kamuya ait bütçe açıklarının fiyatlar genel seviyesi üstünde etken olduğu belirlenmiştir. Tespit edilen bu bağlantı neticesinde, siyasi karar alıcıları ile alınan kararları uygulayanların gelecekle ilgili alınacak kararlarının tatbikinde ve kazanımlarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda, devletin kamu maliyesi açısından gelir gider dengesini finanse edebilmesi için yapılması gereken kamu harcamaları, vergiler ve borçlanmalardan önce, mali disiplin ile alakalı toplumsal uzlaşmanın oluşması ve toplumun desteği, uygulamaların başarı seviyesini yükseltecektir görüşü ortaya çıkmıştır.

3.2. Dünya’da Yapılmış Çalışmalar

Chaundhary ve Parai (1991) yılında gerçekleştirdikleri çalışmalarında 1973-1988 yılları arasındaki üçer aylık dönem verilerini kullanılarak Peru ekonomisini yüksek enflasyonunu yaşadığı dönemlerde, bütçe açıklarının makroekonomik göstergeler ile ilgili ilişkisini incelemişlerdir. Yaptıkları tahlil sonucu, ortaya çıkan bütçe açıklarının enflasyon üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğu, gelir dağılımındaki adaleti uzun süre toparlanamayacak şekilde bozduğu sonucuna varmışlardır.

Fischer ve Easterly (1990), fiyatlar genel seviyesinin sürekli yükselmesi ve devletin bütçe giderlerinin gelirlere fazla olması arasındaki ilişkiyi araştırmışlar. Yapılan araştırmada fiyatlar genel seviyesindeki yükselişin az olduğu periyotta bütçe açıkları zayıf, fiyatlar genel seviyesinin yüksek olduğu periyotta ise bütçe açıklarının hayli yüksek seyrettiğini tespit etmişlerdir.

Motley (1993) yılında yayınlanan 'Inflation and Growth' isimli makalesinde, fiyatlar genel seviyesi ile ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi 1960 – 1988 yılları arasındaki verileri 78 ülke için inceleyerek yürüttüğü çalışmada OECD ülkelerinde uzun dönemde, enflasyon oranının %5 oranından %0 oranına düşürülmesi ile kişi başına düşen milli hasılanın % 1 oranından %3 oranına yükseleceğini, bunun aksine ise uzun dönemli enflasyonun ekonomik büyüme üzerinde etkisinin negatif olacağı sonucuna ulaşmıştır.

'The role of macroeconomic factors in growth' isimli makalesinde 1960-1989 yıllarına ait verilerle çalışan Fischer(1993), Doğu asya ülkeleri için yürüttüğü regresyon analizinde elde ettiği bulgularda, çeteris paribus koşulda, bir ülkeden diğerine % 5'ten % 50'ye değişen enflasyon oranının ekonomik büyüme oranını % 1,8 oranında azalttığını tespit etmiştir.

1957-1993 yıllarına ait dataları ile yaptıkları çalışmada Yunanistan'da bütçede meydana gelen açıkların fiyatlar genel seviyesi üstünde direkt veya indirekt sonuçlarını ölçen Hondroyiannis ve Papapetrou (1997), bütçede meydana gelen açıkların fiyatlar genel seviyesi üstünde indirekt sonuçları olduğu gibi ve fiyatlar genel seviyesinde yaşanan yükselişin bütçede oluşacak açıkları yükselttiği şeklinde neticeye varmışlardır.

Cottarelli, Griffiths, Moghadam (1998), 'The Non Monetary Determinants of Inflation: A Panel Data Study' isimli araştırmasında 1993-1996 yılları arasındaki verileri kullanarak 47 üretim ekonomisine geçiş ülkesinin Bütçe dengesi, işsizlik oranı ve kamu menkul kıymetler piyasasının gelişim seviyesi değişkenlerini panel veri analizi ile incelemiştir. Elde edilen bulgularda Menkul kıymetler piyasasının gelişmediği – göreceli olarak gelişmiş ülkelere oranla az geliştiği durumda kamu maliyesinin yarattığı bütçe açığının enflasyon üzerinde yukarı yönlü baskı yarattığı sonucuna ulaşmıştır.

1995 yılı için gelişen 23 ülkenin zamanın belirli anında farklı birimlerde oluşmuş bilgilerle fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi ile bütçede oluşan açıklar arasındaki bağlantıyı araştıran Egeli (1999), kişilerin ellerindeki paranın fiyatlar genel seviyesindeki artıştan ötürü tıpkı devlete vergi verirmiş gibi azalması nedeni ile yüksek

seyreden fiyatlar genel seviyesinin bütçede oluşan açıklar üstünde etkisinin negatif, kamuya ait giderlerin bütçede oluşan açıklar üstünde oluşan etkisinin ise pozitif şekilde oluştuğunu tespit etmiştir. Oluşan yapısal sıkıntılar sebebiyle bütçede meydana gelen açıklar gelişen ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran devamlılık gösterdiğini ileri sürmüştür. Egeli (1999), Kamu gelirlerinde oluşan dengesizlik, fazla harcama sıkıntısı, gelir dağılımında oluşan sapmalar ve birikimlerin azlığı gibi faktörlerin gelişen ülkelerde zamanla süregelen bütçedeki açıklara sebebiyet verdiğini ve sözü edilen bütçe açıklarının finanse edilemeyen kısımları için hükümetlerin daha fazla iç ve dış borçlanmaya yönelik politikalar uyguladıklarını söylemiştir.

Darrat (2000), 'Are budget deficits inflationary? A reconsideration of the evidence' isimli çalışmasında 1954-1993 yılları arasında Yunanistan'ın makroekonomik verileri için uyguladığı hata düzeltme modelinde parasal genişlemenin yanı sıra uzun süre boyunca devam eden bütçe açıklarının bir zaman sonra kronikleştiği, bu durumda yıllar içerisinde fiyatlar genel seviyesinde yukarı yönlü kesin bir baskısı olduğu sonucunda ulaşmıştır.

Kim ve Willett (2000), 'Is the negative correlation between inflation and growth real? An analysis of the effects of the oil supply shocks' isimli, çalışmalarında 23 gelişmiş OECD ülkesi ve 27 gelişmekte olan ülkenin 1963-1992 dönemi yıllık verilerini kullanarak panel veri analizini gerçekleştirmiştir. Araştırmada 1973 yılında arz şoklarından meydana gelen küresel 'petrol krizini de göz önünde bulunduran Kim ve Willett (2000), elde ettikleri bulgularda enflasyon ortamının bulunduğu bir ekonomide, ılımlı olmayan enflasyon oranı, ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir.

Ukrayna'da 1995–2000 yılları için fiyatlar genel seviyesinde yaşanan sürekli artışın bütçedeki gelirlerin giderleri karşılayamadığı durumlara tesirini araştıran Piontkivsky, Bakun, Kryshko ve Sytnyk (2001), bu açıkların Gayri Safi Yurtiçi Hasılat içerisindeki oranında aylık %1'lik bir azalış olması durumunda fiyatlar genel seviyesini yılda %0.8 oranında düşüreceğini bütçe açıklarının dolaşımdaki parayı çoğaltarak karşılanmasının ise fiyatlar genel seviyesinde yükselişe sebep olduğunu iddia etmişlerdir.

Avrupa Birliğine üye 6 ülkenin (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda ve İngiltere) 1950–1996 yıllarına ait dataları kullanılarak bütçede oluşan açıklar ile fiyatlar genel seviyesi arasında uzun süreli bir bağ bulunup bulunmadığını Pesaran, Shin ve Smith (2001) eş bütünleşme kavramını test etmek amacıyla modelleyen Viera (2000), fiyatlar genel seviyesi ile bütçede meydana gelen açıklarla olan bağlantısını uzun süreli periyotta Fransa’da negatif, İtalya ve Belçika’da ise pozitif olduğunu belirlemiştir.

Catao ve Terrones (2003), 1960-2001 dönemleri verilerini kullanarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bütçe planlarının tutturulamamasından doğan parasal açıklar ve enflasyon ilişkisini karma veri yöntemi ile incelemiştir. İnceleme sonuçlarına göre yüksek enflasyonun olduğu gelişmekte olan ülkelerde parasal açıklar ve enflasyon arasında mutlak bir ilişki bulunurken, düşük enflasyona sahip gelişmiş ülkelerde böyle bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır.

Neyapti (2003), 54 sanayileşmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1970-1989 yıllarına ait verilerini kullanarak ortaya çıkartmış olduğu panel veri araştırmasında bağımsız olmayan merkez bankalarının neden olduğu enflasyonist ortam ve piyasa beklentilerinin kontrol edilemediği ülkelerde bütçe açıklarının enflasyona neden olabileceğinin sonucuna varmıştır.

Alavirad (2003), yaptığı incelemede İran ekonomisi için 1981-1997 çeyrek dönem verileri ile bütçe açığı, para genişliğindeki büyüklük ve enflasyon arasındaki bağlantıyı incelemiştir. İnceleme sonucunda, parasal açıklar para talebi ve dolayısıyla fiyatlar genel seviyesini yükseltme eğilimindedir.

Tanzanya’da 1967–2001 dönemlerine ait datalarla bütçede oluşan açıkların, yabancı paraların yerli paraya karşı oluşan değeri, GSMH ve sürekli yükselen fiyatlar genel düzeyi ile uzun süreli bağlantıyı Johansen eş bütünleşme testi araştıran Solomon ve Wet (2004), uzun süreli para arzında umulmayan ve devamlı değişimin uzun sürede gerçek Gayrisafi Yurt İçi Hasılat üzerinde etkisinin olmadığı hipotezi ile bütçede görülen açıkların sürekli yükselen fiyatlar genel seviyesi üstünde istatistiğe dayanan belirgin etkisi olduğu gibi yüksek seyreden fiyatlar genel seviyesi ile bütçe açıklarında yaşanan şok dalgalarına şiddetli reaksiyon gösterdiğini ortaya koyarak, devamlı

yükselen fiyatlar genel seviyesinin geçerli maliye politikalarına olan hassasiyetinin yakinen takip edilmesinin lüzumlu olduğunu belirlemişlerdir.

Narayan ve Prasad (2006), Fiji’de 1970-2004 yılları arasındaki dataları kullanarak yapmış oldukları çalışmada bütçe açığı, para stoğu ile tüfenin arasındaki uzun dönemi ölçmüşlerdir. Tespitler sonucunda bütçe açıkları ve para stoğu fiyatlar genel seviyesinin yükseltemektedir.

Lozano (2008), 1994 ile 2008 yılları arasındaki makroekonomik verileri kullanarak Kolombiya ekonomisi özelinde enflasyon, para arzı ve bütçe açığı arasındaki ilişkisini incelemiştir. İnceleme sonucunda, enflasyon ile para arzı ve para arzı ile parasal açıklar arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Habibullah (2011), 13 Asya ülkesi özelinde 1950-1999 yılları arasındaki dönemin makroekonomik verilerini kullanarak uzun vadede bütçe açığı, para arzı ve TÜFE değişkenleri arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Analizde uyguladığı hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik yöntemi sonucunda seçilmiş gelişmekte olan Asya ülkelerinde gerçekleşen bütçe açıklarının enflasyonist olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Milo (2012), ‘The impact of the budget deficit on the currency and inflation in the transition economies’ isimli çalışmasında, bütçe açığının para ve enflasyon üzerindeki ilişkisini Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya ülkeleri özelinde ekonometrik yöntemler kullanarak araştırmıştır. Yürüttüğü çalışma sonucunda geçiş ekonomilerinde, kamunun verdiği bütçe açıklarının parasal finansmanı ile parasal genişleme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buna ek olarak özellikle Arnavutluk ve Romanya’da para hacminin genişlemesi ve fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışın en temel sebebi kamu maliyesindeki açıklar olduğunu belirtmiştir.

Tharaka, K. D. (2012), ‘How does the budget deficit affect inflation in Sri Lanka’ isimli çalışmasında 1950 – 2010 yılları arasındaki bütçe açığı, enflasyon, ve bütçe açığının finansman kaynağı arasındaki ilişkiyi VAR modeli kurarak Sri Lanka özelinde araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda bütçe açığı ile enflasyon arasında karşılıklı anlamlı bir ilişkinin var olduğunu, enflasyon oranının temel belirleyicilerinin

ise bütçe açıkları, para arzındaki büyüme, faiz oranları ve ülkenin reel döviz kuru olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Khumalo (2013), Güney Afrika'da 1980-2002 döneminde 3 aylık data ları inceleyerek yaptıkları çalışmada devletin mali giderlerinin gelirlerden fazla olması ile yüksek seyreden fiyatlar genel seviyesi arasındaki bağlantıyı incelemiş olup, yaptığı tespitler neticesinde mali açıklar ve fiyatlar genel seviyesinde görülen sürekli artışlar arasında uzun süreli bağlantı bulunmuş ve mali açıkların fiyatlar genel seviyesinin yüksek seyretmesine etki yaptığını görmüştür.

Doğru ve Şentürk (2013), 19 Latin Amerika ve Karayip ülkesi için bütçe açığı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi 1980-2011 dönemleri arasında araştırmıştır. Veri seti testlerinden elde ettiği bulgularda bütçe açıklarının finansman yolunun monetizasyon yolu ile sağlandığı durumlarda genişleyen para hacminin fiyatlar genel seviyesi üzerinde yukarı yönlü bir etki ile sonuçlanacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu durumdan hareketle, kısa dönemde bütçe açığının enflasyonun nedeni olmasa bile uzun vadede aralarında güçlü bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymuştur.

Ellahi (2017), Pakistan'ı ele alan çalışmasında 1990 – 2013 yılları arasındaki Enflasyon, para arzı, kamu harcamaları, mal ve hizmet ithalatı ve GSYİH verilerini ARDL analizi yöntemi ile incelemiştir. Analizlerden elde edilen bulgularda, para arzının enflasyon üzerinde anlamlı ve negatif etkide bulunduğunu; kamu harcamaların ise fiyatlar genel seviyesi üzerinde güçlü ve pozitif etkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

Güneş (2020), 28 OECD ülkesinin 1995 – 2018 yılları arasındaki veriler üzerinde Tanzi ve Patkinin etkisi kapsamında bütçe açığının enflasyon üzerindeki etkisini LLC,IPS, Fisher ADF ve Fisher PP birim kök testleri ve panel veri analizi aracılığı ile araştırmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle, bir ülke üzerinde meydana gelen bütçe açığı veya enflasyonist olgunun bir başka ülkeyi de makroekonomik anlamda etkileyeceği saptanmıştır. Oluşturduğu VAR modelinde enflasyon ile bütçe açığı arasında bir ilişki tespit edilmemiş, Patkinin etkisinin geçerli olduğu ortaya konulmuştur.

Mukhtar, T., & Zakaria, M. (2010), Pakistan’da Bütçe açığının enflasyon üzerindeki etkisini Johansen eş bütünleşme analizini kullanarak araştırmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, kısa dönemde yüksek bütçe açıklarının enflasyonist etkisi olduğunu ve para politikasının tek başına enflasyon problemini çözemeyeceğini, uzun dönemde enflasyonun bütçe açığıyla değil, sadece para arzıyla ilgili olduğunu ve para arzının bütçe açığı ile nedensel bir bağlantısının olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. Veri Seti ve Analiz

Bu çalışmada, Bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki makroekonomik ilişkiyi açıklamak amacıyla 1980 – 2019 dönemi yıllık verileri kullanılmıştır. Kullanılan veri seti, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası EVDS sistemi ve Dünya Bankası'ndan temin edilmiştir. Bu süreçte çalışmanın şeffaflığını sağlamak amacı ile makroekonomik veriler üzerine uygulanan ekonometrik analizlerdeki bütün aşamalar detaylarıyla tanıtılmıştır.

Araştırma kapsamında bütçe açığı, GSYİH, reel efektif döviz kuru, kredi hacmi ve faiz oranının enflasyon üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. Analize konu olan veriler araştırmanın şeffaflığını ortaya koymak açısından yıllık bazda aşağıda belirtilmiştir;

Tablo 4 - Enflasyon, Bütçe Dengesi, REDK, GSYİH, Kredi Hacmi, Faiz Verileri

Tarih	Enflasyon	Bütçe Dengesi	Reel Efektif Döviz Kuru	GSYİH	Kredi Hacmi	Faiz
1980	93,00	-159.056,60	109,86	68.789.289.565,74	2570	26
1981	44,06	-100.862,70	113,65	71.040.020.140,44	1225,2	31,5
1982	28,23	-148.397,90	103,24	64.546.332.580,76	2451,8	31,5
1983	37,06	-277.951,00	99,23	61.678.280.115,50	3038,5	48,5
1984	49,68	-480.502,00	94,38	59.989.909.457,84	40851,3	52
1985	44,19	-518.730,00	94,93	67.234.948.264,60	16846,5	52
1986	30,67	-1.214.370,20	78,48	75.728.009.962,79	119.222,60	48
1987	55,05	-2.381.695,70	72,66	87.172.789.528,33	192.819,50	45
1988	75,21	-3.725.749,50	70,02	90.852.814.004,99	292.061,20	54
1989	64,28	-7.540.583,50	76,75	107.143.348.667,09	419.151,60	54
1990	60,41	-11.752.468,00	85,96	150.676.291.094,21	655.682,00	45
1991	71,14	-32.862.982,00	87,45	150.027.833.333,33	1.112.248,70	48
1992	65,97	-47.064.786,50	84,00	158.459.130.434,78	2.149.926,00	48
1993	71,08	-133.256.287,00	89,99	180.169.736.363,64	4.051.616,00	48
1994	125,49	-147.926.203,00	65,99	130.690.172.297,30	6.993.065,10	55
1995	76,05	-317.085.121,00	71,37	169.485.941.048,04	12.526.241,60	50
1996	79,76	-	77,96	181.475.555.282,56	27.642.343,60	50
1997	99,09	-	85,74	189.834.649.111,26	65.348.478,70	67

1998	69,73	-	94,86	275.967.393.939,39	120.479.556,50	67
1999	68,79	-10.293.192,84	101,62	256.385.525.071,63	170.089.342,30	60
2000	39,03	-12.190.543,90	115,56	274.302.959.053,10	278.399.415,80	60
2001	68,53	-28.313.658,58	89,63	201.751.148.417,10	402.188.350,90	60
2002	29,75	-37.758.403,11	96,19	240.253.216.295,12	410.090.776,00	55
2003	18,36	-35.939.670,69	101,23	314.592.428.076,49	523.625.988,70	43
2004	9,32	-22.753.693,96	102,26	408.876.042.651,70	838.242.628,70	38
2005	7,72	-397.485,84	119,44	506.308.311.476,63	1.251.973.082,00	23
2006	9,65	10.179.109,94	109,83	557.057.829.051,45	1.957.685.194,00	27
2007	8,39	-1.677.885,66	127,71	681.337.335.021,87	2.533.782.004,00	25
2008	10,06	-15.661.892,79	111,12	770.462.156.204,38	3.358.680.017,00	25
2009	6,53	-52.026.134,35	113,62	649.272.568.774,19	3.656.118.248,00	15
2010	6,40	-32.990.625,90	120,17	776.992.599.946,77	4.799.550.927,00	14
2011	10,45	4.600.884,61	103,31	838.762.755.164,18	6.767.784.705,00	17
2012	6,16	-14.617.916,13	110,95	880.556.375.779,51	8.252.943.868,00	13,5
2013	7,40	-11.671.544,37	100,89	957.783.020.853,03	10.551.987.088,00	10,25
2014	8,17	-10.640.140,67	105,69	938.952.628.604,07	13.105.922.946,00	9
2015	8,81	-2.358.978,33	99,00	864.316.670.330,88	16.145.471.801,00	9
2016	8,53	-36.164.051,28	93,49	869.692.960.365,55	18.224.050.032,00	8,75
2017	11,92	-57.322.921,75	86,26	858.996.263.095,86	22.199.017.420,00	8,75
2018	20,30	-88.622.581,58	76,36	778.471.901.665,15	26.817.740.139,00	18,5
2019	11,84	-131.350.059,91	76,18	761.004.425.605,41	28.501.232.476,00	12,75

Bu bölümde ilk olarak, araştırma kapsamında ele alınan ekonometrik modellerin (fonksiyonların) tanıtımı yapılmaktadır. $f(\cdot)$ fonksiyonunun şekli ekonometrik analizlere başlamadan evvel belirlenmelidir (Wooldridge, 2013:4). Bu araştırmada incelenen modelin kapalı ve açık formları sıralı olarak:

$$LNEnflasyon = f(\text{Bütçe Açığı}, \text{GSYİH}, \text{Reel Döviz Kuru}, \text{Kredi Hacmi}, \text{Faiz Oranı}) \quad (1)$$

$$LNEnflasyon_t = \beta_0 + \beta_1 \text{Bütçe Açığı}_t + \beta_2 \text{GSYİH}_t + \beta_3 \text{Reel Döviz Kuru}_t + \beta_4 \text{Kredi Hacmi}_t + \beta_5 \text{Faiz Oranı}_t + \varepsilon_t \quad (2)$$

Şeklindedir.

Tablo 5 - Makroekonomik Değişkenlerin Tanıtımı

Değişkenler	Kısaltma	Birim
Enflasyon	-	Oran
Bütçe Açığı	-	Milyon Dolar
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	GSYİH	Milyon Dolar
Reel Efektif Döviz Kuru	REDK	Oran
Kredi Hacmi	-	Milyon TL
Faiz Oranı	-	Oran

Tablo 5’te araştırmada incelenen makroekonomik değişkenlere ilişkin kısaltma, birim ve veri tabanı bilgileri sergilenmektedir.

Tablo 6 - Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	St. Sapma	En Büyük Değer	En Küçük Değer	JB İstatistiği
Enflasyon	40.4065	32.06747	125.49	6.16	3.045067
Bütçe Açığı	-2.16E+08	7.10E+08	10179110	-3.83E+09	574.3156*
GSYİH	3.93E+11	3.21E+11	9.58E+11	6.00E+10	5.095042**
REDK	95.42575	15.54304	127.71	65.99	1.182127
Kredi Hacmi	4.27E+09	7.75E+09	2.85E+10	1225.2	37.23388*
Faiz Oranı	36.825	18.75741	67	8.75	3.378425

Not: Tanımlayıcı istatistikler ham veriler üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 6’da 1980-2019 yılları arasında incelenen makroekonomik değişkenlere ilişkin özet istatistikler paylaşılmaktadır. İlgili değişkenlerin genel görünümünden bahsedilirse: Türkiye’de 1990-2018 yılları arasında enflasyonun ortalama olarak 40.41 bandında seyrettiği; bütçe dengesi (açığı) değişkeninin hem ortalaması hem de en küçük değerinin negatif olduğu (aynı zamanda logaritması alınamayacağı anlamına gelmektedir); GSYİH’nin ortalama olarak 393.000.000.000\$ etrafında değer aldığı; REDK’nin ortalamasının 95.43 civarında gerçekleştiği; kredi hacminin ortalama olarak 4.270.000.000\$ civarı ölçüldüğü ve faiz oranının ise yine ortalama olarak 36.83 puan olarak kaydedildiği görülmektedir.

Zaman serileri ile çalışılırken ekonometrik analizin ilk aşaması değişkenler ile başlamaktadır. Çünkü EKK'nin en önemli varsayımlarından bir tanesi zaman serisinin durağanlığıyla alakalıdır. EKK varsayım/varsayımlarının sağlanmadığı durumlarda ise klasik F ve t testleri geçersiz olmakta böylelikle sağlıklı sonuçlara ulaşmak imkânsız hale gelmektedir. Literatürde sahte regresyon olarak adlandırılan bu sorunla karşılaşılması için ekonometrik analizin ilk aşamasında, incelenen altı değişkenin (enflasyon, bütçe dengesi, GSYİH, faiz oranı, reel efektif döviz kuru, kredi hacmi) birim kök ve durağanlık analizleri yer almaktadır. Birim kök ve durağanlık analizi için ise teorik temelleri birbirinden farklı iki birim kök testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar bir arada değerlendirilmiştir.

4.1.1. ADF Birim Kök Testi

Tablo 7 - ADF Birim Kök Testi (Düzye Değerler)

Değişkenler	Sabit Terimli (τ ist.)	Sabit Terimli ve Trendli (τ ist.)
Enflasyon	-1.4244 (0.5605)	-1.8191 (0.6762)
Bütçe Dengesi	-3.4442 (0.0152)**	-3.4068 (0.0651)***
GSYİH	-0.8587 (0.7906)	-1.7006 (0.7044)
Faiz Oranı	-0.6352 (0.8509)	-2.4796 (0.3359)
Reel Efektif Döviz Kuru	-2.0045 (0.2838)	-2.0258 (0.5694)
Kredi Hacmi	-4.1763 (0.0022)*	-0.4156 (0.9833)

*Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.*

Tablo 7, makroekonomik değişkenlerin düzeyde ADF birim kök testi sonuçlarını göstermektedir. Bütçe dengesi değişkenini dışında, ilgili değişkenin birim kök içerdiğini ifade eden temel hipotezin reddedilemediği görülmektedir. Bu durumda ADF birim kök testine göre yalnızca bütçe dengesi değişkeni durağan; enflasyon, GSYİH, reel efektif döviz kuru ve faiz oranı değişkenleri ise durağan değildir. Bu aşamada yalnızca değişkenlerin düzeyde durağan olmadığı anlaşılmış ve durağanlık derecelerinin belirlenebilmesi için analize birinci fark işlemi uygulanarak devam edilmiştir.

Tablo 8 - ADF Birim Kök Testi (Birinci Farklar)

Değişkenler	Sabit Terimli (τ ist.)	Sabit Terimli ve Trendli (τ ist.)
Δ Enflasyon	-7.0119*	-6.8595*
Δ GSYİH	-6.1930*	-6.1601*
Δ Faiz Oranı	-6.5192*	-6.6729*
Δ Reel Efektif Döviz Kuru	-7.4163*	-1.8135
Δ Kredi Hacmi Hacmi	-9.7572*	-12.4561*

Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 8’de incelenen değişkenlerin birinci fark işlemine tabi tutulduktan sonra uygulanan ADF birim kök testi sonuçları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde tüm değişkenler için farklı önem seviyelerinde, birim kök varlığını ifade eden temel hipotezin reddedildiği görülmektedir. Bu bağlamda ADF birim kök testine göre, değişkenlerin tamamı I(1) süreci izlemektedir. Diğer bir deyişle değişkenlerin bütünleşme derecelerinin “1” olduğu görülmektedir.

4.1.2. Phillips-Perron Birim Kök Testi

Tablo 9 - Phillips-Perron Birim Kök Testi (Düzey Değerler)

Değişkenler	Sabit Terimli (τ ist.)	Sabit Terimli ve Trendli (τ ist.)
Enflasyon	-1.3748 (0.5846)	-1.8016 (0.6847)
Bütçe Dengesi	-3.4343 (0.0156)**	-3.3920 (0.0671)***
GSYİH	-0.8569 (0.7912)	-2.1123 (0.5231)
Faiz Oranı	-0.5744 (0.8648)	-2.4667 (0.3419)
Reel Efektif Döviz Kuru	-2.0324 (0.2723)	-2.0576 (0.5524)
Kredi Hacmi	-4.2567 (0.0018)*	-0.2202 (0.9903)

Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 9’da araştırma kapsamında incelenen makroekonomik değişkenlerin düzeyde PP birim kök testi sonuçları paylaşılmaktadır. Sonuçlar dikkatle incelendiğinde PP birim kök testine göre, yalnızca bütçe dengesi değişkeni için temel hipotezin reddedildiği görülmektedir. Diğer beş değişken için ise tüm önem seviyelerinde temel hipotez reddedilememekte olduğuna, başka bir deyişle söz konusu bu değişkenlerin I(0) süreci izlemediğine dair bir sonuç elde edilmektedir. Fakat bu aşamada yine enflasyon, GSYİH, faiz oranı, REDK ve kredi hacmi değişkenlerinin yalnızca durağan halde olmadığına dair bilgi edinilmiştir. Ancak analizlerin devam edebilmesi için durağanlık derecelerinin belirlenebilmesi gerekmektedir. Bu sebeple

değişkenlere birinci fark alma işlemi uygulanması ve bir de bu formda PP birim kök testiyle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 10 - Phillips-Perron Birim Kök Testi (Birinci Farklar)

Değişkenler	Sabit Terimli (τ ist.)	Sabit Terimli ve Trendli (τ ist.)
Δ Enflasyon	-7.0965 (0.0000)*	-6.9344 (0.0000)*
Δ GSYİH	-6.1930 (0.0000)*	-6.1601 (0.0000)*
Δ Faiz Oranı	-6.5192 (0.0000)*	-6.6918 (0.0000)*
Δ Reel Efektif	-7.3913 (0.0000)*	-7.2895 (0.0000)*
Döviz Kuru		
Δ Kredi Hacmi	-8.8179 (0.0000)*	-13.0666 (0.0000)*

Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 10'da, araştırmada incelenen değişkenlerin birinci farklarına uygulanan Phillips-Perron birim kök testi sonuçları gösterilmektedir. Elde edilen sonuçların ADF testinden edinilen sonuçlarla tutarlılık içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durumda ilgili değişkenlerin birinci farklarda durağanlaştığı anlaşılmaktadır.

Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yalnızca bütçe açığı değişkeninin düzeyde durağan yani I(0) süreci izlediği; enflasyon, GSYİH, faiz oranı, REDK ve kredi hacmi değişkenlerinin ise “fark durağan”, diğer bir deyişle I(1) sürecinde olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit hem ekonometrik hem de iktisadi açıdan oldukça önemlidir. İncelenen değişkenler arasında yalnızca bütçe dengesi serisinin durağan olduğu sonucu (bkz. Tablo 8 ve Tablo 10) elde edilmiştir. Ancak söz konusu serinin çoğu bileşeninin negatif değer aldığı da görülmektedir (bkz. Tablo 6-tanımlayıcı istatistikler). Bu durumda, ilgili serinin durağan olmaması aslında Türkiye’de incelenen dönem aralığında bütçe açığının kronik bir sorun haline geldiğini göstermektedir.

Ekonometrik açıdan ise bu tespit sahte regresyon sorunuyla karşılaşmama ya da eş bütünleşme testi seçiminde, daha genel bir ifadeyle teorik olarak oldukça yol göstericidir. Literatür farklı bütünleşme dereceleri için farklı eş bütünleşme testleri önermektedir: Engle ve Granger (1987) eş bütünleşme yaklaşımında değişken

sayısının iki olması (değişken sayısı artabilir ancak farklı kritik değerlere ihtiyaç duyulmaktadır) ve söz konusu değişkenlerin $I(1)$ süreci izlemesi şartı bulunmakta; Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) ve Johansen (1996) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla şekillenen Johansen eş bütünleşme testinde ise yine değişkenlerin tamamının $I(1)$ süreci izleme varsayımına dayanmaktadır. Ancak Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilen sınır testi yaklaşımında ise hem değişken sayısına esneklik getirilmiş hem de değişkenlerin farklı dereceden durağanlıklarına izin verilmiştir. (Çiğdem vd. 2020:86; Mert ve Çağlar: 2019:261).

Analize konu makroekonomik değişkenlerin bütünleşme dereceleri (*hem $I(0)$ hem $I(1)$ değişkenler bulunmaktadır*) göz önünde alındığında bu araştırmada sınır testi (*bounds testing*) yaklaşımıyla analize devam etmenin uygun olduğu görülmektedir.

Araştırmanın modeli (denklem 1 ve denklem 2) için uygun gecikme uzunlukları “(2,4,4,4,1,4)”¹ olarak belirlenmiş ve model tahmin sonuçları aşağıdaki Tablo 12’de sergilenmiştir.

4.1.3. ARDL Modelinin Tahmini

Tablo 11 - ARDL Modelinin Tahmini

Bağımlı Değişken	Enflasyon				
Bağımsız Değişkenler	REDK, Kredi Hacmi, GSYİH, Bütçe Açığı, Faiz Oranı				
Seçilen Model	ARDL(2,4,4,4,1,4)				
Deterministik Bileşenler	Sabit Terim				
Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t İstatistiği	Olasılık	
Enflasyon _{t-1}	-0.46111	0.15368	2	-3.00038	0.0121
Enflasyon _{t-2}	0.41722	0.11496	5	3.629087	0.0040
REDK	-0.01091	0.00652	4	-1.67271	0.1226
REDK _{t-1}	-0.02128	0.00690	6	-3.08056	0.0105
REDK _{t-2}	0.010706	0.00523	2	2.046107	0.0654

¹Uygun gecikme uzunlukları kullanılan paket program tarafından minimum AIC değerlerine göre otomatik olarak belirlenmiştir.

REDK _{t-3}		0.00242		
	-0.00702	5	-2.89431	0.0146
REDK _{t-4}		0.00429		
	-0.01932	2	-4.50006	0.0009
Kredi Hacmi	1.28E-	6.68E-		
	11	11	0.191075	0.8519
Kredi Hacmi _{t-1}	-5.18E-	8.97E-		
	11	11	-0.5768	0.5757
Kredi Hacmi _{t-2}	-1.78E-	7.44E-		
	10	11	-2.39225	0.0357
Kredi Hacmi _{t-3}	7.42E-	1.57E-		
	12	10	0.047186	0.9632
Kredi Hacmi _{t-4}	2.17E-	1.44E-		
	10	10	1.508895	0.1595
GSYİH	-1.63E-	6.17E-		
	12	13	-2.63487	0.0232
GSYİH _{t-1}	2.23E-	9.70E-		
	12	13	2.298053	0.0422
GSYİH _{t-2}	-1.84E-	8.50E-		
	12	13	-2.17092	0.0527
GSYİH _{t-3}	3.53E-	9.38E-		
	12	13	3.767503	0.0031
GSYİH _{t-4}	-1.51E-	6.95E-		
	12	13	-2.16973	0.0528
Bütçe Açığı	1.55E-	4.51E-		
	10	11	3.432215	0.0056
Bütçe Açığı _{t-1}	1.00E-	3.52E-		
	10	11	2.848005	0.0159
Faiz Oranı		0.00947		
	0.066523	6	7.020327	0.0000
Faiz Oranı _{t-1}		0.00945		
	-0.01784	8	-1.88587	0.0860
Faiz Oranı _{t-2}		0.00798		
	-0.0049	2	-0.61319	0.5522
Faiz Oranı _{t-3}		0.00976		
	-0.01877	1	-1.92277	0.0808
Faiz Oranı _{t-4}		0.00616		
	-0.00529	8	-0.85786	0.4093
Sabit Terim		0.80734		
	7.316529	6	9.062443	0.0000

Model Bilgileri

Düzeltilmiş R^2 :

0.985

F İstatistiği: 99,89

F

Olasılık:0.0000

00*

Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 11’de ARDL(2,4,4,4,1,4) modelinin tahmin sonuçları gösterilmektedir. Seçilen ARDL modelinin gecikme uzunlukları $p=2$ (bağımlı değişkenin gecikme sayısı), $q_1=4$; $q_2=4$; $q_3=4$; $q_4=1$; $q_5=4$ (bağımsız değişkenlerin gecikme sayısı) şeklindedir. Ayrıca model tahmini esnasında trend ve sabit terim içeren ve denklem (9)’da tanımlanan 3. model (*sabit terim*) seçilmiştir. Bu aşamada tahminlenen ARDL modeli aslında bir temel model niteliği taşımaktadır ve eş bütünleşme analizi bu model üzerinden gerçekleştirilmektedir. Eş bütünleşme ilişkisinin sınanacağı modelin uygunluğu için ise birtakım tanı testlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Tahminlenen ARDL modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 12 - Temel ARDL Modelinin Tanı Testleri

Tanı Testleri	İstatistik	Olasılık
Serisel Korelasyon Testi (Breusch-Godfrey) / Ki-Kare İstatistiği	14.0087	0.0009 *
Değişen Varyans Testi (Breusch-Pagan-Godfrey) /Ki-Kare İstatistiği	15.8500	0.8934
Değişen Varyans Testi (ARCH) / Ki-Kare İstatistiği	0.08775	0.7671
Normallik Testi (Jarque-Bera) / JB İstatistiği	3.7336	0.1546
Model Spesifikasyonu Ramsey Reset Testi / F İstatistiği	0.6672	0.6129

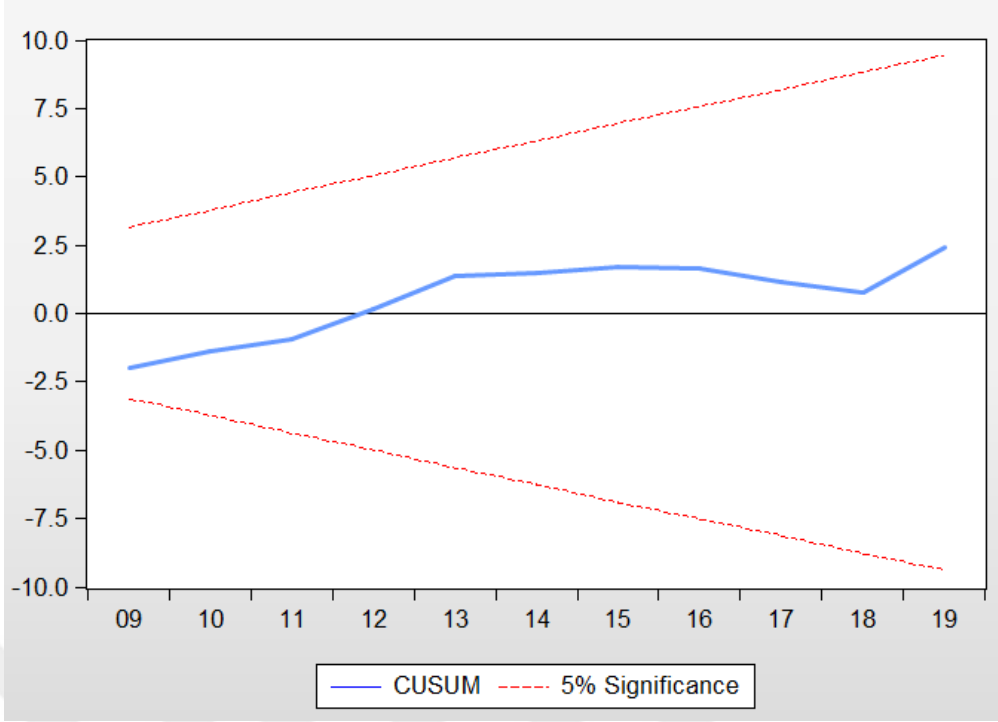
Tablo 12’de bir önceki aşamada tahminlenmiş olan (Tablo 12) ARDL(2,4,4,4,1,4) modelinin üzerinden gerçekleştirilen tanı testlerinin sonuçları gösterilmektedir.

Tanı testleri sırasıyla:

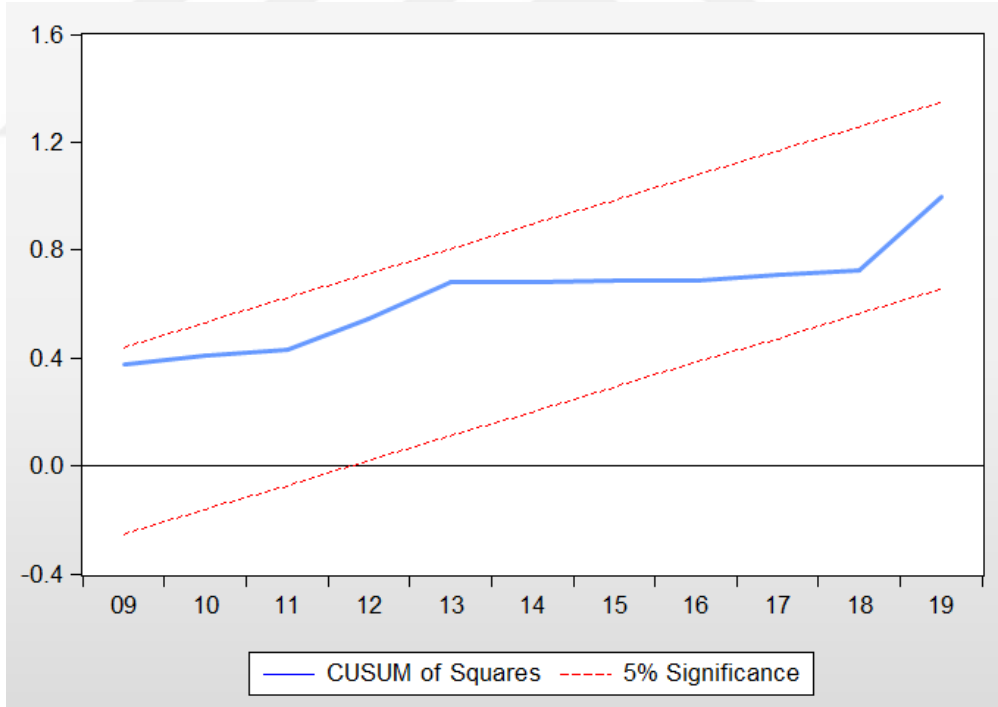
Serisel korelasyon (oto korelasyon) tespitine yönelik olarak uygulanan Breusch-Godfrey testinin sonuçlarına göre, %5 önem seviyesinde, modelde serisel korelasyon olmadığını belirten temel hipotezin reddedildiği ($0.0009 < 0.05$) diğer bir deyişle modelde söz konusu sorunun bulunduğunu (bu sorunun çözümüne yönelik olarak HAC ağırlıklı varyans-kovaryans matrisi kullanılmıştır),

Değişen/farklı varyans (heteroskedasite) varlığını sınamaya yönelik olarak uygulanan Breusch-Pagan-Godfrey testinin sonuçlarına göre, %5 önem seviyesinde, modelde heteroskedasite olmadığını ifade eden temel hipotezin reddedilemediği ($0.8934 > 0.05$) böylelikle de aslında model varsayımlardan bir sapma olan heteroskedasite sorununun olmadığını,

- Modelin hata terimlerinde ARCH etkisini sınamaya yönelik olarak gerçekleştirilen ARCH-LM testinden elde edilen sonuçlara göre, %5 önem seviyesinde, ilgili modelde ARCH etkisinin olmadığını iddia eden temel hipotezin reddedilemediği ($0.7671 > 0.05$) ve dolayısıyla bu etkinin modelde bir sorun teşkil etmediğini,
- Modelin kalıntılarının normallik varsayımını sınamaya yönelik olarak uygulanan Jarque-Bera testinin sonuçlarına göre, %5 önem seviyesinde, kalıntıların normal dağıldığını ifade eden temel hipotezin reddedilemediği ($0.1546 > 0.05$) böylece modelin kalıntılarının normal dağıldığını,
- Model spesifikasyonunu (modelin matematiksel formu) test etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen Ramsey-Reset testinin sonuçlarına göre, %5 önem seviyesinde, modelde spesifikasyon hatası olmadığını ifade eden temel hipotezin reddedilemediği ($0.6129 > 0.05$) böylelikle modelde spesifikasyon hatası olmadığını göstermektedir.
- Modelde tahminlenen parametrelerin istikrarlı olup olmadığını test etmek için ise CUSUM ve CUSUMQ grafikleri çizdirilmektedir. Bu grafiklerdeki düz çizgiler parametre tahminlerini (mavi), kesikli çizgiler (kırmızı) ise %95 güven sınırını ifade etmektedir. ARDL(2,4,4,4,1,4) modeli için söz konusu grafikler şunlardır;

Grafik 12 - CUSUM Grafik

Grafik 13 - CUSUMQ Grafik

Her iki grafikte de doğrular güven sınırları içerisinde yer aldığı için parametre tahminlerinin istikrar koşullarını sağladığı anlaşılmaktadır. Parametre istikrar koşulu ise *incelenen dönem aralığında modelde herhangi bir yapısal değişiklik olmadığı* anlamına gelmektedir. Bu hususta tahminlenen ARDL(2,4,4,4,1,4) modeli hem tanı

testlerinden geçen hem de parametre istikrarlarının sağlandığı, üzerinde uzun dönem (*eş bütünleşme modeli*) ve kısa dönem (*hata düzeltme modeli*) analizlerinin gerçekleştirilebileceği uygun bir modeldir.

4.1.4. Koşullu Hata Düzeltme Modeli / Conditional Error Correction

Regression (CEC)

Tablo 13 - Koşullu Hata Düzeltme Modeli / Conditional Error Correction Regression (CEC)

Bağımlı Değişken	Δ Enflasyon				
Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t İstatistiği	Olasılık	
Sabit Terim	7.316529	1.325605	5.519389	0.0002	
Enflasyon_{t-1}	-1.04389	0.232233	-4.49499	0.0009	
REDK _{t-1}	-0.04782	0.009585	-4.989	0.0004	
Kredi Hacmi _{t-1}	6.97E-12	3.95E-11	0.176178	0.8634	
GSYİH _{t-1}	7.83E-13	5.72E-13	1.369615	0.1981	
Bütçe Açığı _{t-1}	2.55E-10	7.79E-11	3.275832	0.0074	
Faiz Oranı _{t-1}	0.019731	0.009409	2.097009	0.0599	
Δ Enflasyon _{t-1}	-0.41722	0.146882	-2.84051	0.0161	
Δ REDK	-0.01091	0.003596	-3.03474	0.0114	
Δ REDK _{t-1}	0.015629	0.006607	2.365352	0.0375	
Δ REDK _{t-2}	0.026335	0.005395	4.881558	0.0005	
Δ REDK _{t-3}	0.019316	0.004403	4.387153	0.0011	
Δ Kredi Hacmi _{t-1}	1.28E-11	8.40E-11	0.152041	0.8819	
Δ Kredi Hacmi _{t-1}	-4.60E-11	1.30E-10	-0.35376	0.7302	
Δ Kredi Hacmi _{t-2}	-2.24E-10	1.30E-10	-1.72393	0.1127	
Δ Kredi Hacmi _{t-3}	-2.17E-10	1.59E-10	-1.36609	0.1992	
Δ GSYİH	-1.63E-12	6.38E-13	-2.5515	0.0269	
Δ GSYİH _{t-1}	-1.81E-13	8.11E-13	-0.22272	0.8278	
Δ GSYİH _{t-2}	-2.03E-12	7.87E-13	-2.57201	0.0260	
Δ GSYİH _{t-3}	1.51E-13	7.79E-13	1.936788	0.0789	

	12			
Δ Bütçe	1.55E-			
Açığı	10	4.85E-11	3.197526	0.0085
Δ Faiz Oranı	0.066523	0.008681	7.663093	0.0000
Δ Faiz				
Oranı _{t-1}	0.028955	0.006203	4.668006	0.0007
Δ Faiz				
Oranı _{t-2}	0.024061	0.006448	3.731265	0.0033
Δ Faiz				
Oranı _{t-3}	0.005292	0.004715	1.12238	0.2856

Not: Bu aşamada elde edilen t istatistiği ve prob. değerleri geçerli değildir, bu nedenle anlamlılığını gösteren yıldız işareti konulmamıştır.

Tablo 13’de ARDL(2,4,4,4,1,4) modeli temelinde tahminlenen koşullu hata düzeltme modelinin (CEC) sonuçları gösterilmektedir. Bu aşamadan sonra F ve t sınır testleri aracılığıyla eş bütünleşme ilişkisinin varlığı ve var olan ilişkinin geçerliliği araştırılacaktır. Bu aşamada hem F hem de t testlerine ihtiyaç duyulmasının sebebi ise F testinin tüm katsayıları topluca test etmesi ve anlamlı olmayan katsayıyı yakalayamamasıdır. Bu nedenle ikinci aşamada t testine başvurularak katsayılar tek tek incelenmektedir.

4.1.5. F ve t Sınır Testleri

Tablo 14 - F ve t Sınır Testleri

F Sınır Testi			
H ₀ : Katsayıların tamamı istatistiksel olarak anlamlı değildir (Eşbütünleşme yoktur)			
F İstatistiği: 9.5214			
k=5 ; n=40			
Örnek Büyüklüğüne Göre Kritik Değerler (F)			
n=1000	α	I(0)	I(1)
	%10	2.26	3.35
	%5	2.62	3.79
	%1	3.41	4.68
n=35	α	I(0)	I(1)
	%10	2.483	3.708
	%5	2.962	4.338
	%1	4.045	5.898
t Sınır Testi			
t İstatistiği: -4.4949			
H ₀ : Uzun dönem katsayısı istatistiksel			

olarak anlamlı değildir (Eşbütünleşme geçerli değildir)

α	Kritik Değerler (t)	
	I(0)	I(1)
%10	-2.57	-3.86
%5	-2.86	-4.19
%1	-3.43	-4.79

Tablo 14’te hesaplanan F ve t istatistikleri ve bu testlere ilişkin farklı örneklem büyüklüklerine göre de kritik değer yer almaktadır. Bu aşamada eşbütünleşme ilişkisinin test edildiği F sınır testi için, hesaplanan F istatistiği değeri “9.5214’tür” ve bu değer hem Pesaran vd. (2001) tarafından büyük örneklem için türetilen kritik değerlere göre hem de Narayan (2005) tarafından küçük örneklem için türetilen kritik değerlere göre büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda F sınır testine göre eşbütünleşme olmadığını ifade eden temel hipotez reddedilmektedir.

Daha açık bir ifadeyle, uzun dönemde ilgili makroekonomik değişkenler arasında senkronize bir ilişki mevcuttur. Ancak model seçiminde sabit terimli (3 numaralı model) seçildiği için bu Eşbütünleşme ilişkisinin geçerliliğinin (valid) de test edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle t testine ihtiyaç duyulmuştur. Hesaplanan t istatistiği değeri “-4.4949’dur” ve bu değer I(1) ile temsil edilen üst sınır değerlerden büyüktür (0.05 ve 0.10 önem düzeyi için). Dolayısıyla eşbütünleşme ilişkisinin geçerli olmadığı hipotezi hesaplanan istatistik değerinin kritik değerlerden büyük olması nedeniyle reddedilmektedir.

Bu aşamaya kadar elde edilen sonuçlara göre, uzun dönemde enflasyon, REDK, kredi hacmi, GSYİH, bütçe açığı ve faiz oranı birlikte hareket etmektedir: söz konusu değişkenler uzun dönemde eş bütünleşiktir.

4.1.6. Eşbütünleşme Modeli / Uzun Dönem Katsayı Tahmini

Tablo 15 - Eşbütünleşme Modeli / Uzun Dönem Katsayı Tahmini

Bağımlı Değişken Enflasyon					
Eşbütünleşme Modeli	Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t İstatistiği	Olasılık
	REDK	-0.068900	0.008830000	-14.2652	0.0000*
	Kredi				
	Hacmi	0.031300	0.000000427	2.498723	0.0655**
	GSYİH				0.0829
		0.000178	0.000000037	1.495613	***
	Bütçe Açığı	0.813000	0.000000277	5.672341	0.0397 *
	Faiz Oranı	0.005131	0.004148000	3.557143	0.0016 *

Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 15’de aralarında eşbütünleşme ilişkisi olduğu tespit edilen makroekonomik değişkenlere ilişkin uzun dönem katsayı tahminleri yer almaktadır. F testiyle “geçerli” olduğu tespit edilen eşbütünleşme ilişkisinin bu aşamada model üzerinden makroekonomik değişkenlerin etkilerine dair bir yorum yapılabilmektedir. Bu bağlamda, REDK, kredi hacmi, GSYİH, bütçe açığı ve faiz oranı değişkenleri bağımlı değişken enflasyonu istatistiki olarak açıklamaktadır: REDK’deki 1 puanlık bir artış enflasyonu yaklaşık olarak %0.06 azaltmakta; buna karşılık kredi hacmindeki 1 puanlık bir artış enflasyonu %0.03130 arttırmakta, bütçe açığındaki 1 birimlik bir artış ise enflasyonu yaklaşık olarak %0.8 ve faiz oranındaki bir puanlık bir artış ise enflasyonu yaklaşık olarak %005131 oranında arttırmaktadır. Bu bağlamda, kredi hacmi, GSYİH, bütçe açığı ve faiz oranı enflasyonu arttıran etkiye sahipken REDK ise enflasyonu azaltıcı yönde etki etmektedir.

4.1.7. Hata Düzeltme Modeli / Kısa Dönem Modeli Tahmini

Tablo 16 - Hata Düzeltme Modeli / Kısa Dönem Modeli Tahmini

Bağımlı Değişken Enflasyon					
Hata Düzeltme Modeli	Değişkenler	Katsayı	St. Hata	t İstatistiği	Olasılık
	Sabit Terim	7.316529	0.807399	9.061852	0.0000
	Δ Enflasyon _{t-1}	-0.41722	0.098438	-4.23838	0.0014
	Δ REDK	-0.01091	0.002347	-4.65001	0.0007
	Δ REDK _{t-1}	0.015629	0.004226	3.698052	0.0035

ΔREDK_{t-2}	0.026335	0.003981	6.614366	0.0000
ΔREDK_{t-3}	0.019316	0.003097	6.237725	0.0001
ΔKredi	1.28E-			
Hacmi	11	5.35E-11	0.238616	0.8158
ΔKredi	-4.60E-			
Hacmi _{t-1}	11	5.40E-11	-0.85131	0.4127
ΔKredi	-2.24E-			
Hacmi _{t-2}	10	6.32E-11	-3.54543	0.0046
ΔKredi	-2.17E-			
Hacmi _{t-3}	10	1.10E-10	-1.9661	0.0750
	-1.63E-			
$\Delta\text{GSYİH}$	12	4.56E-13	-3.56651	0.0044
	-1.81E-			
$\Delta\text{GSYİH}_{t-1}$	13	4.80E-13	-0.37613	0.7140
$\Delta\text{GSYİH}_{t-2}$	-2.03E-			
	12	4.77E-13	-4.24311	0.0014
	1.51E-			
$\Delta\text{GSYİH}_{t-3}$	12	4.44E-13	3.394145	0.0060
$\Delta\text{Bütçe}$	1.55E-			
Açığı	10	3.04E-11	5.098444	0.0003
$\Delta\text{Faiz Oranı}$	0.066523	0.005235	12.7082	0.0000
ΔFaiz				
Oranı _{t-1}	0.028955	0.004107	7.050087	0.0000
ΔFaiz				
Oranı _{t-2}	0.024061	0.004597	5.233736	0.0003
ΔFaiz				
Oranı _{t-3}	0.005292	0.003589	1.474296	0.1684
CointEq_{t-1}	-1.04389	0.114515	-9.11568	0.0000

Not: Bu aşamada elde edilen t istatistiği ve prob. değerleri geçerli değildir, bu nedenle anlamlılığını gösteren yıldız işareti konulmamıştır.

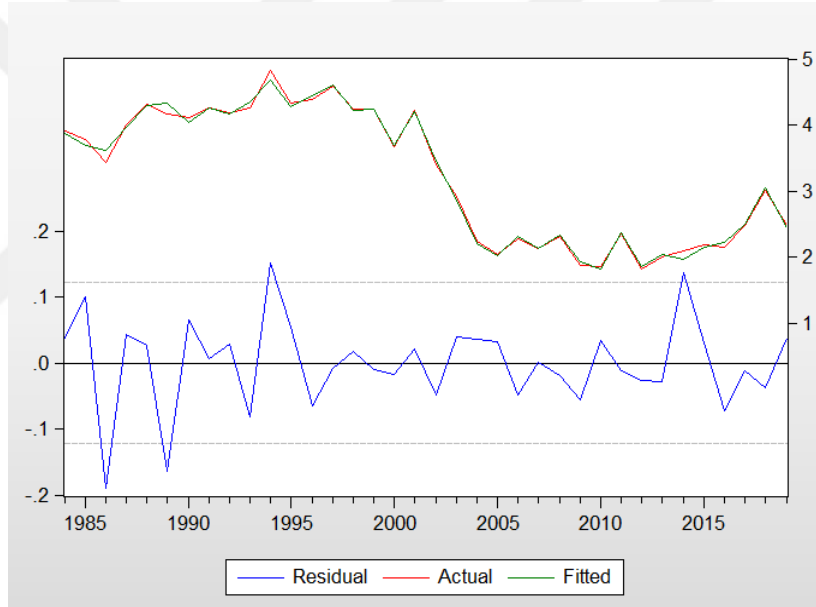
Tablo 16, aralarında eşbütünleşme ilişkisi sergilediği F ve t sınır testleriyle teyit edilen değişkenlerin hata düzeltme modeli tahminini göstermektedir. Olasılık değerleri geçerli olmadığı için bu aşamada yine paylaşılmamış olup hata düzeltme katsayısı “CointEq_{t-1}” ile gösterilmektedir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışması durumunda, hata düzeltme katsayısı aracılığıyla kısa dönemde meydana gelen bozulmaların tekrar dengeye gelme hızı hesaplanabilmektedir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışma şartı ise tahminlenen hata düzeltme katsayısının negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı olmasıdır. Ancak hata düzeltme katsayısının anlamlılığına ilişkin yine t testine başvurmak gerekmektedir.

4.1.8. t Sınır Testi

Tablo 17 - t Sınır Testi (Hata Düzeltme Modeli İçin)

t Sınır Testi	α	I(0)	I(1)
t İstatistiği= -26.5029	10%	-2.57	-3,86
	5%	-2.86	-4.19
	1%	-3.43	-4,79

“ $CointEq_{t-1}$ ” ile gösterilen hata düzeltme katsayısının anlamlılığı Tablo 13’te yer alan t sınır testi yardımıyla değerlendirilmektedir. t sınır testinde hesaplanan istatistik değeri hata düzeltme katsayısının katsayı ve t istatistiği değeri sırasıyla, -1.0438 ve -9.1156 olarak hesaplanmıştır. Böylelikle kısa dönemde meydana gelen dengesizlikler yaklaşık olarak ($1/1.0438 \cong 0.9580$) 1 dönemde (yıl) tekrar dengeye gelmektedir.

Şekil 1 – ARDL Modelinin Grafiği

Şekil 1’te tahminlenen modelin (fitted-yeşil çizgi) ve bağımlı değişkenin gerçek değerlerinin (actual-kırmızı çizgi) grafiği görülmektedir. Model ve bağımlı değişkenin gerçek değerleri neredeyse örtüşmektedir. Bu durum modelin oldukça iyi tahminlendiğini göstermektedir.

4.1.9. VAR Granger Nedensellik (Kısa Dönem) Analizi

Bu bölümde araştırma çerçevesinde incelenen makroekonomik değişkenlerin (bir önceki bölümde tanıtılan regresyon modeline bağlı kalınarak) nedensellik

analizinden elde edilen bulgulara yer verilmektedir. VAR Granger nedensellik analizinin ilk aşamasında uygun gecikme uzunluğu² belirlenerek bir VAR modeli tahminlenmektedir. İlgili VAR modelinin uygun bir model olup olmadığına karar verebilmek için birtakım tanı testlerinin (*otokorelasyon, farklı Varyans ve normal dağılım*) uygulanması gerekmektedir. Tanı testleri varsayımlardan bir sapma belirlemezse son aşamada VAR sisteminin durağan olup olmadığı (*AR karakteristik kökleri aracılığıyla sistemin durağanlığı sınanır*) incelenmektedir. Bahsi geçen tüm tanı testlerden geçirilen ve uygun gecikme uzunluğu belirlenen bir VAR modeli üzerinden Granger nedensellik analizleri gerçekleştirilmektedir.

Tablo 18 - Kısa Dönem Nedensellik Analizi (VAR Granger)

VAR Granger Nedensellik Analizi			
Bağımlı Değişken: Enflasyon			
Temel Hipotez: H₀*	Olasılık	Temel Hipotez: H₀*	Olasılık
Faiz Oranı → Enflasyon H ₀ Reddedilir	0.0695***	Enflasyon → Faiz Oranı H ₀ Reddedilir	0.0108*
REDK → Enflasyon H ₀ Reddedilir	0.0032*	Enflasyon → REDK H ₀ Reddedilemez	0.6502
GSYİH → Enflasyon H ₀ Reddedilemez	0.5715	Enflasyon → GSYİH H ₀ Reddedilir	0.0790***
Kredi Hacmi → Enflasyon H ₀ Reddedilir	0.0096*	Enflasyon → Kredi Hacmi H ₀ Reddedilir	0.0000*
Bütçe Açığı → Enflasyon H ₀ Reddedilir	0.0078*	Enflasyon → Bütçe Açığı H ₀ Reddedilemez	0.8997
VAR Model Tanı Testleri	İstatistik	Olasılık	
Serisel Korelasyon Testi / LRE İstatistiği	23.3730	0.9483	
Farklı Varyans Testi / Ki-kare İstatistiği	537.8836	0.5896	
Normallik Testi / JB İstatistiği			

Not: *H₀ dışlanan değişkenin bağımlı değişkenin nedeni olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 18’de, araştırma kapsamında incelenen ve eşitlik (1) ve eşitlik (2)’de sergilenen modelin, VAR Granger kısa dönem nedensellik analizi sonuçları gösterilmektedir. Açıklanan değişkenin enflasyon olduğu VAR sisteminde uygun gecikme uzunluğu “2” (SIC temel alınmıştır) olarak seçilmiştir. Tabloda sonuçları sunulan tanı testlerine göre:

² VAR sistemlerinin uygun gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriteri (SIC) ile belirlenmiştir.

VAR sistemindeki farklı varyanslılık sorununu tespit etmek amacıyla White testine başvurulmuştur. Testin temel hipotezinde sistemde farklı varyans sorununun olmadığı ifade edilmektedir. Hesaplanan istatistik değerine göre, temel hipotez reddedilememekte ve böylece farklı varyans sorununun olmadığı sonucu elde edilmektedir,

LM seri korelasyon testi, VAR sisteminde otokorelasyon sorunu olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Testin temel hipotezi sistemin otokorelasyon sorunu olmadığını belirtmektedir. Hesaplanan istatistik değerine göre, temel hipotez reddedilememekte ve otokorelasyon sorununun olmadığı anlaşılmaktadır,

VAR sisteminin durağanlık koşulu, AR köklerinin birim çember içerisinde dağılmasıyla sağlanmaktadır. Grafik incelendiğinde VAR sistemine ait tüm karakteristik köklerin birim çember içerisinde yer aldığı görülmektedir. Bu durumda VAR sisteminin durağanlık koşulunun sağlandığı sonucu elde edilmektedir.

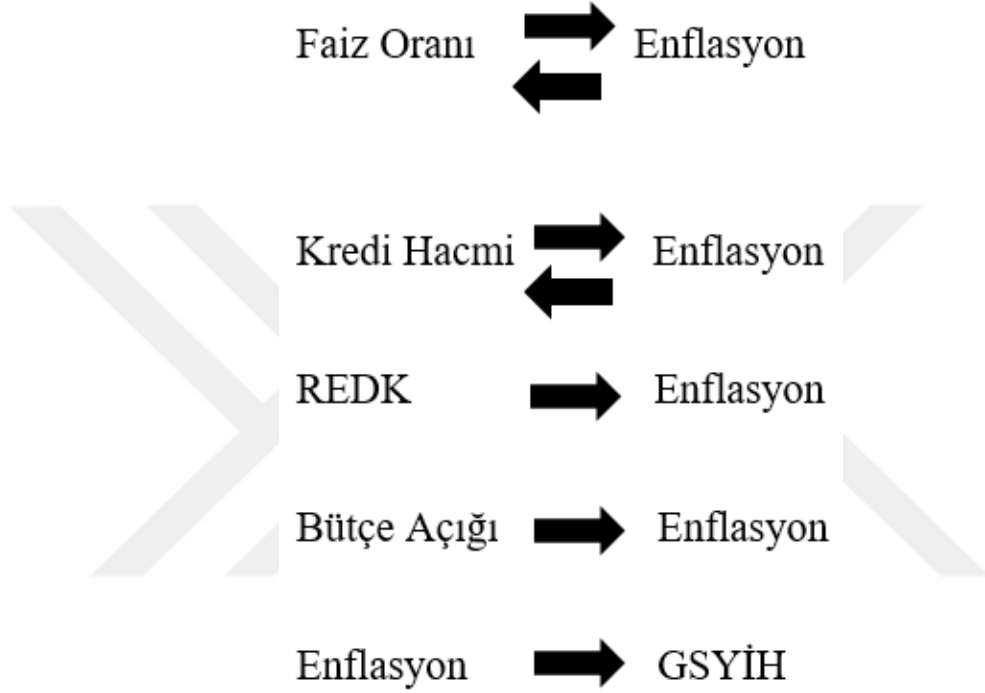
Tanı testlerinden ve durağanlık şartından edinilen sonuçlar, tahminlenen VAR sisteminin uygun ve güvenilir bir yapı olduğuna işaret etmektedir. Böylelikle sistem üzerinden yapılan Granger nedensellik analizinin sonuçlarını yorumlamak isabetlidir.

Tablo 18, VAR Granger nedensellik analizinden elde edilen bulgular görülmektedir. Teste ait temel hipotezde dışlanan (excluded) değişkenin bağımlı değişkenin Granger nedeni olmadığını belirtmektedir. Bu bağlamda, faiz oranından enflasyona; REDK'den enflasyona; kredi hacmiden enflasyona ve bütçe açığından enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi mevcuttur. Diğer yandan, VAR modeli aynı zamanda bir sistem temelinde çalıştığı için tüm değişkenlerin birbiriyle olan nedensellik ilişkisini incelemek de mümkün olabilmektedir.

4.2. Ampirik Bulguların Değerlendirilmesi

Bütçe açıkları ile enflasyon arasındaki makroekonomik ilişkiyi açıklamak amacıyla 1980 – 2019 dönemi yıllık verileri üzerinde gerçekleştirilen ampirik testler neticesinde elde edilen bulgularda, enflasyon, kredi hacmi ve faiz oranı arasında “çift yönlü” bir nedensellik ilişkisi bulunurken REDK ve bütçe açığı arasında ise “tek

yönlü” bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmektedir. Ayriyeten açıkça bütçe açığından enflasyona doğru açıkça bir nedensellik ilişkisi var olduğu sonucunda ulaşılmıştır. Elde edilen sonuç literatürdeki diğer ampirik araştırma sonuçları ile bağdaşmaktadır. Makroekonomik değişkenler arasında tespit edilen kısa dönemli nedensellik ilişkilerinin yönü aşağıda gösterildiği gibi daha açık bir şekilde belirtilebilmektedir:

Şekil 2 – Veriler Arasındaki İlişki

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye Ekonomisini araştıran bu tezde, Bütçe açığının enflasyon üzerindeki etkisinin ampirik yöntemlerle araştırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 1980 – 2019 yılları arasındaki bütçe açığı, GSYİH, reel efektif döviz kuru, kredi hacmi, faiz oranı, ve enflasyon oranı makroekonomik verileri kullanılmıştır.

Kamu kesiminin özellikle 1980 yılından itibaren dünya çapında uygulanan neo-liberal politikalarla hem piyasanın içerisinde düzenleyici, kanun koyucu, serbest piyasa ekonomisindeki rekabeti düzenleyici bir rolü var iken hem de iktisadi bir organ haline gelmiştir. Günümüzde dünya ekonomisinin içinde ulaştığı sektör payı göz önünde bulunduğunda ülkelerin uyguladığı bütçe politikalarının ekonomide istikrarı sağlayıcı sonuçlarının olması olağan kabul edilmektedir. Kamu gelirlerinin kamu giderlerini karşılayamaması durumunda ise ‘Bütçe açığı’ ortaya çıkmaktadır. Genel olarak devlet sağladığı gelirden çok gider yaptığı durumlarda bütçe açığı oluşmakta ve bütçe açıklarının finansmanı sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Yüksek oranda bütçe açıkları genel ekonomik dengesizlikler vasıtasıyla ekonomik büyümeye negatif tesirleri olduğu görülmektedir.

Bir başka bakışla çok fazla bütçe açığı başkaca büyük ekonomik problemlerin belirtisi sayılmaktadır. Ayrıca giderlerin gelirlere fazla olduğu durumlarda vatandaşların yaşam tarzlarına olumsuz tesir etmektedir. Bazı dönem ve durumlarda kamunun harcamaları artış göstermektedir. Ekonominin geçerli olan şartlarına ve durumlarına göre bazı dönemlerde kamu giderleri artmaktadır. Devletler böyle zamanlarda ekonomik dengeyi sağlayabilmek adına bütçe açıklarını kontrol edebilmek ve azaltabilmek için sıkı maliye politikaları uygulamak zorunda kalmaktadırlar. Fiyatlar genel seviyesinin sürekli artış gösterdiği durumlar ise, ulusların hem toplumsal hem de ekonomik alanda amaçlarına ulaşabilmek ve milletlerarası platformlarda istenilen düzeye ulaşmasını, zengin ve sosyal devlet konumuna gelebilmelerini engelleyen en önemli sorundur.

Ortaya çıkan bu durumda kamu maliyesindeki düzensizliklerin enflasyon, döviz kuru, faiz, GSYİH, kredi hacmi göstergelerini bozduğu ve işsizlik, refah ve istihdam

kayı, sabit sermaye yatırımına elverişsiz ortam oluşturması gibi potansiyel sonuçları argüman konusu olmuştur. Bütçe açıklarının makroekonomik göstergeler üstünde negatif sonuçlarının ağırlıklı olarak enflasyonun oluştuğuna ilişkin farklı düşünceler ortaya atılmakla birlikte literatürde bütçe açığı ile enflasyon arasında herhangi bir korelasyonun olmadığına dair sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur.

Türkiye ekonomik geçmişine göz atarsak, 1980 yılından itibaren hem Türkiye’de hem de dünyada birçok değişimler yaşanmıştır. Bunların en önemlilerinden bir tanesi ise küreselleşen finans ve ticaret sistemine Türkiye’nin de katılmasıdır. Küreselleşme tüm ülkelerin ekonomilerini etkisi altına almıştır. Ülkeler küreselleşme sayesinde daha liberal politikalar uygulamaya başlamış ve hızlı ve büyük sanayileşmelerde bu politikalar sayesinde yön bulmuştur. Türkiye’de de IMF kontrolünde 24 Ocak 1980 tarihinde, 24 Ocak ekonomik kararları olarak tarihe geçen kararlarla; Siyasi otoritenin hazineye müdahalesi kısıtlanarak Serbest piyasa ekonomisine geçilerek Türkiye’nin dışa açılmasını sağlayan kararlar alınmıştır. Bu sayede Türkiye’nin hızlı kalkınması, sanayileşmesini ihracata dayalı büyütürken küresel pazarlara açılmasını sağlamak ve ekonomisini dış dünyaya entegre ederek gelişmişlik seviyesini arttırmak hedeflenmiştir.

24 Ocak kararlarının ana amacı ekonomideki devlet kontrolünün en aza indirilerek serbest piyasa ekonomisine işlevlik kazandırmaktır. Devlet yerini özel sektör alacak, bu doğrultuda Kamu İktisadi Teşekkülleri ve tüm kamu kesimi küçültülecek ve özel girişimler teşvik edilecekti. Türk Parası Konvertibl olacak, sabit kur rejimi kalkacak ve Ekonomik piyasadaki dengelerin oluşturulması idari kararlarla değil, arz talebe bağlı piyasalarca serbestçe belirlenmesi sağlanacaktır.

1980-1983 tarihleri arasında IMF ile 3 yıllık “stand-by” anlaşması imzalandı, bu anlaşma kapsamında; Para arzının kısıllanacak ve serbest faize geçilmesi sağlanacak, Türk Parası büyük oranda devalüe edilecek, Bütçe açıklarının küçültülmesi amaçlanarak Kamu harcamaları azaltılacak, Devlet Sübvansiyonları asgariye indirilecek ve fiyat kontrollerinin azaltılması sağlanacak, Kamu İktisadi Teşekküllerinin ürünlerine zam yapma yetkisinin verilecek, Esnek kur, uygulamasına geçilecek, ithalatta yasaklamalar kaldırılarak serbest bırakılmasıyla yabancı sermaye girişi teşvik edilirken, fiyat rekabetinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Türkiye'nin ilk düzenleyici ve denetleyici kurulu olan Sermaye Piyasası Kurulu 13 Ocak 1982 tarihinde 2499 sayılı kanunla kuruldu. Yerleşiklerin döviz tevdiat hesabı açılmaları 1982 yılında serbest bırakıldı.

1984 yılında dış ticaret işlemleri büyük ölçüde serbest bırakıldı, 1985 yılında Merkez Bankası kamu kâğıtlarının ihalesine başladı.1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve İnterbank para piyasası açıldı. İnterbank para piyasasının açılması ile bankacılık sisteminin kısa vadeli likidite ihtiyacının karşılanması ve Merkez Bankasına olan kaynak talebinin azaltılması amaçlanmıştır. 1987 yılında Merkez Bankası Bono veyahut Tahvil alım satımına (açık piyasa işlemleri), başladı. Faizler oranları serbest piyasaya bırakıldı. 11.08.1989 tarih ve 20249 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 32 Sayılı Kararın yürürlüğe konulması ile kambiyo rejimi tamamen serbestleştirmiştir. Bu vesileyle Yerli ve yabancı yatırımcılar kolaylıkla değerli kâğıt ticareti yapabilir oldular.

1990 yılının başından itibaren kamu kesimi genel dengesi bozulmuş, kamu harcamalarının fazlalığı yüzünden kamu gelirlerinin iç borç servisine bile yetememesi, oluşan kamu açıklarının Merkez Bankası aracılığı ve kaynakları ile kısa vadeli iç ve dış borç ve yüksek faizle karşılanıyor olması ve cari açığın büyümesi sebebiyle oluşan ekonomik krizden çıkabilmek amacıyla 1994 yılında 5 Nisan Ekonomik Kararlarının açıklanmasını zorunlu kılmıştır. 5 Nisan kararlarıyla Merkez Bankasının bağımsızlığı sağlanmaya çalışılmıştır. TCMB. Kanunu'nda yapılan düzenleme ile Hazinesinin Merkez Bankası tarafında kullandığı %15 civarındaki kısa vadeli avans kullanım oranları 1996'da %10 a, 1997'de %6 ya ve 1998'de %3 civarına indirilmiştir. Türk lirası devalüe edilmiş. Tahvil-Hazine bonusu ve repo gelirlerinden alınan vergi kaldırılmış, Döviz kurları serbest bırakılmış KİT ve TEKEL ürünlerine büyük zamlar yapılmış, getirilen ek vergilerle mali disiplin sağlanılmaya çalışılmıştır.

1995 yılı Geçiş Programının ekonomik hedefleri belirlenirken kamu gelir gider dengesinin düzeltilmesini, sabit sermaye yatırımlarının canlandırılmasını sağlamak ve ihracatı arttırarak cari açığı kontrol altına almak öngörülmüştür.17 Ağustos Marmara ve 12 Kasım Bolu-Düzce'de meydana gelen depremlerin oluşturduğu ekonomik kayıpları karşılamak amacıyla 26 Kasım 1999 tarihinde Deprem Vergisi adı altında vergi çıkarıldı.

1999 yılı aralık ayında yeni bir program hazırlanarak, Uluslararası Para Fonuna Enflasyonla Mücadele Programı adı altında niyet mektubu verildi.3 yıllık bir süreyi kapsayan bu programda enflasyon oranları 2000 yılı için %20, 2001 yılı için %10 ve 2002 yılı için se % 5 hedeflenmekte idi. Üç yıllık dönemde para programı, döviz kurları ve kamunun maliye politikaları, stratejik hedefler ve performans kriterleri adı altında bir takvime bağlanmış olup, planlanan yapısal reformlar ile desteklenmiştir.

Türkiye ekonomisi 2001 yılının başından itibaren IMF ile imzalanan Stanby anlaşması ile kamu maliyesi faiz dışı fazla vermeyi benimsemiştir. Önceki yıllara nazaran sıkı bütçe politikası uygulayan Türkiye 2000’li yılların ortalarında doğru ülke ekonomisi üzerindeki enflasyonist baskıyı azaltmayı, bütçe gelirlerini arttırmayı ve para ve maliye politikasını eşgüdümlü bir şekilde kullanarak serbest piyasa ekonomisi şartlarını sağlamayı, verilen devlet teşvikleri ile yatırımcılara sabit sermaye yatırımının yapılması için fırsat sağlamayı başarmıştır. İlgili politikalar neticesinde enflasyon oranı tek haneli rakamlara ulaşmıştır.

2017 yılından itibaren artmaya başlayan bütçe açıklarının, uzun süre tek hane seyreden enflasyon verilerine olan yukarı yönlü etkisi görünmeye başlamıştır. Bu durumda, Türkiye’nin tekrardan enflasyon oranını azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmesi, maliye politikası ve para politikasını eşgüdümlü hareket edecek hale getirmesi ve yapısal reformlara ağırlık verilmesi gereksinimi olarak ortaya çıkmaktadır. Yani diğer bir deyiş ile geçmiş ekonomik tarihimizde de gördüğümüz üzere sadece maliye politikasında yapılacak bir düzenlemenin, diğer gerekli regülasyonlar olmadan istenilen sonucu vermeyeceği aşikârdır.

Çalışmanın analiz aşamasında literatürde sahte regresyon olarak adlandırılan problemle karşılaşılması için incelenen altı değişkenin birim kök ve durağanlık analizleri yapılmıştır. Birim kök ve durağanlık analizi için ise teorik temelleri birbirinden farklı iki birim kök testi uygulanmış ve elde edilen sonuçlar bir arada değerlendirilmiştir. Tüm değişkenler için farklı önem seviyelerinde, birim kök varlığını ifade eden temel hipotezin reddedildiği anlaşılmıştır. Bu durumda çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacı ile Phillips-Perron Birim Kök Testi (Düzey Değerler) ile birinci farkları alınarak çalışma genişletilmiştir. ADF ve PP birim kök testlerinin her ikisi de yapısal kırılmaların dikkate alınmadığı geleneksel birim kök

testlerindedir. Veri setine uygulanan Koşullu Hata Düzeltme Modeli / Conditional Error Correction Regression (CEC), F ve T sınır testleri, Eşbütünleşme Modeli / Uzun Dönem Katsayı Tahmini, Hata Düzeltme Modeli / Kısa Dönem Modeli Tahmini, VAR Granger Nedensellik analizi sonucunda çalışmaya konu edilen Bütçe açığı – enflasyon belirleyicilerinden olan değişkenlerin birçoğunun birbirini tek yönlü veya çift yönlü etkiledikleri anlaşılmıştır.

Elde edilen sonuçtan hareketle, Bütçe açığı ile enflasyon arasında güçlü ve tek yönlü bir nedensellik ilişkisi var olduğu sonucu açıkça ifade edilebilir. Bulgular, Akar ve İpek (2016)'in 'Bütçe açığı ve enflasyon arasındaki ilişki: Türkiye için ampirik bir analiz' ve Günaydın (2004)'ın 'Bütçe açıkları enflasyonist midir? Türkiye üzerine bir inceleme' isimli çalışmasına paralel niteliktedir. Türkiye ekonomik tarihine göz atacak olursak uzun yıllar boyunca yüksek enflasyon oranlarına maruz kalmış ve pek çok kriz deneyimi yaşamıştır. Enflasyonist durum yüksek seyrederek iken Türkiye'de bütçe açıkları da katlanarak artmıştır ve bu durum zaten yüksek seyir eden enflasyon oranlarını daha da derinleştirmiştir ve Türkiye yıllar içerisinde enflasyon – develüsasyon sarmalına girmiştir. Kamu maliyesini düzelterek regülasyonların gecikmesi, devletin faaliyet alanının gelişmesi vb. gibi nedenlerle Türkiye'deki bütçe açıklarının nispeten kalıcı olmasını sağlamıştır. Kamu ekonomisinin hedefleri farklı görüşlerle göre farklı biçimlerde değerlendirilmektedir. İster teorik ister bugünkü uygulamaları yönünden taşıdığı mana ve hedefleri düşünüldüğünde, kamu ekonomisinin maksadı; Kaynak tahsisinde sahip olunan kaynakların değişik kullanım alanlarına dağılımında faaliyette bulunmak, elde edilen gelirlerin bölüşümünde etkinliğin sağlanması, iktisadi dengenin kurulması, şeklinde tanımlanabilir. Devlet ister sosyal projelerindeki amaçlarını yerine getirmek, ister piyasalardaki dengesizlikleri önlemek, ihtiyaç durumuna göre iktisadi iyileşmelerin ve kalkınma hedefine erişmek amacıyla makro ihtiyati tedbirleri gerçekleştirmek için piyasa ekonomisi içerisindeki mekanizmalarına karışarak, oluşmuş izafi fiyatlar ile sunu ve istem dengesini değiştirerek kaynakların dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktadır. Kamu maliyesindeki kayıp-kaçağı azaltmak, iç ve dış denetim mekanizmasının aktif çalışmasını sağlamak, kemer sıkmaya yönelik daraltıcı maliye politikaları ile özel sektörü teşvik edici politikalarla devletin ekonomideki rolü azaltılarak mali disiplin sağlanılabilmelidir. Diğer bir bakış açısı olarak da yüksek enflasyon ortamının sonuçları sadece fiyatlar genel seviyesindeki artışlar ile ifade

edilmemelidir, enflasyonist ortam devletin temel gelir kaynağı olan vergi gelirlerinin reel değerini düşürmektedir. Alternatif çözüm önerisi olarak vergi sisteminin de yapısal reforma tabi olması, vergi tahsilatındaki kayıp ve kaçakçılığı asgari düzeye indirebilecek, dolaysız vergilerin ağırlığını arttırılarak, optimum bir vergi oranını göz önünde bulundurularak düzenlemelerin tasarlanması gerekmektedir. Böylelikle kamu maliyesinde uygulanacak sıkıyönetim politikaları ile bütçede denge sağlanılabilecek, oluşabilecek bütçe açıklarının enflasyon üzerindeki baskıcı etkileri azaltılabilecek ve hem ekonomik hem de finansal istikrar sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu. (1927, 05 27). *09.6.1927 tarih ve 606 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.*
<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/muhasebe-i-umumiye-kanunu-1050> adresinden alındı
- Abdioğlu, Z., & Terzi, H. (2009). Enflasyon ve Bütçe Açıkları İlişkisi:Tanzi Ve Patinkin Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 2*, 195-211.
- Acemoğlu, D., Laibson, D., & A.List, J. (2015). *Makroekonomi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Ahiakpor, J. C. (2003). *Classical Macroeconomics: Some Modern Variations and Distortions*. London: Routledge.
- Akçay, O., Alper, C., & Özmucur, S. (1996). *Budget Deficit, Money Supply and Inflation: Evidence from Low and High Frequency Data for Turkey*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Akman, T. (2011). *Kamu Maliyesine Giriş*. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Aksoy, A. (2010). Türkiye’de bütçe açıklarının enflasyon, büyüme ve faiz üzerine etkileri: Türkiye uygulaması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi*, . Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Aktan, C. C. (2000). *Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Alavirad, A. (2003). *The Effect of Inflation on Government Revenue and Expenditure: The Case*. 27(4). Opec Review.
- Alkin, E., Yıldırım, K., & Özer, M. (2003). *İktisada Giriş (3 b.)*. Eskisehir: Anadolu Üniversitesi.
- Alptekin, V. (2017). *Makroskop-Tamamı Çözümlü Makro İktisat Soru Bankası*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Altıntaş, H. C. (2008). Türkiye’de Butce Acığı, Parasal Buyume ve Enflasyon Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Analizi: 1992–2006. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt/Vol.:8- Sayı/No: 2* : 185.

- Altunöz, U. (2014). İkiz Açık Hipotezinin Geçerliliği Sınır Yöntemiyle Sınanması: Türkiye Örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 426-446.
- Arat, K. (2003). *Türkiye’de Optimum Döviz Kuru Rejimi Seçimi ve Döviz Kurlarından Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.
- Atgür, M. (2021). Türkiye’de Kamu Kesimi Bütçe Açıkları ve Enflasyon İlişkisinin ARDL Sınır Testi Yöntemi ile İncelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 231-252.
- Balaban, K. G. (2012). *Kurallı Maliye Politikası ve Türkiye’de Kurallı Maliye Politikası Uygulamasına İlişkin Model Önerisi* Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Balat, A. (2010). Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede, Maliye Politikalarının Rolü ve Etkisi (1990-2008 Yılları).
- Barış, A. (2015). *AB ülkeleri ve Türkiye’de Bütçe Açığının Yönetişim Göstergeleri ile İlişkisi: Panel Veri Analizi*. Tokat.
- Barışık, K. (2006). Türkiye’de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi 1981-2003) Var, Etki - Tepki Analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61-82.
- Başar, S., & Durmaz, A. (2020). *Selected Issues on Current International Economics and Macroeconomics*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Batavia, B., & Lash, N.A. (1984). The Turkish Inflationary Process. *Journal of Economic Development*, 14-19.
- Baumol, W., & Blinder, A. (2015). *Economics: Principles and Policy*. USA: Cengage Learning Products.
- Bedir, S. T. (2014). "Fiscal Deficit and Inflation: New Evidences from Turkey Using a Bounds Testing Approach. *Proceedings of International Conference of Eurasian Economies*, pp.891-899.
- Bulut, M. (2003). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’de Devletçiliğe Geçiş. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı*(26), 76-84.
- Bulutoğlu, K. (1977). *Kamu Ekonomisine Giriş*. İstanbul: Sermet Matbaası.
- Cagan, P. (1979). *Persistent Inflation : Historical and Political Essays*. New York: Columbia University Press.

- Carlo Cottarelli, M. G. (1998). *The Nonmonetary Determinants of Inflation: A Panel Data Study*. International Monetary Fund.
- Catao, L., & Terrones, M.E. (2003). *Fiscal Deficits and Inflation*. No. 03/65, 1-32. IMF Working Paper.
- Ceyhan, S., & Koç Yıldız, S. (2017). Bütçe Açıkları Belirleyicilerinin Ekonometrik Analizi: Türkiye Uygulaması (2006-2015). *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 30.
- Chaudhary, M. A. (1991). Budget Deficit and Inflation: The Peruvian. *Applied Economic*, 23.
- Cura, S. (2003). Türkiye'de Mali Şeffaflığı Sağlamaya Yönelik Bir Uygulama: Analitik Bütçe Sınıflandırması. *T.C. Marmara Üniversitesi IIBF Dergisi*, 139-154.
- Çiftçi, E. (2015). *Türkiye'de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980-2014)*. Konya.
- Dağ, M. K. (2019). Bütçe Açığı ile Enflasyon İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 76-85.
- Dağ, M., & Kamil, T. (2018). Türkiye'de Bütçe Açıklarının Nedenleri Ve Finansman Yöntemleri: Dönemsel Bir Değerlendirme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 218-240.
- Dağ, M., & Tüğen, K. (2018). Türkiye'de Bütçe Açıklarının Nedenleri ve Finansman Yöntemleri: Dönemsel bir değerlendirme. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 217-240.
- Darrat, A. F. (2000). Are budget deficits inflationary? A reconsideration of the evidence. *Applied Economics Letters*, 633-636.
- Dickey, D. A. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root,. *Journal of the American Statistical Association*, 427-431.
- Dineri, E., & Taş, İ. (2016). İkiz Açık Hipotezi: Türkiye'de Teorik ve Ampirik İnceleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 372-390.
- Dinler, Z. (2005). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi
- Doğru, B. (2015). Latin Amerika Ülkelerinde Bütçe Açığı ve Enflasyon Arasındaki Eş Bütünleşme İlişkisinin Analizi . *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 89-109.

- Doğru, B. (2014). Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Bütçe Açığı ve Enflasyon Arasında Nedensellik İlişkisi Var mıdır? 1978-2002 Dönemi Türkiye Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 113-130.
- Düger, İ. (1998). *İktisada Giriş*. Kütahya: Emre Ltd.Sti.
- Dwivedi, D. N. (2005). *Macroeconomics: Theory and Policy*. New Delhi: McGraw Hill Education (India) Private Limited.
- Dwivedi, D. N. (2005). *Macroeconomics: Theory and Policy*. New Delhi: Tata McGraw-Hill Publishing Co.Ltd.
- Egeli, H. (1999). Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açıkları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1-14.
- Eğilmez, M. (2016, Haziran 6). *Kendime Notlar*. www.mahfiegilmez.com: <http://www.mahfiegilmez.com/2016/06/butce-acklar-borclanarak-m-para-basarak.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2020, 02 02). *Kendime Notlar*: <http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/odemeler-dengesini-okumak.html> adresinden alındı
- Ejder, H. L. (2002). Kamu Açıkları ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin Analizi ve Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 192.
- Eker, A., Altay, A., & Sakal, M. (2000). *Maliye Politikası*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Ellahi, N. (2017). The Determinants of Inflation in Pakistan: An Econometric Analysis. *The Romanian Economic Journal*, 2-12.
- Engle, R. F. (1987). Co-Integration And Error Correction: Representation, Estimation, And Testing,. *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*., 251-276.
- Eski, H. (2007). *Ekonominin Temel İlkeleri*. Ankara: Özkan Matbaası.
- Evgin, T. (1994). 90'lı yıllarda bütçe ve bütçe açığının finansmanı. *Ekonomik Yaklaşım*, 20-24.
- Fischer, S. (1993). The Role of Macroeconomic Factors in Growth. *National Bureau of Economic Research*.
- Fischer, S., & Easterly, W. (1990). The Economics of the Government Budget Constraint. *The World Bank Research Observer*, 127-142.
- Friedman, M. (1986). "The Role of Monetary Policy", *American Economic Review*, Vol.58, No: 1, March, s. 1-17.

- Friedman, M. (1966). The methodology of positive economics. In *Essays In Positive Economics. The University of Chicago Press*, p.42.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and Freedom: Fortieth Anniversary Edition*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Friedman, M. (1977). "Nobel Lecture : Inflation and Unemployment", *Journal of Political Economy*, Vol. 85, No : 3, June, s. 451-472.
- Frisch, H. (1984). *Theories of Inflation*. Cambridge: Cambridge Surveys of Economic Literature.
- Göktuğ, G. (2010). *Maastricht Kriterleri ve Türkiye'nin Bu Kriterlere Uyum Süreci*. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu.
- Granger, C. W. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods. *Econometrica*, 424-438.
- Günaydın, İ. (2004). *Bütçe Açıkları Enflasyonist midir? Türkiye Üzerine Bir İnceleme*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Günaydın, İ. (2001). İktisat İşletme ve Finans. *Türkiye'de Kamu Kesimi Açıkları ve Enflasyon.*, 62-77.
- Güneş, H. (2020). Tanzi ve Patinkin Etkisi Çerçevesinde Bütçe Açığı ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-11.
- Güneş, H. (2020). Tanzi ve Patinkin Etkisi Çerçevesinde Bütçe Açığı ile Enflasyon Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-11.
- Gürbüz, S. (1997). Enflasyonun Vergi Gelirlerinin Reel Değeri Üzerindeki Etkisi (Tanzi Etkisi). *Hazine Dergisi*, 7.
- Habibullah, M. S. (2011). Budget Deficits and Inflation in Thirteen Asian Developing Countries. *International Journal of Business and Social Science*, 192-204.
- Helpman, E. (2004). *The Mystery of Economic Growth*. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Hondroyannis, G. ve Papapetrou, E. (1997). Are Budget Deficits Inflationary? A Cointegration Approach. *Applied Economics Letters*, 493-496.
- International Monetary Fund. (1996). *Balance of Payments Manual*.

- İpek, E., & Akar, S. (2016). Bütçe Açığı Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 167-189.
- İpek, E., & Ayvaz Kızılgöl, Ö. (2016, Temmuz). Türkiye Ekonomisinde Üçüz Açık. *Ege Akademik Bakış*, 16(3), 425-442.
- Kennedy, M. M. (2011). *Macroeconomic Theory*. New Delhi: PHI Learning.
- Kesbiç, C.Y., Baldemir, E. ve Bakımlı, E. (2005). Bütçe Açıkları İle Parasal Büyüme Ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Bir Model Denemesi . *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* , 81-98.
- Kesikoğlu, F. (2005). *Türkiye’de Bütçe Açıklarının Temel Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesriyeli, M. (1997). *1980’li Yıllardan Günümüze Para Politikası Gelişmeleri*. T.C. Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü Araştırma Yayını.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Cambridge: Palgrave Macmillan.
- Khumalo, J. (2013). Budget deficit-inflation Nexus in South Africa: VAR analysis. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 725-734.
- Kim, S., & Willet, T.D. (2000). Is the Negative Correlation Between Inflation and Economic Growth Real? An Analysis of the Effects of the Oil Supply Shocks. *Applied Economics Letters*, 141-147.
- Kırcı Çevik, N., & Cural, M. (2013). İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1989-2012 Dönemi Türkiye Örneği. *Maliye Dergisi*, 115-139.
- Klein, L. R. (1947). *The Keynesian Revolution*. Toronto: Macmillan Company.
- Koru, A. T., & Özmen, E. (2003). Budget Deficits, Money Growth and Inflation: The Turkish Evidence. *Applied Economics*, 593.
- Köklü, A. (1988). *Para Politikası*. Bursa: Haşet Kitabevi.
- Labonte, M., & Makinen, G. (2006). *Monetary Policy and Price Stability*. New York: Novinka Books.
- Laffer, A. (tarih yok). *Laffer Eğrisi*.
- Latifah, W. (2014). *Macromodeling Debt and Twin Deficits: Presenting the Instruments to Reduce Them*. Avusturalya: Xlibris.

- Lorenz, M. (1905, June). Methods of Measuring the Concentration of Wealth. *Publications of the American Statistical Association*, 209-219. doi:doi:10.2307/2276207
- Lozano, I. (2008). *Budget Deficit, Money Growth and Inflation: Evidence From Colombia Case*. Borradores De Economia, No. 005127. Banco De La Republica.
- Magnusson, L. (1994). *Mercantilism: The Shaping of an Economic Language*. London: Routledge.
- Magnusson, L. (2015). *The Political Economy of Mercantilism*. London: Routledge.
- Maraş, G., & Dumrul, C. (2019). Türk ekonomisinde bütçe açığı ve enflasyon ilişkisinin sınır testi yaklaşımı ile eş-bütünleşme analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 314-342.
- Metin, K. (1998). The Relationship between Inflation and the Budget Deficit in. *Journal of Business and Economic Statistics*, 412-422.
- Milo, P. (2012). The impact of the budget deficit on the currency and inflation in the transition economies. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 25-57.
- Morton, J., & Goodman, R. (2003). *Advanced Placement Economics: Teacher Resource Manual*. New York: National Council on Economic Education.
- Motley, B. (1993). Inflation and Growth. *FRBSF Economic Letter*,, 44-93.
- Mukhtar, T., & Zakaria, M. (2010). Budget Deficit, Money Supply and Inflation: The Case of Pakistan. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 53-68.
- Narayan, P. K., Narayan, S., & Prasad, A. D. (2006). Modeling the Relationship between Budget Deficits, Money Supply and Inflation in Fiji. *Pacific Economic Bulletin*, (s. 103-116).
- Narayan, S., & Narayan, P.K. (2004). Determinants of Demand for Fiji's Exports: An Empirical Investigation. *The Developing Economies*, 95-112.
- Neyapti, B. (2003). Budget Deficit and Inflation: The Role of Central Bank. *Contemporary Economic Policy*, 21(4), 458-475.
- Oktayer, A. (2010). Türkiye'de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi. *Maliye Dergisi*, 431-447.
- Önder, T. (2015). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması. *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü. TCMB:

<http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/timuronder.pdf>
adresinden alındı

- Öruç, E. (2016). Bütçe Açıkları Enflasyonist Etkiye Sahip Midir? Türkiye Üzerine Uzun Dönemli Analiz *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-21.
- Özgün, D. B. (2000). *An Empirical Approach to Fiscal Deficits and Inflation: Evidence From Turkey*. Ankara: Hazine Müstesarlığı.
- Öztürk, P. (2016). *Maliye Politikası* (4 b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Parasız, İ. (1991). *Friedmancı Monetarizm*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Paya, M. (2013). *Küresel Ortamda İktisat Politikaları*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Paya, M. (2013). *Makro İktisat*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Pehlivan, O. (2001). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Peker, A. (1998). *Modern Yönetim Muhasebesi*. İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını.
- Perron, P. (1989). The Great Crash, the Oil Price Shock, and the Unit Root. *Econometrica*, 1361-1401.
- Perron, P. (1997). Further Evidence on Breaking Trend Functions in. *Journal of Econometrics*, 355-385.
- Pigou, A. C. (1947). *A study in public finance*. London: Macmillan & Co. Ltd.
- Piontkivsky, R. B. (2001). The Impact of the Budget Deficit on Inflation in Ukraine. *International Centre for Policy Studies*, 1-25.
- Saunders, P., & Gilliard, J.V. (2000). *A Framework For Teaching Basic Economic Concepts with Scope and Sequence Guidelines K-12*. USA: National Council on Economic Education.
- Sen, H. S. (2007). *Bütçe Açıkları ve Açık Finansman Politikası, Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Seymen Oskay, C. (2003). 1980 - 2003 Döneminde Türkiye'de Konsolide Bütçe Açıkları. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 234-250.
- Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell.
- Solomon, M., & De Wet, V. A. (2004). The Effect of a Budget Deficit on Inflation: The Case of Tanzania. *South African Journal of Economic and Management Sciences*, 100-116.
- Stiglitz, J. E. (2000). The Contributions of the Economics of Information to Twentieth Century Economics. *The Quarterly Journal of Economics*, 1441-1478.

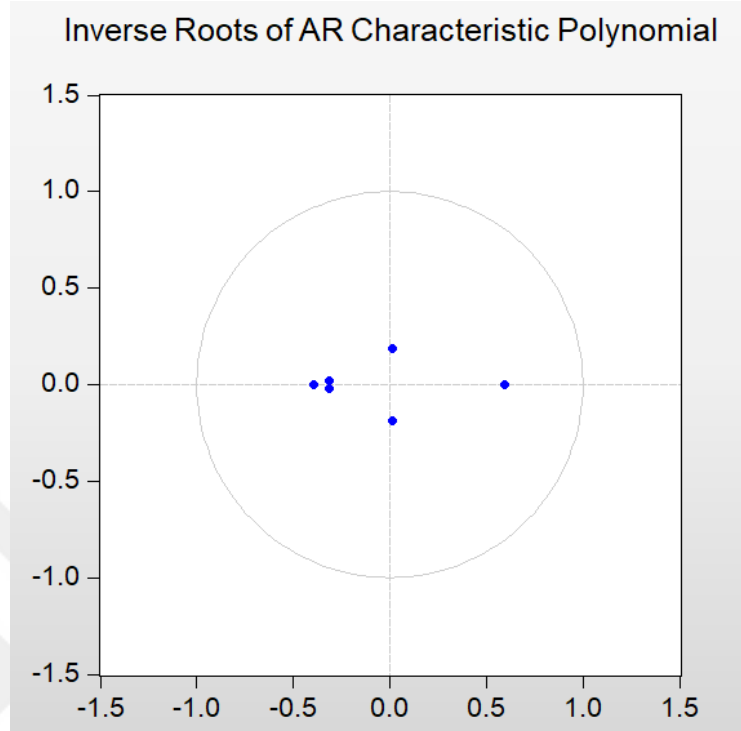
- Şen, H. S. (2007). *Bütçe açıkları ve açık finansman politikası teori ve Türkiye uygulaması*. Bütçe açıkları ve açık finansman politikası teori ve Türkiye uygulaması.: Orion Yayınevi.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (tarih yok). Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği. *Resmî Gazete Tarihi: 27.05.2016 Resmî Gazete Sayısı: 29724 Mükerrer*.
- TCMB. (2007, 02 02). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri Tanım ve İlkeleri İle Türkiye Uygulaması*. TCMB: www.tcmb.gov.tr adresinden alındı
- Temiz, D., & Karakurt, E. (2015). Üçüz Açık Ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 67-89.
- Tharaka, K. D. (2012). How does the budget deficit affect inflation in Sri Lanka. *IDEC Discussion Paper 2012, Hiroshima University*, 1-38.
- Türk, İ. (2005). *Maliye Politikası*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2012). *Merkez Bankası Bağımsızlığı*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2013). *Enflasyon ve Fiyat İstikrarı Kitabı*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (Erişim 28.06.2019). *Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Duyuru Metni*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.
- Ulusoy, A. (2006). *Maliye Politikası*. Konya: Üçyol Kitapevi.
- Ulusoy, A. (2017). *Maliye Politikası* (9.Baskı b.). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ulusoy, A., & Erdem, H. (2014). İç borçlanma ve Enflasyon Etkileşimi: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 122-135.
- Ünlüöner, K., & Tayfun, A. (2016). *Ekonomiye Giriş* (5 b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık .
- Ünsal, E. (2013). *Makro İktisat*. Akara: İmaj Yayıncılık.
- Varsak, S. (2020:06). The Relationship Between Monetary Base and Inflation in Turkish Economy. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 131-135.
- Vieira, C. (2000). Are Fiscal deficits inflationary? Evidence for. *Loughborough University*, 1-16.
- Wagner, A. (1883). *Three Extracts on Public Finance*. (R. A. Peacock, Çev.) Palgrave Macmillan, London: Peacock.

- Yalçın, E. (2020). Tanzi ve Patinkin Etkilerinin Türkiye’de Geçerliliğinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59-76.
- Zivot, E., & Andrews, D.W.K. (1992). Further Evidence On The Great Crash, The OilPrice Shock, and The Unit Root Hypothesis. *Journal of Business & Economic*, 251-270.

EKLER

Şekil 3 - Karakteristik Kökler

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : BÖRÜ, MUSTAFA KEREM
Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ EKONOMİ VE FİNANS	2018
Lisans	İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ MUHASEBE BİLGİ SİSTEMLERİ	2015
Lise	GÖKKUŞAĞI KOLEJİ	2011

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015	MCN DENETİM DANIŞMANLIK VE YMM A.Ş.	VERGİ DENETÇİ YARD.
2016	İSTANBUL MESLEKYÜKSEK OKULU	GELİŞİM ÖĞRETİM GÖREVLİSİ

Yabancı Dil

İNGİLİZCE – İLERİ SEVİYE
FRANSIZCA - BAŞLANGIÇ

Yayınlar

Türkiye’de Ar-Ge Harcamaları, İnovasyon ve Ekonomik Büyüme ilişkisi
(Mustafa Kerem BÖRÜ, Duygu ÇELİK, 2019)

Ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki: Türkiye’de ekonometrik bir
analiz (Erdem Bağcı, Mustafa Kerem BÖRÜ, 2018)

ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ
(Mustafa Kerem BÖRÜ, Duygu ÇELİK, 2019)

Hobiler

Yürüyüş yapmak, Müzik Dinlemek, Kamp yapmak, Satranç Oynamak, Kitap okumak, Araştırma yapmak.

